

גמרא סדורה

מסכת

עבודה זרה

פרק ב' - "אין מעמידין"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות,
בעריכה מבארת

לימוד פרק זה מוקדש לע"ן
אורנית מרים חיה בת דליה דולי
מוקדש על ידי אחותה תיבדל לחיים טובים וארוכים בריאים ושמחים

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי.
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetdb81@gmail.com
 עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
 כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לדניאל ברק ווינט ולעמותת "וכל בנייד לימודיך".

ניתן להיות מנייים על הגמרא סדורה לדף היומי.
 רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
 או במייל vinetdb81@gmail.com

שבט תשע"ח

מסכת עבודה זרה פרק ב' - "אין מעמידין"

1. כב, א-ב

רס"י

מתני'
אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים, שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים:
שחשודין על הרביעה, ובני נח נאסרו בה דכתיב (בראשית ב') והיו לבשר אחד יצאו בהמה חיה ועוף ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול:

גמ'
רובע ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן דתניא בב"ק (דף מ: מ:) מן הבהמה ולא כל הבהמה להוציא את הרובע והנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד מן הצאן להוציא את המוקצה: מוקצה, שהקצהו ויחדהו לתקרובת עבודת כוכבים:
נעבד, שעשאו עבודת כוכבים והשתחוה לו:

בשלמא מוקצה ונעבד, אף עייג דודאי חשידי לא קשיא לן דאם איתא דפליחיה כו':

אלא רובע, אי חשידי ליחוש:
שלא תיעקר, נעשית עקרה הילכך לא רבע לה אבל אדין לא חייש כשעומדת בפונדקי:
זכרים מאי איכא למימר, ניחוש דלמא רבעה עובד כוכבים דהכא ליכא עיקור וזכר נמי מיפסיל בנרבע דהא קרא דנרבע דמן הבהמה בעולה כתיב ועולה זכר הוא וקאמר להוציא את הרובע ואת הנרבע:

וליחוש דלמא רבעה רועה, דהא לאו דידיה היא ולא חס עליה:
אינהו דידיעי בהדדי, חד בחבריה דאורחיה למירבעה:

מירתת, רועה מיניה דאי מיעקרא מרגיש עובד כוכבים וקא תבע ליה מיניה אי"נ כל שעתא אתי חזי לה:

מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע, מכתב שקורין גרפי"א ושל ברזל הוא קורע ורושם את הגלל שיש כלומר השיש שהוא קשה ירא מן המכתב לפי שהוא מכיר בו וכן רכיל ובליעל מכיר בחבירו וירא מפניו רגלא [רכיל] כמו (תהלים טו) לא רגל על לשונו וכן וירגל בעבדך (שמואל ב' ט):

זכרים מנקבות לא לזבון, לקרבן הואיל וחשידי דלמא ארבעתיה עלה דליכא הכא עיקור ולא כחש בשר:

כיון דמיסריך, זכר בתרה ורודפה כל שעה אם תיזקק לו מירתתא שיבינו בני אדם בדבר אבל בדין אי מוקמינן לה גבה לא מירתתא דלפום שעתא הוא דקאי גבה:

לא תרבי כלבא, שמא תתאוה ותרביענו עליה:

לא תשרי בר בי רב באושפיזא, דאגב דצניע לא מירתתא שיוציא קול אם תבעל לו:

צניע לה, ואיכא למיחש כדפרישית:

אלא כלבא, הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה מירתתא האשה:

משנה

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים, מפני שחשודין על הרביעה.

ולא תתייחד אשה עמהו,

מפני שחשודין על העריות.

ולא יתייחד אדם עמהו,

מפני שחשודין על שפיכות דמים.

גמרא

כב,

ורמינהי:

"לוקחין מהו בהמה לקרבן,

ואין חוששין: לא משום רובע,

ולא משום נרבע,

ולא משום מוקצה,

ולא משום נעבד."

בשלמא מוקצה ונעבד - אם איתא דאקצייה, ואם איתא דפליחיה לא הוה מזבין ליה, אלא רובע ונרבע לחוש!

אמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבינא משמיה דרב: גוי חס על בהמתו שלא תעקר.

התינת נקבות - זכרים מאי איכא למימר?

אמר רב כהנא:

הואיל ומכחישיין בבשר.

אלא הא דתניא:

"לוקחין בהמה מרועה שלהו" - ליחוש דלמא רבעה לה!

רועה שלהו מתירא משום הפסד שְׁכָר.

אלא הא דתניא:

"אין מוסרין בהמה לרועה שלהו",

לימא רועה שלהו מתירא משום הפסד שְׁכָרו!

אינהו דידיעי בהדדי, מרתתי,

אנן דלא ידעינן בהו, לא מרתתי.

אמר רבה:

היינו דאמרי אינשי: מכתבא גללא בזע, רגלא בחבריה ידע.

אי הכי, זכרים מנקבות לא ניזבון, דחיישינן דלמא מרבעא ליה עילוה!

כיון דמיגרי בה, מרתתא.

אלא הא דתני רב יוסף:

"ארמלתא לא תרבי כלבא,

ולא תשרי בר בי רב באושפיזא",

בשלמא בר בי רב צניע לה,

אלא כלבא, כיון דמיגרה בה מרתתא!

רש"י

אמרי. לא דמי כלבא לשאר
בהמה:

דכיון דכני שדיא ליה אומצא
מיסריך. כל שעתא בתרה לא
בתראי מימר אמרי אינשי
אומצא הוא דשדיא ליה:
אומצא. מעט בשר:

נקבות אצל נקבות מ"ט לא
מייחדינן. דקתני בברייתא
בפ"ק (דף טו:). דאפילו נקבות
אצל נקבות לא מייחדינן:
ישראל שעמדו על הר סיני.
ונתקנו מכל מום כדכתיב (שיר
ד) כולך יפה רעיתי ומום אין
בך:

כיון דכי שדיא ליה אומצא ומסריך אבתרה,
מימר אמרי אינשי: האי דמסריך אבתרה, משום אומצא דקא מסריך.

נקבות אצל נקבות - מאי טעמא לא מייחדינן?

אמר מר עוקבא בר חמא:
מפני שהגוים מצויין אצל נשי חבריהן,
ופעמים שאינו מוצאה, ומוצא את הבהמה ורובעה.

ואיבעית אימא:
אפילו מוצאה, נמי רובעה,
דאמר מר: חביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן.

דאמר רבי יוחנן:
בשעה שבא נחש על חנה הטיל בה זוהמא.

אי הכי,
ישראל נמי!

ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן,
גוים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה זוהמתן.

2. כב, ב - כג, ב

רפ"י

רבינא. מהדר לתרוצי מתני וברייתא דלעיל לעולם חשידי ומתני לכתחילה קתני דאין מעמידין משום דלמא רבע לה וברייתא דקתני אין חוששין משום רובע משום נרבע דיעבד דמשום לשעבר קבעית למיסרה דלמא כבר רבעה ולכבר ארבעה לא חיישינן:

ומנא תימרא. דלמידי דחשידי ביה שני לן בין לכתחילה בין לדיעבד דלכתחילה לא מייחדין ליה בהדיהו והיכא דאיתחד לא מיתסר ולא אמרינן נבעלה לו:

ע"י ממון. שהיתה חייבת ממון מותרת לבעלה:

הפסד ממון. דסבר אי בעילנא לה תו לא פרע לי בעלה מידי:

תדע. דמשום הפסד ממון הוא דשרי לה דקתני על ידי נפשות שנתחייבה הריגה אסורה לבעלה אלמא היכא דלא מירתת להפסד ממונו אפקורי מפקר לה וחיישינן שמא נבעלה לאחד מהן ברצון ואית דמוקמי לה באשת כהן דמיתסרא באונס וראשון עיקר דבכתובות (דף כו): מוכח דבאשת ישראל קאי: **ותו לא מידי**. אין להקשות על דבר זה דודאי טעמא ע"י ממון מותר משום דחייש עובד כוכבים להפסד ממונו:

פרת חטאת. פרה אדומה: ה"ג ממאי דלמא כולי עלמא לא חיישי לרביעה וטעמא דר"א כו':

איבעיא להו:

עופות - מאי?

תא שמע:

דאמר רב יהודה אמר שמואל משום **רבי חנינא**:
"אני ראיתי גוי שלקח אווז מן השוק, רבעה,

חנקה,

צלאה,

ואכלה.

ואמר רבי ירמיה מדיפתי:

אני ראיתי ערבי אחד שלקח ירד מן השוק,

וחקק בה כדי רביעה, רבעה,

צלאה,

ואכלה.

כג, א

רבינא אמר:

לא קשיא:

הא - לכתחלה,

הא - דיעבד.

ומנא תימרא דשאני בין לכתחלה בין לדיעבד?

דתנן:

"לא תתייחד אשה עמהם,

מפני שחשודין על העריות".

ורמיהו:

"האשה שנחבשה בידי גוים,

על ידי ממון - מותרת לבעלה,

על ידי נפשות - אסורה לבעלה!"

אלא לאו שמע מינה: שאני לן בין לכתחלה לדיעבד.

ממאי? דלמא לעולם אימא לך: אפילו דיעבד נמי לא,

והכא, היינו טעמא דמתירא משום הפסד ממונו!

תדע, דקתני סיפא: "על ידי נפשות - אסורה לבעלה!"

ותו לא מידי.

רבי פדת אמר:

לא קשיא:

הא - רבי אליעזר,

הא [- רבנן.

דתנן גבי פרת חטאת:

"רבי אליעזר אומר:

אינה נקחת מן הגוים,

וחכמים מתירין" (פרה ב, א).

מאי לאו בהא קמיפלגי:

רבי אליעזר סבר: חיישינן לרביעה,

ורבנן סברי: לא חיישינן לרביעה.

ממאי?

רס"ו

עודה של שקין. שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד : פסלה. דכתיב אשר לא עלה עליה בהעלאה בעלמא : ובעגלה. עגלה ערופה אינה נפסלת בהעלאת עול : עד שתמשוך בו. דכתיב בעגלה (דברים כא) אשר לא משכה בעול (לישנא אחרינא עודה עץ שטווין בו שקין) : לא ס"ד. דטעמא דר"א משום עודה : דמשום הנאה פורתא. להקל מעליו משוי מעט : לא מפסיד טובא. דמים יקרים של פרה אדומה אלא ודאי טעמא משום רביעה הוא : יקחו. ימכרו קרי ביה ויקיחו : אלא בפרה אדומה. דדמיה יקרים דחייש עובד כוכבים להפסד מרובה וכייף ליצריה : אבל בשאר קרבנות מודו. והא דתניא לעיל לוקחין מהן בהמה אמאן תרמייה לא רבי אליעזר ולא רבנן : כל צאן קדר. קדר ישמעאל וכתוב יעלו (לרצון על) מזבחי אלמא בשאר קרבנות נמי שרי ושפיר איתרצן רומיין דלעיל :

דלמא דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה, והכא היינו טעמא: דרבי אליעזר כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: הניח עליהן עודה של שקין - פסלה¹⁷⁵ (במדבר יט, ב), ובעגלה - עד שתמשוך בה¹⁷⁶ (דברים כא, ג), מר סבר: חיישינן, ומר סבר: לא חיישינן!

לא סלקא דעתך: משום ניחא פורתא, לא מפסיד טובא.

הכי נמי לימא: משום הנאה פורתא לא מפסיד טובא!

התם - יצרו תוקפו.

ודלמא: דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה, והכא היינו טעמא דרבי אליעזר כדתני שילא, דתני שילא:

"מאי טעמא דרבי אליעזר?

"דבר אל בני ישראל ויקחו אליהם"¹⁷⁷ (במדבר יט, ב),

בני ישראל - יקחו,

ואין הגוים יקחו!"

לא סלקא דעתך: דקתני סיפא:

"ובו היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות בולו";

ואי סלקא דעתך כדתני שילא,

בשלמא פרה כתיב בה 'קחה'

אלא כולהו קרבנות, 'קחה' כתיב בהו?!

ודלמא: עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר,

אלא בפרה דדמיה יקרין,

אבל בשאר קרבנות מודו ליה!

נגב,

ואלא הא דתניא:

"לוקחין מהו בהמה לקרבן",

מני?

לא רבי אליעזר,

ולא רבנן!

ועוד,

תניא בהדיא מאי אותיבו ליה חברוהי לרבי אליעזר:

"כל צאן קדר יקבצו לך ... יעלו על רצון מזבחי"¹⁷⁸ (ישעיהו ס, ז).

¹⁷⁵ הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי וטהר ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר

¹⁷⁶ והיה העיר הקרבה אל החלל ולקחו זקני העיר והוא עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל

¹⁷⁷ זאת קחת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על

¹⁷⁸ כל צאן קדר יקבצו לך אילי גביות ושרתונך יעלו על רצון מזבחי ובית תפארתתי אפאר

3. כג, ב

רס"י

עד כאן לא פליגי כו'. מלתא באפי נפשיה קאמר ואזיל: אלא בחששא. היכא דלא חזינן דרבעה פליגי דמר חייש ומר לא חייש:

קדשי מזבח היא. דין קדושת מזבח יש לה ליפסל ברביעה ולענין פדייה דלא נפקא לחול בלא מום ואף ע"ג דלאו למזבח קרבה:

דאי ס"ד. לא אלימא קדושתיה מקדושת בדק הבית ועל כל דבר חל קדושת בדק הבית אפיי על אבנים:

אמאי. פסלה בה רביעה:

שאני פרה דחטאת קרייה רחמנא. לעולם גבי פדייה והעמדה והערכה דין קדשי בדק הבית עליה ומיהו לענין פסולין סגיא מילתא לאתווי בפסול דחטאת קרייה רחמנא למי נדה חטאת היא:

תפסל ביוצא דופן. דפסול הוא לשאר קרבנות דתניא (בכורות דף נו.) שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליוצא דופן והאי קרא בקרבנות כתיב:

הקדיש ביוצא דופן. הקדיש לפרה אדומה יוצא דופן פסולה כו':

ולד מעליא הוא. במסכת נדה (דף מ.) יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה ואין חייבין עליו קרבן לידה ר"ש אומר הרי הוא כילוד ויש לו טומאת שבעה לזכר ושבועיים לנקבה וכן ימי טהרה וקרבן:

מודה ר"ש. לענין קדשים דבהמה שיצאה דרך דופן פסולה לקרבן דגבי טומאה וטהרה דאמו הוא דקאמר ליה ר"ש מריבוי הכתוב אם נקבה תלד הוסיף לידה אחרת לרבות יוצא דופן אבל בקדשים מודי והא דר' יוחנן במסכת נדה: ה"ג אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה דבר ערוה ועבודת כוכבים פוסל בה דכתיב כי משחתם בהם מום ותנא דבי ר' ישמעאל כל מקום כו' עד פן תשחיתו כל שהמום פוסל בו כו'. לא תימא דטעמא דמיפסלא ברביעה משום דחטאת קרייה רחמנא אלא היינו טעמא דאע"ג דקדשי בדק הבית הואיל ומום פוסל בה דכתיב אשר אין בו מום:

דבר ערוה. נרבע:

ועבודת כוכבים. כגון מוקצה ונעבד פסולין בה דאיתקש השחתה למום:

כי השחית כל בשר את דרכו. תשמיש דור המבול בעבירה קלקלו דכתיב ויראו בני האלהים וגו':

["דבי אליעזר אומר:

אינה נקחת מן הגוים,

וחכמים מתירין" (פ"ה ב, א)].

עד כאן לא פליגי אלא בהששא,

אבל היכא דנדאי רבעה - פסלה.

שמע מינה: דפרה קדשי מזבח היא,

דאי קדשי בדיק הבית, מי מיפסלא בה רביעה?!

שאני פרה, דחטאת קרייה רחמנא¹⁷⁹ (במדבר יט, ט).

אלא מעתה, תיפסל ביוצא דופן!

וכי תימא: הכי נמי, אלמא תניא:

"הקדישה ביוצא דופן פסולה,

ורבי שמעון מכשיר!"

וכי תימא: רבי שמעון לטעמיה דאמר: "יוצא דופן ולד מעליא הוא" (נדה מ.),

והאמר רבי יוחנן:

מודה ה"ה רבי שמעון לענין קדשים שאינו קדוש!

אלא, שאני פרה, הואיל ומום פוסל בה, דבר ערוה, ועבודה זרה, נמי פוסל בה.

דכתיב: "כי משחתם בהם מום במ"¹⁸⁰ (ויקרא כב, כה).

ותנא דבי רבי ישמעאל:

"כל מקום שנאמר: 'השחתה' - אינו אלא דבר ערוה,

ועבודה זרה,

"דבר ערוה" - דכתיב: "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ"¹⁸¹ (בראשית ו, יב),

"ועבודה זרה" - דכתיב: "פן תשחיתו ועשיתם לכם פסל"¹⁸² (דברים ד, טז)."

והא פרה נמי,

הואיל ומום פוסל בה,

דבר ערוה ועבודה זרה פסלי בה.

¹⁷⁹ ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחדץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא

¹⁸⁰ ומיד בן נדר לא תקריבו את לחם אלהיכם מפל אלה כי משחתם בהם מום גם לא ירצו לכם

¹⁸¹ וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה מי השחית כל בשר את דרכו על הארץ

¹⁸² פן תשחיתו ועשיתם לכם פסל תמונות כל סמל תבנית זכר או נקבה

4. כג, ב - כד, א

רש"י

וכי תימא ה"נ. דאסור לקנות זהב ואבנים טובות למלאכת המשכן מן העובדי כוכבים: עד היכן כיבוד אב ואם. כמה אדם מצווה להזהר בכיבוד אב ואם: מה עשה עובד כוכבים. וכ"ש ישראל שמצווה על כך: בששים ריבוא שטר. ששים ריבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריוח: לא ציערו. להקיצו משנתו: אבני שהם הפסיק הענין. מדלא כתיב ואבני שהם כדכתיב בכולהו וכסף ונחשת ותכלת וארגמן ועורות הפסיק הענין ולא קאי אויקחו: והא ואבני מלואים כתיב דהדר ערבינהו. למילתא קמייתא וליתסרו: ועוד. הא קתני עלה דההיא דר"א: לשנה הבאה נולדה כו'. אלמא לית ליה קיחה לר"א: תגרי ישראל. סרסור ישראל לקחה משלו מן העובד כוכבים לעצמו וחזר ומכרה לצבור: ור"א לא חייש לרביעה. לשילא פרכינן דתני טעמא דר"א משום קיחה: ודמא שמו. זהו הנזכר למעלה: אית ליה. קיחה ובעינן תגרי וחישי לרביעה ובעינן שימור:

גופא:

תני שילא:

"מאי טעמא דרבי אליעזר?"

דכתיב: "דבר אל בני ישראל ויקחו" ¹⁸³ (במדבר יט, ב),

בני ישראל - יקחו,

ואין הגוים יקחו".

אלא מעתה: "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה" ¹⁸⁴ (שמות כה, ב),

הכי נמי, בני ישראל - יקחו,

ואין הגוים יקחו?!

וכי תימא: הכי נמי - והאמר רב יהודה אמר שמואל:

"שאלו את רבי אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם?"

אמר להם: צאו וראו מה עשה גוי אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו,

פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפוד ^א בששים רבוא שטר.

רב פהנא מתני: "בשמונים רבוא".

וקהו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו, ולא צערו!"

כד, א

"אבני שהם" - הפסיק הענין.

וקה "ואבני מלואים" (שמות כה, ב) כתיב, דהדר ערביה!

ועוד, קתני סיפא:

"לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו,

נכנסו חכמי ישראל אצלו,

אמר להם: יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי,

עכשיו איני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא!"

התם על ידי תגרי ישראל זכון.

ורבי אליעזר לא חייש לרביעה?!

והתניא:

"אמרו לו רבי אליעזר:

מעשה ולקחוקה מן הגוי ודמא שמו, ואמרי לה רמץ שמו,

אמר להן רבי אליעזר:

משם ראיה?

ישראל היו משמדין אותה משעה שנולדה!"

רבי אליעזר תרתי אית ליה: קיחה,

וחייש נמי לרביעה.

¹⁸³ זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על

¹⁸⁴ דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי

כ"י

ולד נוגח. פרה שנגח ישראל כשהיא מעוברת ומת ולדה פסול לקרבן:

דהיא וולדה נגחהו. ונוגח שנגח בעד אחד או ע"פ הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר אינו נסקל ואמרינן בתורת כהנים מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן וי"ו יתירה להוציא את הנוגח:

משעה שנוצרה. במעי אמה לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד אדום הוא:

ולדותיהן מותרין. אותן שנתעברו בהן אחרי כן:

מחלוקת. דר"א ורבנן כשרבעו כשהן מוקדשין ובמסכת תמורה מפרש טעמא דר"א משום דבזיא מילתא:

שתי שערות פוסלות בה. שחורות או לבנות:

ומ"ש דידהו. דאזלי ישראל ועבדי לדנכרי נעבד הא מלתא בבהמת ישראל:

במוחזקות. מין משפחות פרות היו לו לדמא בן נתינא מוחזקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס:

אמר מר:

"ישראל היו משמרין אותה משעה שנולדה."

וניחוש דלמא רבעי לאמא כי הנה מעברה, דאמר רבא: וולד הנוגחת - אסורה, היא וולדה נגחו, וולד הנרבעת אסורה, היא וולדה נרבעו!

אימא: ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה.

וניחוש דלמא רבעיה לאמא מעיקרא, דתנן:

"כל הפסולין לגבי מזבח ולדותיהן - מותרין" (תמורה ל),
ותני עלה: "רבי אליעזר - אוסר!"

הניחא לרבא,

דאמר רבא אמר רב נחמן:

מחלוקת כשנרבעו כשהן מוקדשין,

אבל כשהן חולין - דברי הכל מותרין,

אלא לרב הונא בר חיננא אמר רב נחמן: מחלוקת כשנרבעו כשהן חולין,

אבל כשהן מוקדשין - דברי הכל אסורין,

מאי איכא למימר?

אימא: ישראל היו משמרין אותה לאמא משעה שנוצרה.

וניחוש דילמא רבעיה לאמא דאמא!

כולי האי לא חיישינן.

אמר מר:

"ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה."

מנא ידעינן?

אמר רב כהנא:

כוס אדום מעבירין לפניה בשעה שעולה עליה זכר.

אי הכי, אמאי דמיה יקרין?

הואיל ושתתי שערות פוסלות בה.

ומאי שנא דידהו?

אמר רב כהנא:

במוחזקות.

6. כד, א-ב

רס"י

אקילעא. פורק"א לפני הטרכלין:
וכן היה ר"א כו. משום דחייש לרביעה:
גרורים. מעצמן נגררין להתגיייר אע"פ שאין מקבלין אותן:
מעבודת כוכבים הדרי בהו. כדכתיב לקרוא כולם בשם ה' אבל מרביעה לא הדרי:
ותרוייהו אמרי. ר' אמר ורבי יצחק נפחא בין דרב פפא לרב זביד איכא טובא דרב פפא מתני פתח חד פתח איך ומתני מאי קראה ברב יוסף ואתקפתא דדלמא מעבודת כוכבים הוא דהדרו מתני לה באביי:
שכס אחד. משמע אין חילוק בעובדיו ישראל והאומות תהא עבודתן שוה בכל מצותיו:
גם אתה תתן. תיקשי לר"א:

יְהִיב רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא אֶקְלֵעָא דְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, פִּתְחַח חַד מִיְנֵיהּוּ וְאָמַר:
"וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקְּרָבָנוֹת בּוֹלָן".

פִּתְחַח אִידָךְ מִיְנֵיהּוּ וְאָמַר:
 מַאי אוֹתִיבוּ לִיהַ חֲבֵרוּהֵי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר?
"כָּל צֵאן קִדָּר יִקְבְּצוּ לָךְ" וגו' ¹⁸⁵ (ישעיהו ס, ז)!

**"אָמַר לְהוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר:
 בּוֹלֵם גְּרִים גְּרוּרִים הֵם לְעֵתִיד לְבָא".**

אָמַר רַב יוֹסֵף:
 מַאי קָרָא?

"מִי אֵז אֶהֱפֵךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּךְ" ¹⁸⁶ (צפניה ג, ט).

אָמַר לִיהַ אַבְיִי:
 וְדַלְמָא מְעַבְדָּה זָרָה הוּא דְהָדוּר בְּהוּ!

אָמַר לִיהַ רַב יוֹסֵף:
"לְעַבְדוּ שְׂכָם אֶחָד" (צפניה ג, ט) כְּתִיב.

רַב פֶּפְא מִתְנֵי הָכִי.

וְרַב זְבִיד מִתְנֵי הָכִי,
 וְתִרְוִייהוּ אָמְרִי: **"וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקְּרָבָנוֹת",**
 וְתִרְוִייהוּ אָמְרִי: וּמַאי אוֹתִיבוּ לִיהַ חֲבֵרוּהֵי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר?
"כָּל צֵאן קִדָּר יִקְבְּצוּ לָךְ" וגו'.
"אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בּוֹלֵם גְּרִים גְּרוּרִים הֵם לְעֵתִיד לְבָא".

וּמַאי קָרָאָה?

"מִי אֵז אֶהֱפֵךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּךְ לְקָרָא כְּלָם בְּשֵׁם ה'" (צפניה ג, ט).

מִתְקִיף לְהַ רַב יוֹסֵף:
 וְדַלְמָא מְעַבְדָּה זָרָה הוּא דְהָדְרִי בְּהוּ!

אָמַר לִיהַ אַבְיִי:
"לְעַבְדוּ שְׂכָם אֶחָד" (צפניה ג, ט) כְּתִיב.

מִיתִיבִי:

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם אַתָּה תִתֵּן בְּיַדְנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת" ¹⁸⁷ (שמות י, כה)!

קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה שְׂאֲנִי.

תָּא שְׁמַע:

"וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה עֹלָה וְזִבְחִים לְאֱלֹהִים" ¹⁸⁸ (שמות יח, יב)!

יִתְרוֹ נִמְי קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה הָנֹה.

¹⁸⁵ כָּל צֵאן קִדָּר יִקְבְּצוּ לָךְ אִילֵי נְבִיּוֹת יִשְׂרָאֵל וְעַלֵּי עַל דְּצוֹן מִזְבְּחֵי וּבֵית תַּפְאֲרַתִּי אֶפְאָר

¹⁸⁶ מִי אֵז אֶהֱפֵךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּךְ לְקָרָא כְּלָם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדוּ שְׂכָם אֶחָד

¹⁸⁷ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם אַתָּה תִתֵּן בְּיַדְנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעִשִּׂינוּ לְה' אֱלֹהֵינוּ

¹⁸⁸ וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה עֹלָה וְזִבְחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֶהֱרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶכָּל לֶחֶם עִם חֵתָן מֹשֶׁה לִקְנֵי הָאֱלֹהִים

הניחא למאן דאמר: יתרו קודם מתן תורה הנה, אלא למאן דאמר: איתרו לאחר מתן תורה הנה - מאי איכא למימר!

כד, ב

אלא, יתרו מישראל זבן.

תא שמע:

"ויאמר שאול מעמלקי הביאום,**אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח לה' אלהיו"**¹⁸⁹ (שמואל א טו, טו)!

מאי "מיטב"?

דמי מיטב.

ומאי שנא "מיטב"?

כי היכי דליקפץ עליהו זבינא.

תא שמע:

"ויאמר ארונה אל דוד:**יקח ויעל אדני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר - לעלה,****והמרגים וכלי הבקר - לעצים"** (שמואל ב כד, כב)!

אמר רב נחמן:

ארונה גר תושב היה.

מאי "מורגים"?

אמר עולא:

מטה של טורביל.

מאי "מטה של טורביל"?

עיא דקורקסא דדיישן.

אמר רב יוסף:

מאי קרא?

"הנה שמותיה למורג חרוץ חדש בעל פיפיות,**תדוש הרים ותדק, וגבעות פמין תשים"** (ישעיהו מא, טו).

מיתבי:

"ואת הפרות העלו עלה לה"¹⁹⁰ (שמואל א ו, יד)!

הוראת שעה היתה.

הכי נמי מסתברא: דאי לא תימא הכי, עולה נקבה מי איכא?

ומאי קושיא?

דלמא בבמת יחיד, וכדרב אדא בר אהבה,

דאמר רב אדא בר אהבה:

מנין לעולה נקבה שהיא פשרה בבמת יחיד?

שנאמר: **"ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה"**¹⁹¹ (שמואל א' ז, ט).

רש"י

הניחא למ"ד. פלוגתא דבני רבי חייא ורבי יהושע בן לוי בפי בתרא דשחיטת קדשים (קטז.). דמי מיטב. למוכרו ולקנות בדמיהן בהמות מישראל להקריב:

זבינא. מכר:

ארונה. יבوسی היה בספר שמואל:

ראה הבקר לעולה. אלמא הקריב דוד בהמת עובד כוכבים לקרבן:

גר תושב. שקיבל שבע מצות בני נח והרי רביעה בכלל:

טורביל עיזא דקורקסא. דף גדול ועב מאד ורחב וטרופ בפגימות הרבה לרוחבו עמוקות תכופות זו אצל זו ודשין בו תבואה שמעבירין עליו הבהמות והפגימות נכנסו בדייש והתבואה נחבטת:

למורג חרוץ. טרוף בפגימות והן פיפיות:

תדוש הרים. אלמא לדישה עבדי ליה:

ואת הפרות. באנשי בית שמש מישתעי קרא בפרות שהביאו הארון מארץ פלשתים:

הוראת שעה. מפני נס שנעשה על ידיהן שהביאו הארון מעצמן ואין איש מנהיגם ואת בניהם כלו בבית ולא געו אחרי בניהם אלא הוליכוהו ואמרו שירה כדלקמן:

דלמא בבמת יחיד. שרי דהתם בבמת יחיד הואי דבמה גדולה בנוב היתה באותה שעה כשנלקח הארון וחרב משכן שילה ובאו להן לנוב:

טלה חלב. רחל ומניקה את בנה:

¹⁸⁹ ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח לה' אלהיו ואת היותר החרימנו

¹⁹⁰ והעגלה באה אל שדה יהושע בית השמש ונתעמד שם ושם אבן גדולה ונקעו את עצי העגלה ואת הפרות העלו עלה לה'

¹⁹¹ ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה כליל לה' ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל ויענהו ה'

"זיעלה" - זכר משמע!

אמר רב נחמן בר יצחק:
"זיעלה" קתיב.

רס"י

7. כד, ב

רש"י

רבי יוחנן אמר. האי דקתני לעיל לוקחין מהם לקרבן לאו מלתא פשיטתא היא לכל בהמות: אלא גבול יש לה פחותה מבת ג' שנים נעקרת. בהרבעת איש ונקחת מן העובד כוכבים דחייס עלה: אבל בת שלש. שוב אינה נעקרת וחיישינן לרביעה: כל הני תיובתא. דהני קראי דשרו בהמות עובד כוכבים להקרבה: פרה וחמור כו'. בבכורות (יט:): תנן הלוקח בהמה מן הנכרי ואינו יודע אם כבר בכרה אם לאו עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק פרה וחמור בת שלש ודאי לכהן ולד ראשון שתלד ביד ישראל אם זכר הוא ודאי לכהן אם אינה יתירה בעת לידתה על בת שלש דודאי לא ילדה בבית נכרי: מכאן ואילך. אם יתירה על בת שלש היתה כשילדה בבית ישראל הוי ולדה זה ספק בכור ואיכא למימר כבר בכרה בבית עובד כוכבים ואיכא למימר לא בכרה זה בבית העובד כוכבים וזה בכור שלה וירעה בכור זה עד שישתאב שהרי אינו ראוי לקרבן שמא אין זה בכור ולאחר שיש בו מום יאכלנו בעליו ולא יתננו לכהן שבכור בעל מום מותר לזרים ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה אפיי הוא ודאי וזהו ספק הוה הכהן מוציא מחבירו ועליו הראיה שלא ילדה בבית העובד כוכבים וגבי ספק פטר חמור מפריש עליו טלה להתירו בהנאה דכתיב תפדה בשה והטלה יעכב בעצמו דאפילו ודאי פטר אין קדושה חלה על טלה הניתן אלא משום גזילת כהן יש וכיון שהוא ספק אפילו גזל ליכא דראיה על הכהן:

□

רבי יוחנן אמר:

גבול יש לה:

פחותה מבת שלש שנים - נעקרת, בת שלש שנים - אינה נעקרת.

איתיביה כל הני תיובתא,

שני להו: פחותה מבת שלש שנים.

תא שמע:

"ואת הפרות העלו עלה לה"¹⁹² (שמואל א, ו, יד)!

בפחותה מבת שלש שנים.

מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן:

אם כן, היינו "ואת בניהם כלו בבית"¹⁹³ (שמואל א, ו, י) פחותה מבת שלש שנים,

ופחותה מבת שלש שנים¹⁹⁴ - מי קא ילדה!?

והתניא:

"פרה וחמור מבת שלש - ודאי לכהן,

מכאן ואילך - ספק!

אלא, מחוורתא כדשנינו מעיקרא.

¹⁹² והעגלה באה אל שדה והושע בית השמישי ותעמד שם ושם אבן גדולה ויבקעו את עצי העגלה ואת הפרות העלו עלה לה

¹⁹³ ויעשו האנשים מן ויקחו שתי פרות עלות ויאסרום בעגלה ואת בניהם כלו בבית

¹⁹⁴ במהדורת וילנא: "פחותה מבת שלוש שנים" נמצא במרכאות עגולות.

8. כד, ב

"וְיִשְׂרָאֵל הַפְּרוֹת בְּדָרֶךְ עַל דָּרֶךְ בֵּית שְׁמֵשׁ" וגו'¹⁹⁵ (שמואל א, ו, יב).

מאי **"וְיִשְׂרָאֵל"**?

אמר רבי יוחנן משום **רבי מאיר**:
שְׁאָמְרוּ שִׁירָה.

ורב זוטרא בר טוביה אמר רב:
שְׁיִשְׂרוּ פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד אַרְוֹן וְאָמְרוּ שִׁירָה.

ומאי שִׁירָה אָמְרוּ?

אמר רבי יוחנן משום **רבי מאיר**:
"אָז וְשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל"¹⁹⁶ (שמות טו, א).

ורבי יוחנן דידיה אמר:

"וְאָמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַה' קָדְאוּ בְּשִׁמּוֹ"¹⁹⁷ (ישעיהו יב, ד).

ורבי שמעון בן לקיש אמר:

מִזְמוֹרָא יִתְמָא: **"מִזְמוֹר שִׁירוּ לַה' שִׁיר חֲדָשׁ מִי נִפְלְאוֹת עֲשֵׂה, הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוּ וְרוּעַ קְדָשׁוֹ"** (תהלים צח, א).

רבי אלעזר אמר:

"ה' מֶלֶךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים"¹⁹⁸ (תהלים צט, א).

רבי שמואל בר נחמני אמר:

"ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבָשׁ"¹⁹⁹ (תהלים צג, א).

רבי יצחק נפחא אמר:

"רוֹנֵי רוֹנֵי הַשִּׁטָּה,

הַתְּנַפְפֵי בְּרוֹב הַדָּרֶךְ,

הַמְּחַוֵּשְׁקֵת בְּרִיקְמֵי זָהָב הַמְּהוֹלְלָה בְּדַבֵּיר אֶרְמוֹן,

וּמְפוֹאֲרָה בְּעַדֵי עַדִּים."

רב אשי מתני לה להא דרבי יצחק, אהא:

"זִוְיָה בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה'"²⁰⁰ (במדבר י, לה).

ישראל מאי אָמְרוּ?

אמר רבי יצחק:

"רוֹנֵי רוֹנֵי הַשִּׁטָּה" [וכו].

רש"י

כלו בבית. לשון בית הכלא (מלכים א כב) לישנא אחרינא לשון מניעה כמו לא יכלה ממך (בראשית כג) מנעום מליך אחריהם:

וישרנה. אז ישיר כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם:

יתמא. שלא הוזכר שם אמרו: **ירגזו**. על שהכם במכת טחורים:

השיטה. ארון עצי שטים: **התנופפי**. התרוממי:

המחושקת. קשורה כמו וחשוקיהם כסף (שמות כז):

בריקמי זהב. מצופה זהב טהור מבית ומחוץ:

המהוללה בדביר ארמון. שסי' של משה בתוכו וארון מהולל ומפואר במה שבתוכו:

בעדי עדיים. ואין לך עדי גדול מזה:

¹⁹⁵ וְיִשְׂרָאֵל הַפְּרוֹת בְּדָרֶךְ עַל דָּרֶךְ בֵּית שְׁמֵשׁ בְּמִסְלָה אַחַת הִלְךְ וְגַעַז וְלֹא סָרוּ יְמִין וְשִׁמְאוֹל וְסָדְנֵי פִלְשְׁתִּים הַלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד גְּבוּל בֵּית שְׁמֵשׁ

¹⁹⁶ אָז וְשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַה' מִי גָאָה גָאָה סוֹס וְדָכְבוּ רַמָּה בָּנִים

¹⁹⁷ וְאָמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַה' קָדְאוּ בְּשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילַתְיוֹ הוֹמִירוּ מִי נִשְׁגָּב שִׁמּוֹ

¹⁹⁸ ה' מֶלֶךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תְּנוּט הָאָרֶץ

¹⁹⁹ ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבָשׁ לְבָשׁ ה' עַז הַתְּאֹזֵר אֶף תִּמְוֶן תִּבֵּל בַּל תִּמְוֶט

²⁰⁰ זִוְיָה בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצְאוּ אִיבֹרֵי וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיר מִפְּנֵיךְ

9. כד, ב

רש"י

דביר. הוא ספר בלשון פרסי:
וישראל מאי אמרו. בנסוע
הארון בעת המסעות שבמדבר
שהיה משה אומר קומה ה'
(במדבר י) ומה ישראל עונין
אחריו:
דשתנא. נוטריקון ד' דרך ש'
נשים:

אמר רב:

כמאן קרו פּרָסָאֵי לְסַפְרָא 'דְּבִיר'?

מִהָקָא: "וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קָרִית סַפֵּר"²⁰¹ (שופטים א, יא).

אמר²⁰² רב אשי:

כמאן קרו פּרָסָאֵי לְגִידָה "דְּשִׁתְנָא"?

מִהָקָא: "כִּי דְרָךְ נְשִׁים לִי"²⁰³ (בראשית לא, לה).

²⁰¹ וילך משום אל יושבי דביר ושם דביר לפנים קרית ספר

²⁰² תיקון על פי מסורת הש"ס, בוינלא: המילה אמר מופיע אחרי רב אשי

²⁰³ ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ויחפש ולא מצא את התרפים

10. כה, א

רפ"י

כה, א "וידם השמש וירח עמד עד יקם גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר"²⁰⁴ (יהושע י, ג).
מאי "ספר הישר"?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:
זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו 'ישרים',
שנאמר: "תמת נפשי מות ישרים"²⁰⁵ (במדבר כג, י).
והיכא רמיזא?

"וירעו יהיה מלא הגוים"²⁰⁶ (בראשית מח, יט),

[אימתי יהיה "מלא הגוים"]? בשעה שעמדה לו חמה ליהושע.

"ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים" (יהושע י, ג),

וכמה?

אמר רבי יהושע בן לוי:
עשרים וארבעה [שע],
אזיל שית וקם שית, אזיל שית וקם שית - כולה מלתא כיום תמים.

רבי אלעזר אמר:
שלשים ושית - אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית וקם תריסר,
עמידתו - כיום תמים.

רבי שמואל בר נחמני אמר:
ארבעים ושמונה,
אזיל שית וקם תריסר
אזיל שית וקם עשרים וארבעה,
[שנאמר]: "ולא אץ לבוא כיום תמים",
מקלל דמעיקרא - לאו כיום תמים [הוה].

איכא דאמרי: בתוספתא פליגי
דרבי יהושע בן לוי אמר:
עשרים וארבעה - אזיל שית וקם תריסר,
אזיל שית וקם תריסר, עמידתו כיום תמים.

רבי אלעזר אמר:
שלשים ושש, אזיל שית וקם תריסר,
אזיל שית וקם עשרים וארבעה,
"ולא אץ לבוא כיום תמים".

רבי שמואל בר נחמני אמר:
ארבעים ושמונה, אזיל שית וקם עשרים וארבעה,
אזיל שית וקם עשרים וארבעה,
מקיש עמידתו לביאתו,
מה ביאתו - כיום תמים,
אף עמידתו - כיום תמים.

רבי יהושע בן לוי אמר עשרים

וארבע הואי. התוספתא ויום תמים

אעמידה קאי:

ור"א אמר ל"ו הוי. תוספתא ויום

תמים דקרא אעמידה דלא אץ לבוא

קאי וקמייתא סתמא י"ב שעות

כתורת לילה:

ור' שמואל בר נחמני סבר. דכיום

תמים אעמידה דולא אץ לבוא קאי

ומיהו מקיש עמידתו דחצי השמים

לביאתו דלא אץ לבוא:

204 וידם השמש וירח עמד עד יקם גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים

205 מי מנה עפר ועקב ומספר את רבע ישראל תמת נפשי מות ישרים ויהי אחריתי כמהו

206 וימאן אביו ויאמר ודעתי בני ודעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וירעו ויהיה מלא הגוים

11. כה, א

כ"י

נקדימון בן גוריון גמרא.
 שהלווהו הגמון (אחד) עשר
 מעינות כו' במסכת תענית בפי
 סדר תעניות אלו (דף יט):
 למשה. במלחמת סיחון:
 לא היה כיום ההוא. במעשה
 דיהושע כתיב:
 אבני ברד. דלא היו במשה:

תנא:

"בַּשֶּׁם שֶׁעֲמָדָה לוֹ חֲמָה לַיהוָשֻׁעַ,
 כִּדְ עֲמָדָה לוֹ חֲמָה לַמֹּשֶׁה,
 וְלִנְקִדְמוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן".

"יהושע" - קראי.

"נקדימון בן גוריון" - גמרא.

"למשה" - מנלן?

אתיא "אחל" "אחל",

כתיב הכא: "אחל תת פחדך"²⁰⁷ (דברים ב, כה),
 וכתיב התם ביהושע: "אחל גדלך"²⁰⁸ (יהושע ג, ז).

ורבי יוחנן אומר:

אתיא "תת" "תת",

כתיב הכא: "אחל תת פחדך" (דברים ב, כה),

וכתיב ביהושע: "ביום תת ה' את האמרי"²⁰⁹ (יהושע י, יב).

רבי שמואל בר נחמני אומר:

מגופיה דקרא שמעת ליה: "אשר ישמעון שמעך ורגזו וכלו מפניך" (דברים ב, כה),

אימתי "רגזו וכלו מפניך"?

בשעה שעמדה לו חמה למשה.

מיתבי:

"ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו"²¹⁰ (יהושע י, יד)!

איבעית אימא: שעות הוא דלא הוו נפיש כולי האי,

ואיבעית אימא:

אבני ברד לא הוו,

דכתיב: "ויהי בנסם מפני בני ישראל הם במוֹרֵד בית חורן,

וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימתו"²¹¹ (יהושע י, יא).

207 היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וכלו מפניך

208 ויאמר ה' אל יהושע היום הזה אחל גדלך בעיני כל ישראל אשר ידעו כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך

209 או ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמרי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון

210 ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל

211 ויהי בנסם מפני ישראל הם במוֹרֵד בית חורן וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימתו רבים אשר מתו באבני הברד מאשר

הרגו בני ישראל בהרב

12. כה, א

רפ"י

ויאמר ללמד בני יהודה קשת. בקינה שקונן דוד על שאול כתיב: הלא היא כתובה. דבני יהודה היו מושכי קשת: יד כנגד עורף. המושך בקשת נותן ידיו כנגד עיניו דהיינו מול העורף הטרי"ל בלע"ז: דכתיב במשנה תורה. ועשית הישר והטוב: איזהו היא מלחמה שצריכה לימוד. כו': ומנלן. דקרא ביהודה כתיב: דכתיב. ברישא דסיפרא מי יעלה בתחלה אל הכנעני להלחם בו ויאמר השם יהודה יעלה אלמא סתם מלחמה דסיפרא איהודה קיימי:

כתיב: "ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר" (שמואל ב' א, יח).

מאי "ספר הישר"?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו "ישרים",

דכתיב בהו: "תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו"²¹² (במדבר כג, י).

והיא רמיזא?

"יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערך אביך"²¹³ (בראשית מט, ח),

ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף?

הוי אומר: זו קשת.

רבי אלעזר אומר:

זה ספר משנה תורה.

ואמאי קרו ליה "ספר הישר"?

דכתיב: "ועשית הישר והטוב בעיני ה'"²¹⁴ (דברים ו, יח).

והיא רמיזא?

"ידיו רב לו"²¹⁵ (דברים לג, ז),

ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידיים?

הוי אומר: זו קשת.

רבי שמואל בר נחמני אומר:

זה ספר שופטים.

ואמאי קרו ליה "ספר הישר"?

דכתיב: "בגמים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה"²¹⁶ (שופטים יז, ו).

והיא רמיזא?

"למען דעת דרות בני ישראל ללמדם מלחמה"²¹⁶ (שופטים ג, ב),

ואיזו היא מלחמה שצריכה לימוד?

הוי אומר: זו קשת.

ומנלן דביהודה כתיב?

דכתיב: "מי יעלה לנו בתחלה אל הכנעני... להלחם בו, ויאמר ה' יהודה יעלה"²¹⁷ (שופטים א, א-ב),

212 מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו

213 יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערך אביך ושתחוו לך בני אביך

214 ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע ה' לאבתך

215 וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועוד מצריו תהיה

216 וכן למען דעת דרות בני ישראל ללמדם מלחמה רק אשר לפנים לא ידעום

217 א ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל בה' לאמר מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו. ב ויאמר ה' יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ

13. כה, א

"וַיִּרְאֵם הַטֵּבַח אֶת הַשּׁוֹק וְהַעֲלִיָּה וַיִּשֶׂם לִפְנֵי שְׂאוֹל"²¹⁸ (שמואל א ט, כד).

כ"י

וירם הטבח את השוק ואת העליה. משום פלוגתא דהני אמוראי גופייהו נקט לה: **והעליה.** מה שעליה: **דמסמכא שוק לאליה.** השוק סמוך לאליה שהאליה מלמעלה ונסמכה על השוק ושוק הוא עצם של צומת הגיד הממוצע בין קולית לארכובה ואיברים התחתונים סומכין את העליונים: **דמחית.** מניח חזה על השוק גבי חזה ושוק של שלמים בשעת תנופה וההיא סעודתא אע"פ דזבח הוה כדכתיב (שמואל א ט) כי הוא יברך (את) הזבח לא הוה חזה ושוק דידהו לכהן דבמה קטנה הוה וקיימא לן בפרק בתרא דזבחים (דף קיט:): חזה ושוק בבמה גדולה ואין חזה ושוק בבמה קטנה: **שופי.** כף הירך הסובב עצם הקולית וקורין פולפי"א:

מאי "והעליה"?

רבי יוחנן אומר:
שוק ואליה.

מאי "והעליה"?

דמסמכא שוק לאליה.

ורבי אלעזר אומר:
שוק וחוה.

מאי "והעליה"?

דמחית לה לחוה עילויה דשוק כי בעי אנופי, ומנפי ליה.

ורבי שמואל בר נחמני אומר:
שוק ושופי.

מאי "והעליה"?

שופי עילויה דשוק קאי.

²¹⁸ וַיִּרְאֵם הַטֵּבַח אֶת הַשּׁוֹק וְהַעֲלִיָּה וַיִּשֶׂם לִפְנֵי שְׂאוֹל וַיִּאמֶר הִנֵּה הַנֶּשֶׂאִר שִׁים לִפְנֵיהָ אֶכֶל כִּי לְמוֹעֵד שְׂמוֹזֵר לָךְ לֵאמֹר הֵעָם קָרָאתִי וַיֵּאמֶר שְׂאוֹל עִם שְׂמוֹאֵל בְּיָוֶם הַהוּא

14. כה, א-ב

כ"י

לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים. שהנשים דעתן קלות ושתיהן תתרכינה לעבירה:
אלא בתלתא. להכי נקט תלתא דבישראל בתלתא שרו בין בעיר בין בדרך אבל תרי בעיר אין בדרך לא שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן יתייחד עם הערוה בפי עשרה יוחסין (קדושין דף פא.):
בפרוצין מי שרי. ועובדי כוכבים למה ליה לתנא לאשמועינן הא אפי' ישראל דכוותיהו אסירי:
והוציאוה עשרה פריצים. לאשת איש זונה:

במטה. חוץ לעיר לעבירה כעין קוברי מת שלא יבינו:
באשתו. של עובד כוכבים עמו:
עובד כוכבים אין אשתו משמרתו. דלא קפדה דאיהו בקרי ואיתתיה בבוציני:
אבל ישראל אשתו משמרתו. שרי כדתנן בעשרה יוחסין בזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו:

ותיפוק ליה. בלאו עבירה נמי לא תתייחד משום שפיכות דמים:
באשה חשובה. בין האנשים ובין הנשים אשה יפה וקרובה למלכות דמיסתפו מינה ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא דיפה היא ואצטרך לאשמועי' דלא תתייחד חיישינן שמא תתפתה אבל אשה שאינה חשובה בין האנשים וחשובה בין הנשים משום רציחה נמי איכא דבא עליה ואחר כך הורגה דלא ס"ל אשה כלי זיינה עליה וחשובה בין האנשים ולא בין הנשים מותרת להתייחד ומשום עריות ליכא דאינה יפה:
אשה כלי זיינה עליה. אע"ג דאינה חשובה לא בין האנשים ולא בין הנשים אין הורג אותה אלא בא עליה וכיון שבא עליה אינו הורגה ואפילו אינה קרובה למלכות נמי אי לא אשמועינן דחיישינן לעריות לא הוה מסתברא דמיתסרא משום שפיכות דמים:

מאי בינייהו. בין לר' ירמיה דמוקי לה באשה חשובה הא לאו חשובה חיישי' לשפיכו' דמים בין לרב אידי דאמר כלי זיינה עליה וליכא משום שפיכות דמים מ"מ משום ערוה איכא בה ולא מתייחדת:

איכא בינייהו. אשה חשובה בין האנשים קרובה למלכות ואינה חשובה בין הנשים אינה יפה לרבי ירמיה דמוקי לה באשה חשובה דמשמע חשובה בין האנשים ובין הנשים דקרובה למלכות היא ולא קטלי לה אבל משום עריות איכא למיחש דיפה היא הכא חשובה בין האנשים ולא בין הנשים שריא לייחודי דמשום שפיכות דמים ליכא דהא קרובה למלכות ומשום עריות נמי ליכא דהא מכווערת היא לרב אידי אסירא לייחודי דכולהו חיישינן לערוה דהא סתמא קאמר אשה כלי זיינה עליה ולא קאמר הכא באשה יפה עסקינן דכלי זיינה עליה:

אע"פ שהשלוש עמה. דודאי לא יהרגוה דהא כלי זיינה עליה לא תתייחד עמהן כו' והיינו כרב אידי בר אבין השלוש עמה משמע היא נושאת את שלומה ואינה צריכה שלום מלכות:

"לא תתייחד אשה עמהם".

במאי עסקינן?

אילימא בחד - דכוותה גבי ישראל מי שרי?!

והתנן:

"לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים" (קידושין פ:):

כה, ב. אלא בתלתא.

דכוותה גבי ישראל - פרוצים מי שרי?!

והתנן:

"אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים" (קידושין פ:),

ואמר רב יהודה אמר שמואל:

לא שנו אלא בכשרים,

אבל בפרוצים - אפילו עשרה נמי לא.

מעשה היה והוציאוה עשרה במטה!

לא צריכא אשתו עמו.

גוי - אין אשתו משמרתו,

אבל ישראל - אשתו משמרתו.

ותיפוק ליה משום שפיכות דמים!

אמר רבי ירמיה:

באשה חשובה עסקינן,

דמירתתי מינה.

רב אידי אמר:

אשה כלי זיינה עליה.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

אשה חשובה בין אנשים,

ושאינה חשובה בין הנשים.

תנא כותיה דרב אידי בר אבין:

"האשה אף על פי שהשלוש עמה לא תתייחד עמהו,

מפני שהשודין על העריות".

15. כה, ב - כו, א

רש"י

טופלו לימינו. מחברו לעובד כוכבים לימינו של ישראל שאם ירצה העובד כוכבים להורגו ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו: **בסייף**. דאם היה העובד כוכבים חגור סייף טופלו ישראל לימינו כדי שיהא יד שמאל של עובד כוכבים שהסייף חגור בו לצד ימינו של ישראל ומזומנת לימין ישראל לאחוז בה:

במקל. אם ביד עובד כוכבים מקל:

טופלו ישראל לשמאלו. שתהא יד ימין העובד כוכבים שהמקל בה סמוכה לישראל ואם ירים יד ימינו תאחזו שמאלו של ישראל במקל הסמוך לה דאי טופלו לימינו יהא המקל רחוק מידו של ישראל:

במעלה. בהר או בסלע:

לא יהא ישראל למטה אלא למעלה. בעלייה ילך ישראל לפני העובד כוכבים דהיינו למעלה אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחריו ממש ובירידה יוליך העובד כוכבים לפניו:

ואל ישוח לפניו. אפי' במישור אל ישחה ישראל לפני העובד כוכבים ליטול כלום:

שמה ירוץ את גולגלתו. ירוצץ: **ירחיב לו את הדרך**. אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך אולי ימתין העובד כוכבים מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם לכן:

נסע סכותה. ולא הלך עד שעיר: **לעכו**. רחוק מכזיב: **לבי תורתא**. מקום:

תלמידא דיהודה רמאה את. תלמידו של רב יהודה הוה וקרו ליה רמאה כלומר ממנו למדת לרמותינו ליסטין ישראל היו:

ידעיתו ליה. שהוא רמאי: **בשמתייה**. לפי שהיה אדם גדול ושמתייה חיילא לייטינהו בשמתייה:

[**גרדנא**. אורג]: **גרדן דלא טיזון**. עניו סתם גרדן אין לו בושת פנים:

גנבי דבבל. שפגעו ברב מנשי נתפקרו לחרף אדם גדול:

ולסטין דארץ ישראל. שפגעו בתלמיד ר"ע ספרו בשבחו ואע"פ שסתם לסטין פרוצין מגנבים להודיעך שבחה של א"י:

"לא יתייחד אדם עםהו".

תנו רבנן:

"ישראל שזדמנו לו גוי בדרך טופלו לימינו.

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר:

בסייף - טופלו לימינו,

במקל - טופלו לשמאלו.

היו עולין במעלה או יורדין בירידה - לא יהא ישראל למטה וגוי למעלה,

אלא ישראל למעלה וגוי למטה.

ואל ישוח לפניו,

שמה ירוץ את גולגלתו.

שאלו להיכן הולך - ירחיב לו את הדרך.

בדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע,

דכתיב²¹⁹: "עד אשר אבא אל אדני שעייה"²²⁰ (בראשית לג, יד),

ובתיב: "ויעקב נסע סכתה"²²¹ (בראשית לג, יז).

מעשה בתלמידי רבי עקיבא שהיו הולכים לכזיב,

פגעו בהן ליסטים, אמרו להן: לאן אתם הולכים?

אמרו להן: לעבו.

כיון שהגיעו לכזיב פירשו.

אמרו להן: תלמידי²²² מי אתם?

אמרו להן: תלמידי רבי עקיבא,

אמרו להן: אשרי רבי עקיבא ותלמידיו, שלא פגע בהן אדם רע מעולם."

כו, א

רב מנשה הוה אזל אלבי תורתא,

פגעו ביה גנבי, אמרו ליה: לאן קאזלת?

אמר להן: לפומבדיתא.

כי מטא לבי תורתא, פריש.

אמרו ליה: תלמידא דיהודה רמאה את!

אמר להו: ידעיתו ליה?

יהא רעוא דליהו הנהו אינשי בשמתייה.

אזלו עבדו גניבתא עשרין ותרתין שנין ולא אצלחו.

כיון דחזו, אתו כולוהו תבעו שמתייהו,

והוה בהו חד גירדנא דלא אתא לשרויה שמתייה, אכליה אריא.

היינו דאמרי אינשי: גירדנא דלא טיזון - שתא בציר משני.

תא חזי מה בין גנבי בבל ולסטין דארץ ישראל.

219 במהדורת וילנא מילה זו בסוגרים מרובעות

220 **יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולקחל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעייה**

221 **ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סמת על כן קרא שם המקום סמות**

222 במהדורת וילנא מילה זו בסוגרים מרובעות

16. כו, א

רש"י

מתני'

מניקה בנה של ישראל
ברשותה. דישראלית אבל לא
תמסרנו להוליכו בביתה שלא
תהרגנו:

גמ'

עובדת כוכבים לא תיילד את
בת ישראל. ואפילו אחרות
ישראליות עומדות על גבה:
אפותא. על מצחו של תינוק
מקום שמוחו של תינוק רופס:
ולא מתחזי. לא מינכרא
שהרגתו:

נפישן בישתא דההיא איתתא.
כך וכך רעות יבואו עליך כמנין
שהשפילתי מהן והרגתי בהן:
כי אופיא דנהרא. אשקומא:
ורבנן. קסברי בזמן שאחרות
עומדות על גבה שרי אמרי לך
במילתא בעלמא הוא
דאוקימתה:

משנה

בת ישראל - לא תיילד את הנכרית,
מפני שמילדת בן לעבודה זרה,
אבל נכרית - מילדת בת ישראל.

בת ישראל - לא תניק בנה של נכרית,
אבל נכרית - מניקה בנה של ישראל ברשותה.

גמרא

תנו רבנן:

"בת ישראל - לא תיילד את הנכרית,

מפני שמילדת בן לעבודה זרה.

ונכרית - לא תיילד את בת ישראל,

מפני שחשודין על שפיכות דמים,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

נכרית - מילדת את בת ישראל, בזמן שאחרות עומדות על גבה,

אבל לא בינה לבינה".

ורבי מאיר אומר: אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא,

דזימנין דמנחא ליה ידא אפותא וקטלא ליה, ולא מתחזי.

כי ההיא איתתא דאמרה לחברתה,

מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא!

אמרה לה: נפישן בישתא דההיא איתתא, דקא משפילנא מינייהו דמא כי אופיא דנהרא.

ורבנן?

אמר לך: לא היא,

במילתא בעלמא הוא דאוקימתה.

רפ"י

דשייפא סמא. סם המות שפה
בדדיה:
ולא מיתחזי מאבראי. לא גרס
הכא עד לקמיה:
ואחרות רואות. דאי מנחא ידא
אפותא חזי ליה דאגב דחשידי
יהבי ישראליות עינייהו עלה
ומירתתא אבל מניקה דאפשר
דשייפא סמא לדד מאבראי
קודם שתכנס לבית ישראל
אימא מודו ליה לר"מ:

"בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִנִּיק [בְּנֵה שֶׁל נְכָרִית,
אָבֵל נְכָרִית - מְנִיקָה בְּנֵה שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּרִשְׁוֹתָהּ]".

תנו רבנן:

"בַּת יִשְׂרָאֵל - לֹא תִנִּיק בְּנֵה שֶׁל נְכָרִית,
מִפְּנֵי שִׁמְגֻדְלָת בּוֹ לְעִבּוּדָה זָרָה,
וְנְכָרִית - לֹא תִנִּיק אֶת בְּנֵה שֶׁל בַּת יִשְׂרָאֵל,
מִפְּנֵי שִׁחְשׁוּדָה עַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים,
דְּבַרֵי רַבִּי מֵאִיר.
וְחֻקֵּי אֲוִמְרִים:
נְכָרִית - מְנִיקָה אֶת בְּנֵה שֶׁל בַּת יִשְׂרָאֵל,
בְּזִמְנֵן שְׁאַחֲרוֹת עֹמְדוֹת עַל גְּבֵה,
אָבֵל לֹא בִּינוּ לְבִינָה".

ורבי מאיר אומר: אפילו אחרות עומדות על גבה נמי - לא,
דזימנין דשייפא ליה סמא לדד מאבראי וקטלא ליה.

וצריכא,

דאי אשמעינן: מילדת,
בההיא קאמרי רבנן דשרי דלא אפשר, משום דאחרות רואות אותה,
אבל מניקה דאפשר דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה אימא מודי ליה לרבי מאיר.
ואי אשמעינן: מניקה,
בההיא קאמר רבי מאיר דאסור, משום דשייפא ליה סם לדד מאבראי וקטלא ליה,
אבל מילדת, דלא אפשר היכא דאחרות עומדות על גבה אימא מודי להו לרבנן,
צריכא.

18. כו, א

רש"י

בשכר שרי משום איבה. ומתני'
בחנם קמייירי דמצוי לאישתמוטי
ולמימר צריכה אני לשכר
מזונותיי:

אולווי עובדת כוכבים בשבתא
שרי. בשכר כבחול משום איבה
דהא אינהו חזו דמייילדין לנשי
דידן בשבת כבחול:

["בת ישראל - לא תילד את הנכרית,
מפני שמילדת בן לעבודה זרה"].

ורמיהו:

"יהודית - מילדת ארמית בשכר, אבל לא בחנם!"

אמר רב יוסף:

בשכר - שרי, משום איבה.

סבר רב יוסף למימר:

אולווי נכרית בשבתא בשכר - שרי, משום איבה.

אמר ליה אביי:

יכלה למימר לה: דידן, דמיינטרי שבתא מחללינן עלייהו,
דידכו, דלא מיינטרי שבתא - לא מחללינן.

סבר רב יוסף למימר:

אנוקי בשכר - שרי, משום איבה.

אמר ליה אביי:

יכלה למימר: אי פנויה היא: בעינא לאינסובי,
אי אשת איש היא: לא קא מזדהמנא באפי גברא.

19. כו, א-ב

רפ"י

אסוקי בשכר. שרי כו':
 קאי ברי אאיגרא. ואם לא
 אורידנו ימות ונוח לי להפסיד
 שכרי ולהצילו:
 נקיטא לי זימנא לבי דואר.
 השלטון קבע לי זמן ליום וועד
 ואם לא אלך יצא שכרי
 בהפסדי:
 מינין. כומרין לעבודת כוכבים
 בין עובדי כוכבים בין
 ישראלים:
 מסורות. מלשינים לשקר
 המוסרין ממון חבריהם ביד
 עובדי כוכבים אנסין:
 לתיאבון. כשאין להם בשר אבל
 אינו מופקר להיות איסור
 והיתר לפניו להניח היתר
 ולאכול איסור ואם עושין כן זה
 להכעיס:
 מין הוא. והא תנא ליה רישא
 מינין בכמה דברים מצינו חילוק
 בין מין למומר כגון ספר תורה
 שכתבו מין ישרף ודהכא:
 פרעוש ויתוש. אין אדם אוכלן
 לתיאבון:
 לטעום טעמא דאיסורא. לא
 להכעיס אלא מתאוה לטעום
 טעמו לפי שאין ישראל טועמו
 מעולם:

סבר רב יוסף למימר:

הא דתניא:

"הגוים ורועי בהמה דקה - לא מעלין,
 ולא מורדין".

אסוקי בשכר - שרי, משום איבה.

אמר ליה אביי:

יכול לומר לו: קאי ברי אאיגרא.

אי נמי,

נקיטא לי זימנא לבי דואר.

תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן:

"הגוים ורועי בהמה דקה - לא מעלין ^ ולא מורדין,
 אבל: המינין,
 והמסורות,
 והמשומדים - מורדין, ולא מעלין".

כו,ב

אמר ליה: אני שונה "לכל אבדת אחיך"²²³ (דברים כב, ג) - לרבות את המשומד,
 ואת אמרת: "מורדין"?!
 סמי מכאן משומד!

ולישני ליה:

כאן - במשומד אוכל נבילות לתיאבון,

כאן - במשומד אוכל נבילות להכעיס.

קסבר: אוכל נבילות להכעיס - מין הוא.

איתמר:

משומד פליגי רב אחא ורבינא:

חד אמר: לתיאבון - משומד.

להכעיס - מין הוי.

וחד אמר: אפילו להכעיס נמי משומד,

אלא איזהו "מין"?

זה העובד עבודה זרה.

מיתבי:

"אכל פרעוש אחד או יתוש אחד - הרי זה משומד";

והא קא דלהכעיס הוא, וקתני "משומד"!

התם, בעי למיטעם טעמא דאיסורא.

20. כו, ב

רפ"י

שאם היתה מעלה בבור. עשויה בקרקע ויכול לעלות מגררה והאי לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלות קאמר: דנקיט ליה עילא ואמר. כלומר אית ליה לאישתמוטי מאיבה ולמימר ליה: דלא תיחות חיותא דידיה עליה. דרך מעלה זו ותמות בבור: בעינא לאעבורי חיותא עליה. צריך אני להעביר עדר צאני למרעה ודרכי על שפת בור זה וירא אני שלא יפלו:

אמר מר:

"מוֹרִידִין אֶבֶל לֹא מַעֲלִין".

השתא אחותי מחתינו, אסוקי מיבעי?!

אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת:

לא נצרכא שאם היתה מעלה בבור מגררה, דנקיט ליה עילא ואמר לא תיחות חיותא עליוה.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוניהו:

לא נצרכא, שאם היתה אבן על פי הבאר מכסה,

אמר: לעבורי חיותא עליוה.

רבינא אמר:

שאם היה סולם מסלקו,

אמר: בעינא לאחותי ברי מאיגרא.

21. כו, ב - כז, א

רס"י

לאפוקי לשום מורנא. תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם דהא אמרן לא מעלין ולא מורדין: **דמצלי**. מטה הסכין כדמרתגמינן מטה משפט מצלי דין: **כרות שפכה**. מי שנכרת לו מן הגיד מן העטרה ולמעלה לצד הגוף ושוב אינו מוליד: **רופא**. שידוע למול: **ימול עובד כוכבים**. שאין מילתו לשם עבודת כוכבים שהרי אין דרכם למול את בניהם: **ואל ימות כותי**. שמל לשם דמות יונה שמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין (חולין דף ו. ו) ומלין את בניהם לשם יונה זו: **כותי**. ולא עובד כוכבים מפני שחשוד על שפיכות דמים: **רופא מומחה**. לא מרע נפשיה לשוייה כרות שפכה: **אלא לעולם איפוך כדאפכינן מעיקרא**. דלרבי יהודה כותי אסור ועובד כוכבים מותר דעובד כוכבים אין דרכו למול בניו לשם עבודת כוכבים ולשפיכת דמים לא חייש הואיל ואחרים על גביו: **ודקשיא לך דרבי יהודה אדרבי יהודה**. דפסיל מילת עובד כוכבים מגזירת הכתוב ההיא ר' יהודה הנשיא היא:

תנו רבנן:

"**ישׂראל - מל את הגוי לשום גר**".

לאפוקי לשום מורנא דלא.

וגוי - לא ימול ישׂראל,

מפני שחשודין על שפיכות דמים,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

גוי מל את ישׂראל - בזמן שאחרים עומדין על גבו,

אבל בינו לבינו - לא".

ורבי מאיר אומר: אפילו אחרים עומדים על גבו נמי לא,

דזימנין דמצלי ליה סכינא ומשני ליה כרות שפכה.

וסבר רבי מאיר גוי לא!?

ורמינהו:

"עיר שאין בה רופא ישׂראל ויש בה רופא כותי,

ורופא ארמאי - ימול ארמאי,

ואל ימול כותי,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

ימול כותי,

ואל ימול ארמאי!"

איפוך,

רבי מאיר אומר: ימול כותי ולא ארמאי,

רבי יהודה אומר: ארמאי ולא כותי.

וסבר רבי יהודה: ארמאי שפיר דמי!?

והתניא:

"**רבי יהודה אומר:**

מנין למילה בגוי שהיא פסולה?

שנאמר: "**ואתה את בריתי תשמור**"²²⁴ (בראשית יז, ט)!"

אלא, לעולם לא תיפוך,

והכא במאי עסקינן: אברופא מומחה.

כז, א

דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן:

אם היה מומחה לרבים - מותר.

וסבר רבי יהודה כותי שפיר דמי!?

והתניא:

"**ישׂראל - מל את הכותי,**

וכותי - לא ימול ישׂראל,

מפני שמל לשם הר גרדים,

דברי רבי יהודה.

אמר לו רבי יוסי:

וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה?

אלא מל והולך עד שתצא נשמתו!"

אלא, לעולם איפוך כדאפכינן מעיקרא,

ודקא קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה - ההיא דרבי יהודה הנשיא היא.

²²⁴ ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור ואתה וזרעך אחריך לדורותם

דַּתְנִיא:

"רבי יהודה הנשיא אומר:**מנין למילה בגוי שהיא פסולה?****תלמוד לומר: "ואתה את בריתי תשמור" (בראשית יז, ט).**

אמר רב הקדא:

מאי טעמא דרבי יהודה?

דקתיב, **"לה' המול"**²²⁵ (שמות יב, מח).

ורבי יוסי?

"המול ימול"²²⁶ (בראשית יז, יג).ואיך? הקתיב: **"לה' המול"!**

ההוא בפסח קתיב.

ואיך? נמי הקתיב **"המול ימול"!**

דברה תורה כלשון בני אדם.

רש"י

מ"ט דרבי יהודה. בר פלוגתא

דרבי יוסי דפסיל כותי:

לה' המול. ועשה פסח לה' המול

וגוי ודריש ביה מילה לשמה

הלכך כותי פסול דמל שלא

לשמה אבל עובד כוכבים לא

מהיל אלא אדעתא דישראל

שאומר לו מהול והיינו לשמה:

המול ימול. רבויא הוא:**בפסח קתיב.** לה' דקרא אפסח

קאי שתהא עשייתו לשמה:

²²⁵ וכי יגור אתה גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו
²²⁶ המול ימול וליד ביתה ומקנת בספף והיתה בריתי מבשרכם לברית עולם

כ"י

ואתה את בריתי תשמור. וזרעך אחריו ולא עובד כוכבים: **המול ימול**. קרי ביה המל ימול מי שהוא מהול ימול אחרים: **גבנוני**. אומה מהולה: **קונם שאני נהנה לערלים**. מה שאני נהנה מן הערלים אסור עלי בקונם וקונם הוא לשון הקדש: **שמתו אחיו מחמת מילה**. ולא מהלוהו לזה שלא ימות: **ותקח**. ע"י שליח: **ותכרת**. אמרה לאחר וכרת:

איתמר:

מנין למילה בגוי שהיא פסולה?

דרו בר פפא משמיה דרב אמר:

"ואתה את בריתי תשמור" (בראשית יז, ט).

ורבי יוחנן: **"המול ימול"** (בראשית יז, יג).

מאי בינייהו?

ערבי מהול וגבנוני מהול, איכא בינייהו,

מאן דאמר: **"המול ימול"** - איכא,

ומאן דאמר: **"את בריתי תשמור"** - ליכא.

ולמאן דאמר: **"המול ימול"** איכא?!

והתנן:

"קונם שאני נהנה מן הערלים" - מותר בערלי ישראל,

ואסור במולי אומות העולם" (נדרים לא);

אלמא: אף על גב דמיהילי, כמאן דלא מהילי דמו!

אלא, איכא בינייהו: ישראל שמתו אחיו מחמת מילה, ולא מלוהו,

למאן דאמר: **"ואתה את בריתי תשמור"** - איכא,

למאן דאמר: **"המול ימול"** - ליכא.

ולמאן דאמר: **"המול ימול"** ליכא?!

והתנן:

"קונם שאני נהנה ממולים" אסור בערלי ישראל ומותר במולי אומות העולם" (נדרים לא);

אלמא: אף על גב דלא מהילי, כמאן דמהילי דמו!

אלא איכא בינייהו: אשה,

למאן דאמר: **"ואתה את בריתי תשמור"** - ליכא, דאשה לאו בת מילה היא,

ולמאן דאמר: **"המול ימול"** - איכא, דאשה כמאן דמהילא דמא.

ומי איכא למאן דאמר דאשה לא?!

והכתיב: **"ותקח צפרה צר"**²²⁷ (שמות ד, כה)!

קרי ביה: **"ותקח"**.

והכתיב: **"ותכרת"**!

קרי ביה "ותכרת", דאמרה לאיניש אחרינא ועבר.

ואיבעית אימא:

אתיא איהי ואתחלה,

ואתא משה ואגמרה.

²²⁷ ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר מי חתן דמים אתה לי

23. כז, א-ב

ר"י

מתני'

מתרפאין מהן. מקבלין מהן רפואה:
ממון ונפשות. בגמרא מפרש:
ואין מסתפרין מהן בכל מקום.
 אפילו בשבילי רה"ר שעוברין
 שם תדיר שמא יחתוך צוארו
 בתער:

גמ'

רפוי נפשות בחנם. כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה כמו אם יש את נפשכם (בראשית כג) בדעתכם:
בשכר. לא קטיל דחייש להפסדא דאגריה:
רפוי ממון. מכה שאין בה סכנה שיכול העובד כוכבים לקלקלו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפאות:
ריבדא דכוסילתא. כלי אומן המקיז בכתפים ריבדא מכת הכלי ובלעז פיינדר"א כלומר אי כבדא לי ריבדא דכוסילתא שהקיז לי אומן ישראל לא אמינא לעובד כוכבים לאסוייה להעביר הכאב דאסור למסור גופו ביד עובד כוכבים:
רפוי נפשות גופו. ואפי' אין סכנה בדבר:
סבר. העובד כוכבים:
שיולי קא משייל. האי ישראל מדלא בעי לאיתסי מנאי לא סמיך עלי ושיולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת:

משנה

מתרפאין מהן רפוי ממון,
אבל לא רפוי נפשות.
ואין מסתפרין מהן בכל מקום,
דברי רבי מאיר.
וחכמים אומרים:
ברשות הרבים - מותר,
אבל לא בינו לבינו.

גמרא

מאי "רפוי ממון"?

ומאי "רפוי נפשות"?

אילמא: "רפוי ממון" בשכר, "רפוי נפשות" בחנם -
 ליתני: מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם!

אלא: "רפוי ממון" - דבר שאין בו סכנה,
 "רפוי נפשות" - דבר שיש בו סכנה.

והאמר רב יהודה:

אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו!

אלא: "רפוי ממון" - בהמתו,

"רפוי נפשות" - גופיה.

והיינו דאמר רב יהודה:

אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו.

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא:

אבל אם אמר לו: "סם פלוני יפה לו, סם פלוני רע לו" - מותר.

סבר: שיולי משאיל לו.

כי היכי דמשאיל לו, משאיל לאיניש אחריןא,

ואתא ההוא גברא לארועי נפשיה.

כז,

24. כז, ב

ר"י

ספק חי ספק מת. חולי שאם לא ירפאנו רופא ספק יחיה ספק ימות אין מתרפאין מהן דעובד כוכבים ודאי קטיל ליה ומוטב שיניח אולי יחיה:

ודאי מת מתרפאין. היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן דעובד כוכבים מאי עביד ליה הא בלאו הכי מיית ושמא ירפאנו העובד כוכבים:

חיי שעה. שהעובד כוכבים ממחר להמיתו ושמא יום או יומים יחיה:

אם אמרנו נבוא העיר. בארבעה אנשים מצורעים כתיב אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו:

[והאיכא חיי שעה. ומיתה מיד]:

לא חיישינן. הואיל וסופו למות כאן:

יעקב איש כפר סכניא. כדאמרן בפרק קמא (דף יז.):

מקרא מן התורה. לקמיה מפרש ליה:

עד שיצתה נשמתו. במותר:

ויצתה נשמתך בטהרה. במותר:

ופורץ גדר. עובר על דברי חכמים ישכנו נחש כדלקמן:

אמר רבה²²⁸ אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן: ספק חי ספק מת - אין מתרפאין מהן. ודאי מת - מתרפאין מהן.

"מת?" האיכא חיי שעה!

לחיי שעה - לא חיישינן.

ומנא תימרא דלחיי שעה לא חיישינן?

דכתיב: **"אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם"**²²⁹ (מלכים ב, ד) - והאיכא חיי שעה! אלא לאו לחיי שעה לא חיישינן.

מיתבי:

"לא ישא ויתן אדם עם המינין,

ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה.

מעשה בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהבישו נחש,

ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל,

ואמר לו בן דמא: רבי ישמעאל אחי, הנח לו וארפא ממנו,

ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר,

ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת.

קרא עליו רבי ישמעאל: אשריך בן דמא,

שגופך טהור,

ויצתה נשמתך בטהרה,

ולא עברת על דברי חביריך,

שהיו אומרים: "ופורץ גדר ישכנו נחש!"²³⁰ (קהלת י, ח)!"

שאני מינות דמ'שכא, דאתי למימשך בתרייהו.

²²⁸ תיקון ע"פ מסורת הש"ס, במהדורת וילנא: רבא

²²⁹ אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו

²³⁰ הפר גומין בו ופול ופרץ גדר ישכנו נחש

25. כז, ב

רַק"י

איהו נמי חויא טרקיה. והיה יכול להתרפאות ולהנצל ולחיות ע"י זה ולחויא דרבנן נמי לא נחוש שאילו נשכו היה יכול להתרפאות ולחיות:

חויא דרבנן לית ליה אסותא כלל. שאם נשכו נחש בשביל שעבר על דברי חכמים לא תעלה לו רפואה וימות אם היה מתרפא מנשיכה זו סופו למות על ידי נשיכת חביריו שעובר על דברי חכמים חייב מיתה: **מאי הוה ליה.** לדמא למימר מאי מקרא היה רוצה להביא: **בפרהסיא.** יש חילול השם שיוצא [לחוץ] ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם:

אמר מר:

"לא עבדת על דברי חביריה, שהיו אומרים: 'ובורץ גדר ישכנו נחשי'".

איהו נמי חויא טרקיה!

חויא דרבנן, דלית ליה אסותא כלל.

ומאי הוה ליה למימר?

"נחי בהם"²³¹ (ויקרא יח, ה) - ולא שימנות בהם.

ורבי ישמעאל?

הני מילי בצינעא,

אבל בפרהסיא - לא.

דתניא:

"היה רבי ישמעאל אומר:

מנין שאם אומרים לו לאדם: 'עבוד עבודה זרה ואל תהרג', שיעבוד ואל יהרג?

תלמוד לומר: 'נחי בהם' ולא שימנות בהם,

יכול אפילו בפרהסיא?

תלמוד לומר: 'ולא תחללו את שם קדשי'²³² (ויקרא כב, לב)."

²³¹ ושמדתם את הקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם נחי בהם אני והוה

²³² ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני והוה מקדשכם

26. כז, ב - כח, א

רש"י

כל מכה שמחללין עליה את השבת. דהיינו מכת סכנה אבל שאין בה סכנה מתרפאים ולית ליה דרב יהודה דאפילו ריבדא דכוסילתא לא מסי:
של חלל. בחלל גופו:
מאי בינייהו. היא היא דהא קי"ל בפ"ב דיומא (דף פד) דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת:
גב היד. מחללין שבת אע"פ שאינה של חלל ללישנא קמא אין מתרפאין אבל ללישנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל בה לחיד ליה לסמא ומעבירו:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כל מכה שמחללין עליה את השבת - אין מתרפאין מהו.

ואיכא דאמרי:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כל מכה של חלל - אין מתרפאין מהו. **כח, א**

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

גב היד וגב הרגל.

דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב:

גב היד וגב הרגל - הרי הן כמכה של חלל,

ומחללין עליהן את השבת.

27. כח, א

רפ"י

שצריכה אומד. שמסוכנת כ"כ שצריך לאמדו אם יחיה ואם ימות:

מכה של חלל אינה צריכה אומד. לא גרסינן לה:

אישתא צמירתא. חולי חמה בלע"ז מלווי"ד צמירתא לשון שריפה וחמימות ודוגמתו בהכנס צאן לדיר (ב"ק דף ס) דצמרא צמורי:

מן השפה. שפתיים:

ככי. זנציביש:

דאקושי. קשין הן:

לא יגמע בשבת. דכל רפואה אסרו חכמים לעשותה בשבת היכא דליכא סכנה משום שחיקת סממנין במסכת שבת (דף נג):

צפדינא. חולי השיניים ובלע"ז מישג"א:

מטרוניתא. עובדת כוכבים היתה:

עבדה. ליה רפואה חמשה בשבתא ומעלי בשבתא:

בשבתא. מאי איעביד דלא מציינא למייתי גבך מפני תלמידי בני כלה:

דרשה בפירקא. לימד הרפואה לכל:

חילול השם. דאיהי סברה אישתבע ועבר אשבועתי:

דגלי לה מעיקרא. משעה שגילתה לו אמר לה דעי שלא נשבעתי ולא אמרתי באלהא דישראל אלא לאלהא דישאל:

אלמא. מדבעי לאסויי בשבתא כמכה של חלל דמאי ולקמיה פריך כיון דהכי הוא היכי מיתסי מעובד כוכבים והאמר רבי יוחנן כל מכה שמחללין עליה [את השבת] אין מתרפאין מהן והכא לא גרס לה עד לקמן:

ה"ג אלמא כמכה של חלל דמאי. אמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים:

מאי סימניה. למידע דהוא צפדינא:

רמי מידי בי ככי ואתי דמא מבי דרי. כשנותן כלום לתוך פיו יוצא מבין שיניו דם:

דרי. הן שורות השיניים:

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: כל מכה שצריכה אומד - מחללין עליה את השבת.

אמר רב שמון בר אבא אמר רבי יוחנן: והאי אישתא צמירתא - כמכה של חלל דמי, ומחללין עליה את השבת.

מהיכן "מכה של חלל"?

פירש רבי אמי:

מן השפה ולפנים.

בעי רבי אלעזר:

ככי ושיני - מאי?

כיון דאקושי ניהו כמכה דבראי דמו,

או דלמא:

כיון דגואי קיימי - כמכה של חלל דמו?

אמר אב"י:

תא שמע:

"החושש בשיניו, לא יגמע בהן את החומץ" (שבת קיא.).

"חושש" - הוא דלא,

הא כפאיב ליה טובא - שפיר דמי.

דלמא תנא היכא דכפאיב ליה טובא "חושש" נמי קרי ליה!

תא שמע:

"רבי יוחנן חש בצפדינא,

אזל לגבה דהיה מטרוניתא,

עבדה חמשה ומעלי שבתא,

אמר לה: למחר מאי?

אמרה ליה: לא צריכת.

אי צריכנא מאי?

אמרה: אשתבע לי דלא מגלית,

אישתבע לה: "לאלהא ישראל לא מגלינא".

גלייה ליה,

למחר נפק דרשה בפירקא.

והא אישתבע לה!

"לאלהא דישאל לא מגלינא" - אבל לעמיה ישראל מגלינא.

והאיפא חילול השם!

דגלי לה מעיקרא,

אלמא: כמכה של חלל דמאי!

אמר רב נחמן בר יצחק:

שאני צפדינא, הואיל ומתחיל בפה, וגומר בבני מעיים.

מאי סימניה?

רמי מידי בי ככי, ומייתי דמא מבי דרי.

ר"י

מקרירי קרירי דחיטי. מאכל של חיטין ואכלו כשהוא צונן מאד בימי חורף:
כסא דהרסנא. דג שטיגנהו בשומן היוצא ממנו עם הקמח:
מאי עבדא ליה. מטרונא לרבי יוחנן:
משחא דאוזא בגדפא דאוזא. שמן אוזא המחוי באור וסכתן ע"י אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ:
טייעא. ישמעאל:
קשייתא דזיתא. גרעינין של זיתים:
דלא מלו תילתא. שלא הביאו שליש:
וקלנהו אמרא חדתא. ליבן באור מרא חדשה פושיייר בלע"ז ושרפן עליו:
ודביק בי דרי. בשורות שינים מבפנים:
אדם חשוב הוה. ומיסתפי ממלכותא למיקטליה:
לחכוהו לשקיה. להעביר הסם שהוא חזק רבי אבהו הוה קרוב למלכות כדאמרינן בסנהדרין (דף יד) ובכתובות (דף יז) דנפקי אמהתא דבי קיסר ומשרו ליה ומצער למיני בקראי:
שאני. ההוא מטרוניתא דרי יוחנן:
דרופא מומחה הוה. דאמרינן לעיל (דף כז) אם היה מומחה לרבים מותר דלא מרע אנפשיה:

ממאי הוי?

מקרירי קרירי דחיטי, ומחמימי חמימי דשערי, ומשיורי כסא דהרסנא.

מאי עבדא ליה?

אמר רב אחא בריה דרבא: מי שאור ושמן זית, ומלח.

ומד בר רב אשי אמר: משחא דאוזא בגדפא דאוזא.

אמר אביי:

אנא עבדי כוליהו ולא איתסאי, עד דאמר לי ההוא טייעא: אייתי קשייתא דזיתא דלא מלו תילתא, וקלנהו אמרא חדתא, ודביק ביה דדרי. עבדי הכי ואיתסאי.

ורבי יוחנן היכי עביד הכי?

והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כל מכה שמחלליו עליה את השבת אין מתרפאין מהן!

אדם חשוב שאני.

והא רבי אבהו דאדם חשוב הוה, ורמא ליה יעקב מינאה סמא אשקיה, ואי לא רבי אמי ורבי אסי דלחכוהו לשקיה, פסקיה לשקיה!

דרבי יוחנן רופא מומחה הוה.

רבי אבהו נמי רופא מומחה הוה!

שאני רבי אבהו, דמוקמי ביה מיני בנפשייהו: "תמות נפשי עם פלשתים"²³³ (שופטים טז, ל).

233 ויאמר שמעון תמות נפשי עם פלשתים ויט בכח ויפל הבית על הסדנים ועל כל העם אשר בו ויהיו המתים אשר המית במוותו רבים מאשר המית בתויו

28. כח, א

ר"י

פדעתא. פצע מכת חרב :
למיפסק דמא. של פדעתא אם יוצא יותר מדאי :
תחלי בחלא. ישקוהו שחלים בחומץ תחלי קרישויין בלע"ז :
לאסוקי. להעלות בשר שתחיה המכה :
גורדא דיבלא. עשב ששמו יבלא כי הוא דסוטה (דף י) קמי רפוקא גרידי דיבלי :
גירדא. שגורד שרשיה ונותן אותה גירדא עם גירדת עץ הסנה ועושה תחבושת :
דאסנא. סנה :
ניקרא מקילקלתא. תולעים שהתרנגולים מנקרין באשפה מאשפות ירים אביון מתרגמינן מקלקלתא מרים חשוכא (תהלים קיג) :
עינבתא. אבעבוע הדומה לענבא מלני"ט בלע"ז :
פרוונקא דמלאכא דמיתותא הוא. כלומר מסוכן הוא להמית :
טיגנא בדובשא. עשב הנקרא רוד"א בלע"ז ושוחקים אותו עם הדבש :
כרפסא. אפי"א בלע"ז :
בטילינא. יין חזק מאד ומין יין הוא כדאמרינן לקמן (דף ל) טילא חריפתא דמצרי זיקי :
אדהכי. בעוד שהוא מחזר אחר סממנין אלו :
עינבתא בת מינא. עינבתא מענבי הגפן בת מינא דוגמתה אם גדולה גדולה ואם קטנה קטנה :
וניגנדר עליה. יגלגל עליה :
חיותי לחיותי. לאבעבוע לבן ענבה לבנה :
סימטא. קלוי"ג בלע"ז נפח העומד באדם :
פרוונקא דאישתא הוא. ע"י חולי ששמו חמה הוא בא וסימן הוא לה :
שיתין איתקוטלי. מכת אצבע צרדה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בצפרנה :
ואי חיור רישיה. נתבשל להוציא הליחה היא רפואתו :
בפיקעא. פי טבעת של בית רעי ובלע"ז פיג"א :
אורי ליה. רפואה :
שב ביני אהלא תולאנא. לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הנמצאים באהל שמכבסין בו כדתנן התם (שבת דף צ.) הבורית והאהל תולאנא לשון תולעת שני :
בחלא דבי צוארא. חתיכות בגד שנוטלין מבית הצואר של חלוק כשעושין לה פה :
נירא ברקא. ליצ"א של שיער בהמה :
וטמיש. וטובל :
אדהכי והכי. בעוד שהוא מחזר אחר סמנים הללו :
קשייתא דאסנא. גרעין של פרי הסנה בטנים הגדלים בסנה ומלאין גרעינין :
פיקעא להדי פיקעא. סדק של גרעינין נגד סדק שבבשרו :
פיקעא עילאה. הנראה מבחוץ למעלה ויכול לדבק שם אותו אפר :
פיקעא תתאה. בפי הנקב מלמטה :
תרבא דצפירתא דלא אפתח. חלב שעירה שלא ילדה :
ולפשר. ימחהו באור וימשחהו בו כדמתרגמינן נמס פשר :
טרפא דקרא דמייבשי בטולא. עלי דילועין שנתייבשו בצל :
משקדי חלזוני. נימיי"ן בלע"ז מין חלזון :
משח קירא. שמן זית ושעורה טרופין יחד :
ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא. יתכסה בשחקים של פשתן בקיץ שלא יתחמם יותר מדאי :
ודעמר גופנא. בגדים של צמר גפן שהן חמים :

אמר שמואל :

האי פדעתא סננתא היא - ומחללין עליה את השבת.

מאי אסותא למיפסק דמא ?

תחלי בחלא, לאסוקי גרדא יבלא, וגירדא דאסנא, או ניקרא מקילקלתא.

אמר רב ספרא :

האי עינבתא פרוונקא דמלאכא דמותא היא.

מאי אסותא ?

טיגנא בדובשא,

או כרפסא בטילינא.

אדהכי והכי לייתי עינבתא בת מינא, וניגנדר עליו, חיותי לחיותי ואוכמתי לאוכמתי.

אמר רבא :

האי סימטא פרוונקא דאשתא היא.

מאי אסותא ?

למחיייה שיתין איתקוטלי, וליקרעיה שתי וערב.

והני מילי דלא חיור רישיה, אבל חיור רישיה לית לן בה.

כח,ב

רבי יעקב חש בפיקעא,

אורי ליה רבי אמי, ואמרי לה רבי אסי אורי ליה :

לייתי שב ביני אהלא תולאנא,

ועייר ליה בחלא דבי צוארא,

וליקרוד עליוהי נירא ברקא,

וטמיש ליה בנטפא חיורא וליקליה ובדר ליה עליוהי.

אדהכי והכי, לייתי קשייתא דאסנא,

לינח פיקעא להדי פיקעא.

והני מילי פיקעא עילאה,

פיקעא תתאה מאי ?

לייתי תרבא דצפירתא דלא אפתח, וליפשר ולישדי ביה.

ואי לא, לייתי תלת טרפא קרא דמייבשי בטולא, וליקלי וליבדר עליוהי.

ואי לא, לייתי משקדי חלזוני.

ואי לא, מיייתי מישח קירא, ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא, ודעמר גופנא בסיתווא.

רבי אבהו חש באודניה,

אורי ליה רבי יוחנן, ואמרי ליה בי מדרשא.

מאי אורי ליה ?

כי הא דאמר אביי :

אמרה לי אס: לא איברי כוליתא אלא לאודנא.

ואמר רבא :

אמר לי מניומי אסיא: כולהו שקינינו קשו לאודנא, לבר ממאי דכוליתא.

כ"ט

שקייני. משקין:
ברחא. שם צאן:
ברחא קרחא. עו שאינה מסורבל בצמר כרחל:
אמללא. גחלים לוחשות:
חיפושתא. אשקרבויט ובלשון כנען קרוקיים:
גמלניתא. גסה והוא הנטוין:
פתילה דאספסתא. עלה ארוך של שחת ירק של חטין:
שופתא דשומא. בית יד של שום והן עלין היבשים שהן נאחזין בהן שופתא לשון אחיזה כדאמרין בגיטין (דף לב.) שופתא דקופינא דמרא רפיא:
ברקא. כמו נירא ברקא שער של לייצ"א:
וניתלי בהו נורא. יבעיר בהן האור:
ונזהר מזיקא. לא יתן אזנו לרוח:
ונשקול חדא ונינח חדא. כשיטול זו מן האזן יתן את זו עד שיכלו כולן:
אודרא דנדא. מוכין הצבועים בצבע שקורין פויילייד:
דלא משקף. אינו חבוט בשמן לנפצו משקף לשון עלה נדף (ויקרא כו) טרפא דשקיף נחבט:
גובתא דקניא בר מאה שנין. שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה:
מלחא גללניתא. מלח של אבן הדומה לשיש בלע"ז שלימי"א:
רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא. כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לח כגון מיא דכוליתא ומשח קירא וכיוצא בהן מעלין לאוזן יבשה שיש לו חולי ואינה מוציאה לחה ורפואות של יבש כגון גובתא דקניא ומילחא גללניתא לאודנא רטיבא המוציאה לחה:
מעלין אזנים. גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר:
אבל לא בסם. הואיל ואפשר ביד:
מיזרף זריף. עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא:

לייתי כוליייתא דברחא קרחא, וליקרעיה שתי וערב ולינח אמללא דנורא, והנהו מיא דנפקי מיניה לישדינהו באודניא לא קרירי ולא חמימי אלא פשוירי. ואי לא, לייתי תרבא דחיפושתא גמלניתא, וליפשויר ולישדי ביה. ואי לא, למלייה לאודניה מישחא, וליעבד שב פתילתא דאספסתא, וליתי שופתא דתומא. וליתוב ברקא בחד רישא, וליתלי בהו נורא, ואידך רישא מותבא באודנא, וליתוב אודניה להדא נורא, ויזדהר מזיקא, ונישקול חדא ונינח חדא.

לישנא אחריןא:
 ואי לא, לייתי שב פתילתא ביקרא ושייף ליה מישחא דאספסתא, ונייתי חד רישא בנורא וחד רישא באודניה, ונישקול חדא ונינח חדא, ויזדהר מזיקא. ואי לא, לייתי אודרא דנדא דלא משקיף ונינח בה, ולתלייה לאודניה להדי נורא, ומזדהר מזיקא. ואי לא, לייתי גובתא דקניא עתיקא בר מאה שנין, ולימלחיה מילחא גללניתא, ולקלי ולידבק. וסימנך: רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא.

אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא:
 מעלין אזנים בשבת.

תני רב שמואל בר יהודה:
 "בַּיַד, אֲבָל לֹא בַסֵּם".

איכא דאמרי:
 בסם, אבל לא ביד.

מאי טעמא?

מזריף זריף.

29. כח, ב

רש"י

שמרדה. שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא:
אבל מישחק ואיתווי דרך רשות הרבים לא. דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון:
אפילו מישחק ואיתווי כו'. כדאמרינן לקמן שורייני דעינא בליבא תלו מאור העין נעורין ואחווין בטרפשי הלב:
ה"ג מאן דציית ליה ליהודה מחיל שבי. השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת:
לדידך אסיר. שאתה אסרת וערערת על דברי:
וכי מדידי הוא. מדעתי הייתי אומר דבר זה שמחית על ידי:
דמר שמואל היא. ממנו קיבלתיה:
דקדחא. אשפיי"ר לשון קדוח אש (ישעיהו סד) חמימות: ה"ג מותר לכוחלה בשבת מ"ט שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו:
כגון מאי. על איזה חולי העין מחללין שבת:
רירא. נוטפת עינו רירא בלע"ז קציר"א:
דיצא. אישפונג"ט לשון נעיצה ותחיבה:
קדחא. חמימות:
תחלת אוכלא. בתחלת החולי:
סוף אוכלא. שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט:
ופצוחי עינא. שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו: זיבורא ודחרז"י סילוא וסימטא וכאב עינא ודאתי עלה אישתא כולהו בי בני סכנתא. מי שיש עליו אחת מאלה שנשכתו צרעה או שנתחב קוץ בבשרו דחרזיה לשון מחרוזות של דגים (ב"מ כא.) סילוא קוץ או שיש עליו סימטא קלו"ג ונכנס במרחץ באחת מכל אלה סכנתא היא:

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: עין שמרדה - מותר לכוחלה בשבת.

סבור מיניה:
הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול,
אבל משחק בשבת,
ואתווי דרך רשות הרבים - לא.

אמר ליה ההוא מרבנן, ורבי יעקב שמייה,
לדידי מיפרשא מיניה דרב יהודה:
אפילו: מישחק בשבת,
ואתווי דרך רשות הרבים - מותר.

רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת.
אמר להו רב שמואל בר יהודה:
מאן ציית ליהודה?! מחיל שבי!

לסוף חש בעיניה,
שלח ליה: שרי או אסיר?
שלח ליה: לכולי עלמא - שרי,
לדידך - אסיר.

וכי מדידי הוא?! דמר שמואל היא.

ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל, דקדחא לה עינא בשבתא,
צווחא, וליכא דאשגח בה, פקעא עינא.
למחר נפק מר שמואל ודרש: עין שמרדה - מותר לכוחלה בשבת,
מאי טעמא?
דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו.

כגון מאי?

אמר רב יהודה:
כגון: רירא,
דיצא,
דמא,
דימעתא,
וקידחא,
ותחלת אוכלא,

לאפוקי: סוף אוכלא,
ופצוחי עינא - דלא.

אמר רב יהודה:
זיבורא,
ודחרזיה סילוא,
וסמטא,
ודכאיב ליה עינא,
ואתי עילויה אישתא,
כולהו בי בני סכנתא.

30. כח, ב - כט, א

כ"י

חמה לחמה. צנון יפה לחולי
 חמה:
וסילקא. תרדין:
לזיקא. לשחפת צוננת:
וחילופא סכנתא. לפי שהצנון
 מוסיף עליו קור והתרדין
 מחממין:
חמימי לסילוא. צריך לשרות
 המכה בחמין והא דאמרינן
 לעיל סילוא בי בני סכנתא היכא
 דרחיץ כל גופו בי בני שמחמם
 כל גופו:
חוספניתא. סדקין שבפני
 האדם:
מוניני. דגים קטנים:

חמה לחמה,
 וסילקא לצינא,
 וחילופא סכנתא.
 חמימי - לעקר בא,
 וקרירי - לזיבורא,
 וחילופא - סכנתא.
 חמימי - לסילוא,
 וקרירי - לחספניתא, **כטא**
 וחילופא - סכנתא.
 חלא - לסיבורי,
 ומוניני - לתעניתא,
 וחילופא - סכנתא.

31. כט, א

רפ"י

סיבורי. הקזת דם מכתפיים :
שני לדם דג. אם הקיז דם היום
אוכל דגים למחר :
שני לדג דם. אכל ביום שלפני
הקזה דגים :
חגב"ש. חלב גבינה בצלים
שחלים :
וכי מפנה. מאן דאכל הני בתר
הקזה ובא ליפנות חוץ לעיר לא
יפנה למזרחה של עיר :
משום דקשי ריח. דברים הללו
והרוח מביאתן לעיר : הכי
גרסינן לא יפנה אלא למזרחה
של עיר שרוח מזרחית אינה
חזקה כדתנן בלא יחפור (בי"ב
דף כה.) אין עושין בורסקי אלא
למזרחה של עיר ובמסכת
ברכות (דף מ.) הישן למזרח
גורנו דמו בראשו שרוח מערבית
מביאה עליו ומסוכן הוא :

תחלי וסיבורא - ספנתא,
אישתא וסיבורא - ספנתא,
כאיב עינא וסיבורי - ספנתא.

שני לדג - דם,
שני לדם - דג.
שלישי לו - ספנתא.

תנו רבנן:
"המקיז דם לא יאכל חגב"ש,
לא חלב,
ולא גבינה,
ולא בצלים,
ולא שחלים".

אם אכל?

אמר אב"י:
נ"תי רביעתא דחלא ורביעתא דחמרא, ונערבבינהו בהדי הדדי ונישתי,
וכי מפנה לא מפנה אלא למזרחה של עיר,
משום דקשה ריחא.

32. כט, א

רס"י

איסתומכא דליבא. דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא לישנא אחרינא תנוך שכנגד הלב שקורין ניבלא ופעמים שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה וזהו עיקר:
כמונא כרוינא. כעין כף אגרוף:
וניניא. מינט"א:
אגדנא. עשב מר הוא והוא מרובי"א לבן לענה מתרגמינן גידין:
ציתרי. שדריא"ה:
אבדתא. איזוב:
לליבא בחמרא. לאיסתומכא דליבא ישתה אלו ביין:
לרוחא. לשחפת שמחמת רוח ישתה אלו במים:
לכודא. חולי אשה יולדת ומצטננת על המשבר:
שכמה. דומה תיבה זו לשכרא בשתי אותיות:
מלא חמש אצבעתיה. מלא ידו:
מלא אצבע רבה ומלא אצבע זורתי. שיכול לאחוז בזרת ואגודל יחד:
כוזא. כלי קטן:
תרוודא. מלא כף:
בי כוכבי. תחת הכוכבים בחצר של בית:

אמר רבי יהושע בן לוי:
 מעלין אונקלי בשבת.

מאי "אונקלי"?

אמר רבי אבא:
 איסתומכא דליבא.

מאי אסותא?

מיייתי פמונא כרוינא וניניא ואגדנא וציתרי ואבדתא,
 לליבא - בחמרא,

וסימנך: **"ויין ושמח לבב אנוש"**²³⁴ (תהלים קד, טו),
 לרוחא - במיא,

וסימנך: **"ודוח אלהים מרחפת על פני המים"**²³⁵ (בראשית א, ב).

לכודא - בשיכרא,

וסימנך: **"זכדה על שכמה"**²³⁶ (בראשית כד, טו).

רב אחא פריה דרבא שחיק להו לכולהו בהדי הדדי,
 ושקיל ליה מלא חמש אצבעתיה, ושתי ליה.

רב אשי שחיק כל חד וחד לחודיה, ושקיל מלא אצבעיה רבתי, ומלא אצבעיה זוטרתיה.

אמר רב פפא:

אנא עבדי לכל הני ולא איתסאי,

עד דאמר לי ההוא טייעא: אייתי כוּנא חדתא ומלייה מיא,

ורמי ביה תרוודא דדובשא דתלי לה בי כוכבי, ולמחר אישתי,

עבדי הכי ואיתסאי.

²³⁴ ויין ושמח לבב אנוש להצהיל פנים משמון ולחם לבב אנוש יסעד

²³⁵ והארץ היתה תהו ובהו וחסף על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים

²³⁶ ויהי הוא טרם מלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל מן מלכה אשת נחור אחי אברהם וכדה על שכמה

33. כט, א

כ"י

ומי סיסין. פוליו"ל יבש שורה
 במים ושותה:
 והרת. רחמה של בהמה:
 ויותרת הכבד. טרפשא דכבדא
 שקורין אייבר"ש:

תנו רבנן:
 "ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה, ואלו הן: כרוב,
 ותרדיו,
 ומי סיסין יבישה,
 וקיבת,
 והרת,
 ויותרת הכבד."

ויש אומרים:
 אף דגים קטנים.
 ולא עוד, אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם.

עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו,
 וחליו קשה, אלו הן: האוכל בשר שור,

שומן,

בשר צלי,

בשר ציפרים,

וביצה צלוייה,

ושחלים,

ותגלחת,

וקרחא,

וגבינה,

וכבד.

ויש אומרים: אף אגוזים.

ויש אומרים: אף קשואין."

תנא רבי רבי ישמעאל:

"למה נקרא שמן קשואין?

מפני שהן קשיו לכל גופו של אדם בחרבות".

34. כט, א

רש"י

במראה. מירדויי"ר לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העובד כוכבים כיון דקפיד אהכי חשוב הוא ומתיירא להורגו:
לבלוריתו. שהוא מגדל לעבודת כוכבים שומט את ידו מקודם לכן שלשה אצבעות לכל רוח כדלקמן כדי שלא יהא מתקנה:
בשבילי דנהרדעא. חוץ לעיר:
לזוגא. לחתוך:
קועיד. צוארץ:
שבילי דנהרדעא. ששם עוברים ושבים תדיר:
שפוד. באין צדין במסכת ביצה:
שפחות. בכתובות באע"פ:
גומות. בנדה בבא סימן הני תלת שמעתא דרב מלכו אמרינהו משמיה דרב אדא בר אהבה:
בלורית. דהכא:
אפר מקלה. דמכות פרק בתרא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע אפר מקלה אפר הכירה שקלוי ושרוף מאד ושחור ונראה ככתובת קעקע:
וגבינה. הכא בפירקא (דף לה:)
 אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אהבה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר:
מתנייתין ומתניתא. הנך דאיתמר אפירושא דמתניי וברייתיי רב מלכיה והנך דאיתמר שמעתתא באפי נפשיהו ולא אפירושא דמתניתיי רב מלכו:
מתניי מלכתא. היא דמותבינן מינה לאמורא ורב מלכיה שמו דומה לנקבה:
מאי בינייהו. בין רב פפא לרב חנינא:
איכא בינייהו שפחות. דאוקי רב חנינא כרב מלכו ורב פפא כרב מלכיה ומעייל אפר מקלה כרב מלכו דהנך תלת שפוד ואפר מקלה וגומות שמעתא נינהו ולא אמתניי קיימא אבל שפחות אייר מלכיה הלכה כר"א דאמר במשנתנו אפי' הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר. בלורית דהכא אפירושא דמתניתא קאי דקתני לעיל שומט את ידו ואתי איהו לפרושי שיעורה וכן גבינה דקתני מתניי אלו דברים האסורים כו' אמרינן מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכביי ופי' רב מלכיה והא דנקיט תלמודא איכא בינייהו שפחות ולא נקט שפחות ואפר מקלה אמילתיה דרב מלכיה דאתנח ביה רב פפא סימן נקט:

"ואין מסתפרין מהו בכל מקום.

[דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

ברשות הרבים - מותר,

אבל לא בינו לבינו".

תנו רבנן:

"ישראל המסתפר מגוי - רואה במראה.

וגוי המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו - שומט את ידו".

אמר מר:

"ישראל המסתפר מגוי רואה במראה".

היכי דמי?

אי ברשות הרבים - למה לי מראה!

ואי ברשות היחיד - כי רואה מאי הוי!

לעולם ברשות היחיד, וכיון דאיכא מראה מתחזי פאדס חשוב.

רב חנא בר ביזנא הוה מסתפר מגוי בשבילי נהרדעא,

אמר ליה: חנא, חנא, יאי קועיד לזוגא!

אמר: תיתי לי, דעברי אדריבי מאיר.

ואדרבנן לא עבר?

אימר דאמור רבנן ברשות הרבים,

ברשות היחיד מי אמור?!

והוא סבר: שבילי דנהרדעא כיון דשכיחי רבים, ברשות הרבים דמו.

"וגוי המסתפר מישראל, כיון שהגיע לבלוריתו שומט את ידו".

וכמה?

אמר רב מלפיה אמר רב אדא בר אהבה:

ש'לשה אצבעות לכל רוח ורוח.

אמר רב חנינא בריה דרב איקא:

שפוד, שפחות, וגומות - רב מלכו.

בלורית, אפר מקלה, וגבינה - רב מלפיה.

אמר רב פפא:

מתניתין ומתניתא - רב מלפיה,

שמעתתא - רב מלכו.

וסימנא: מתניתא - מלכתא.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו: שפחות.

אָלוּ דְבָרִים שֶׁל גּוֹיִם אֲסוּרִין,
וְאִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה: הֵיִן,

וְהַחֹמֶץ שֶׁל גּוֹיִם שֶׁהָיָה מִתְחַלְתּוֹ יֵינָה,
וְחָרֵס הַדְּרִינִי,
וְעוֹרוֹת לְבוּבִין.

רְבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

בְּזִמְנָה שֶׁהִקְרַע שְׁלוֹ עֵגוּל - אֲסוּר,
מְשוּךְ - מוֹתֵר.

בְּשַׁר הַנֶּכְנֵס לְעִבּוּדָה זָרָה - מוֹתֵר,
וְהַיּוֹצֵא - אֲסוּר,

מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּזָבְחֵי מִתִּים.

דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.

הַהוֹלֵכִין לְתַרְפוֹת - אֲסוּר לְשֵׂאת וּלְתֵת עִמָּהֶן,
וְהַבָּאִין - מוֹתֵרִין.

נֹדוֹת הַגּוֹיִם וְקִנְיָנֵיהֶן, וְיֵינָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּנוֹס בָּהֶן - אֲסוּרִין,

וְאִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה,

דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.

וְחֻכְמִים אוֹמְרִים:

אֵין אִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה.

הַחֲרַצְנִים, וְהַזְּגִין שֶׁל גּוֹיִם - אֲסוּרִין,

וְאִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה,

דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.

וְחֻכְמִים אוֹמְרִים:

לְחִין - אֲסוּרִין,

יְבִישִׁין - מוֹתֵרִין.

הַמּוֹרִיִּים, וְגִבְיַת בֵּית אוֹנִיָּקִי שֶׁל גּוֹיִם - אֲסוּרִין,

וְאִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה,

דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.

וְחֻכְמִים אוֹמְרִים:

אֵין אִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה:

שֶׁאֵל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ,

אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה אֲסוּרוֹ גְּבִינּוֹת גּוֹיִם?

אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁמִּעֲמִידֵין אוֹתָהּ בְּקִיבָה שֶׁל נְבִילָה.

אָמַר לוֹ: וְהֲלֹא קִיבַת עוֹלָה חֲמוּרָה מְקִיבַת נְבִילָה,

אָמַר לוֹ: כֹּהֵן שִׁדְעָתוֹ יָפָה - שׁוֹרְפָה חֵיָהּ, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ,

אֲבָל אָמַר: אֵין נִהְיִין וְלֹא מוֹעֲלִין!

אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁמִּעֲמִידֵין אוֹתָהּ בְּקִיבַת עֲגָלֵי עִבּוּדָה זָרָה.

אָמַר לוֹ: אִם כֵּן, לָמָּה לֹא אֲסוּרָה בְּהַנְּאָה?

הִשְׁיִאוּ לְדָבָר אַחֵר,

אָמַר לוֹ: יִשְׁמַעְאֵל, הֵיאֵךְ אֶתָּה קוֹרָא: "מִי טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּן" ²³⁷ (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב),

אוֹ: "מִי טוֹבִים דְּדִיךְ"?

אָמַר לוֹ: "מִי טוֹבִים דְּדִיךְ".

אָמַר לוֹ: אֵין הַדְּבָר בֵּן.

מִתְנִי'

שֶׁהִיא מִתְחַלְתּוֹ יֵינָה. בֵּיד הַעוּבָד
כּוֹכְבִים לֹאפוֹקֵי הֵיכָא דְזוּבִין
עוּבָד כּוֹכְבִים חוּמֶץ מִיִּשְׂרָאֵל
דְּלֹא מִיתְסַר בְּהַנְּאָה דְּטַעְמָא
דְּאֲסוּרָה בְּהַנְּאָה מִשּׁוּם דְּדַלְמָא
נִסְכִּיהָ הוּא וְחוּמֶץ לֹא מִנְסַךְ:
וְחָרֵס הַדְּרִינִי. בְּגִמְרָא מִפְּרַשׁ
שְׁשׁוּרְיָהּ בְּמִים וְיוֹצֵא יֵינָה הַנְּבִלָה
בּוֹ:

וְעוֹרוֹת לְבוּבִין. שְׁקוּרְעִין כִּגְד
הַלֵּב דְּרַכְּן לְעִשׂוֹת כֵּן לְעִבּוּדָת
כּוֹכְבִים וּמוֹצִיאִין אֶת הַלֵּב דְּרַכְּן
הַנְּקֵב וּמִיתְסַר מִשּׁוּם זָבְחֵי
מִתִּים:

מְשוּךְ מוֹתֵר. שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן
לְעִבּוּדָת כּוֹכְבִים:

וְהַיּוֹצֵא אֲסוּר. בְּהַנְּאָה דְּעוֹשִׂין
תְּקִירוּבָת:

לְתַרְפוֹת. לְטַעוֹת עִבּוּדָת כּוֹכְבִים
לְמַרְחוּק:

אֲסוּר לְשֵׂאת וּלְתֵת. דְּאִזִּיל
וּמוּדָה לְעִבּוּדָת כּוֹכְבִים וְעוּד
דְּזַבְנֵי מִיִּדֵי דְּאֲצַטְרִיךְ לְעִבּוּדָת
כּוֹכְבִים לְתַקְרוּבָת:

נֹדוֹת עוּבְדֵי כּוֹכְבִים. שֶׁל עוֹר:

וְקִנְיָנֵיהֶם. חָרֵס:

כְּנוֹס בְּהֵן. הַכְּנִיס בְּהֵן יֵינָה
לְקִיּוּם:

חֲרַצְנִים וְזִגִין. פְּסוּלַת שֶׁל עֲנִיבִים
וְגִרְעִינֵין שְׁבַתוּכֵין:

לְחִים. כֹּל שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ:

אֲסוּרִין. אֵף בְּהַנְּאָה:

הַמּוֹרִיִּים. שֶׁמֶן שֶׁל דְּגִים:

וְאִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה. שְׁמָא
עֵירֵב בּוֹ יֵינָה:

וְגִבְיַת בֵּית אוֹנִיָּקִי. שֶׁם הַכֹּפֵר
אֲבָל שֶׁאֵר גְּבִינּוֹת מוֹתֵרִין
בְּהַנְּאָה וּבְגִמְרָא מִפְּרַשׁ לֵה (דף
לד):

מִפְּנֵי מָה אֲסוּרוֹ. לְרַבְּנָן קִבְעֵי לֵה
דְּאֲסוּרוֹ לֵה בְּאִכְלֵהּ וְלֹא בְּהַנְּאָה:

וְהֲלֹא קִיבַת עוֹלָה חֲמוּרָה.
שֶׁהַעוֹלָה אֲסוּרָה בְּהַנְּאָה וּמוֹעֲלִין
בָּהּ:

שִׁדְעָתוֹ יָפָה. שֶׁאֵינוֹ קָץ וּמוֹאֵס
בָּהּ:

שׁוֹרְפָה. הוֹמִי"ר בְּלַע"ז גּוֹמְעָה:

וְלֹא הוֹדוּ לוֹ. לְאוֹמְרִים כֵּן
לְהִתִּירָא לְכַתְּחֵלָה:

אֲבָל אָמַר לוֹ נִהְיִין וְלֹא מוֹעֲלִין.

וְכֹל הֵיכָא דְּתַנְּנֵין הַכִּי שְׂרִי
מִדְּאוּרִייתָא אֲבָל רַבְּנָן דְּגִזְרוּ בֵּהּ
וְהַכִּי מִשְׁמַע לֹא נִהְיִין מִדְּרַבְּנָן

וְאִם נִהְיִין אֵין בֵּהּ מַעֲלֵה אֱלֵמָא
מִדְּלִית בֵּהּ מַעֲלֵה שִׁימָה הֵיאֵי
חֵלֵב הַכְּנוֹס בְּקִיבַת הַעוֹלָה

כְּפִירְשָׁא בְּעֵלְמָא הוּא:

בְּקִיבַת עֲגָלֵי עִבּוּדָת כּוֹכְבִים.

שֶׁנַּעֲשׂוּ לֵה תְּקִירוּבָת וְגִבֵי עִבּוּדָת
כּוֹכְבִים אֲפִי פִרְשׁ אֲסוּר דְּנִיחָא

לֵיה בְּנִפְחִיָה שִׁירָאָה יָפָה
כְּדִאֲמֵרִין בְּגִמְרָא:

הִשְׁיִאוּ לְדָבָר אַחֵר. לֹא רָצָה
לְגַלוֹת דְּבַר הַבְּרִיר כְּדִמְפְּרַשׁ
בְּגִמְרָא טַעְמָא:

כִּי טוֹבִים דְּוִידִךְ. לְשׁוֹן זָכַר:

אוֹ דְּוִידִךְ. לְשׁוֹן נִקְבָה וְהַכִּי
קִאֲמַרָה כְּנִסְת יִשְׂרָאֵל יִשְׁקִנִי

הַקְּבִיָּה מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי כֵּן
אָמַר לִי טוֹבִים דְּוִידִךְ מִיָּן:

חֲבִירוֹ מִלְמַד עָלָיו. שֶׁהוּא לְשׁוֹן
זָכַר וְכִנְסַת יִשְׂרָאֵל הֵיאֵי

דְּקִאֲמַרָה לְפָנַי שְׁכִינָה לְרִיחַ
שֶׁמֶן טוֹבִים וְגוֹי עֲלֵמוֹת אַחֲבוּךְ
לֹא שִׁיךְ לְמִימַר לְנִקְבָה:

שְׁהַרְי חֲבִירוֹ מִלְמַד עָלָיו: "לְרִיחַ שְׁמִנְיָהּ טוֹבִים"²³⁸ (שיר השירים א, ג).

רש"י

גמ' אף יין אסור. שנתנסך לעבודת כוכבים:
כפרה כתיב בה. כפר לעמך ישראל (דברים כא) הלכך אסור בהנאה כקדשים:

גמרא

"יין" - מנלן?

אמר רבה פר אבוה:

אמר קרא: "אֲשֶׁר חֵלֵב זָבְחִימוּ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכִים"²³⁹ (דברים לב, לח),
מה זבח אסור בהנאה, אף יין נמי אסור בהנאה.

זבח גופיה מנלן?

דכתיב: "וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זָבְחֵי מֵתִים" (תהלים קו, כח),
מה מת אסור בהנאה, אף זבח נמי אסור בהנאה.

ומת גופיה מנלן?

אתיא "שם" "שם" מעגלה ערופה,

כתיב הכא: "וְהִמֵּת שֵׁם מְרִים"²⁴⁰ (במדבר כ, א),

וכתיב התם: "וְעִרְפוּ שֵׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּנַחַל"²⁴¹ (דברים כא, ד),

מה להלן אסור בהנאה, אף כאן נמי אסור בהנאה.

והתם מנלן?

אמרי דבי רבי ינאי:

כפרה כתיב בה כקדשים.

²³⁸ לְרִיחַ שְׁמִנְיָהּ טוֹבִים שְׁמוֹן תְּנוּקָה שְׁמוֹךְ עַל פִּי עֲלֵמוֹת אֶהְבִּיךָ

²³⁹ אֲשֶׁר חֵלֵב זָבְחִימוּ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכִים וְעִזְרָכֶם וְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה

²⁴⁰ וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּעֵדָה מִדְּבַר אֶן בַּחֲדָשׁ הָרֵאשׁוֹן וַיֹּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וְתִמְתַּשׁ שֵׁם מְרִים וְתִקְבַּר שֵׁם

²⁴¹ וְהוֹרְדוּ זִקְנוֹ הָעִיר הַהוּא אֶת הָעֵגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעִרְפוּ שֵׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּנַחַל

36. כט, ב - ל, א

רש"י

ה"ג אמר רב אשי הא אתא לאשמועינן חומץ שלנו. חומץ של ישראל שהפקידו אצל עובד כוכבים אינו צריך אלא חותם אחד דהואיל ואשמועינן מתני' דלא מנסכי חומץ:

משום איחלופי. לצורכו להחליפו ברע ממנו:

לא טרח ומזיף. לסתור חותמו של ישראל ולעשות חותם אחר מזויף:

יין מבושל. משמע שהיה מתחלתו יין עובד כוכבים ובשלו אסור בהנאה משום תחילתו:

הא אתא לאשמועינן. טעמא דהעובד כוכבים בשלו הא בשלו ישראל בהיתר תו לא מיתסר בהנאה וקמשמע לן דלא מנסכי עובדי כוכבים יין מבושל הלכך יין מבושל שלנו שהופקד לעובד כוכבים אי"צ כו':
איחלופי. לשתות:

"והחומץ של גוים שהיה מתחלתו יין".

פשיטא!

משום דאחמיין פקע ליה איסוריה?!

אמר רב אשי:

הא אתא לאשמועינן: חומץ שלנו ביד גוי - אין צריך חותם בתוך חותם,

אי משום אינסוכי - לא מנסכי,

ואי משום איחלופי - כיון דאיכא חותם, לא טרח ומזיף.

אמר רבי אילעא,

שנינו: "יין מבושל של גוים שהיה מתחלתו יין - אסור".

פשיטא!

משום דאיבשיל פקע ליה איסורא?!

אמר רב אשי:

הא אתא לאשמועינן: יין מבושל שלנו ביד גוים - אין צריך חותם בתוך חותם,

אי משום אינסוכי - לא מנסכי,

ואי משום איחלופי - כיון דאיכא חותם אַחַד לא טרח ומזיף.

ל, א

37. ל, א

כ"י

אלונתית. פשוטין :
אסור. שהרי תחלתו יין :
אלונתית כברייתא. שלא היה
 יין מתחלה ביד עובד כוכבים
 אלא לקחה עשויה מיד ישראל :
מותרת. בהנאה דתו לא מנסך
 ליה :
עושין אנומלין. בשבת שהוא
 לשתות :
ואין עושין אלונתית. שהוא
 לרפואה להצטנן כשיוצאין
 מבית המרחץ כדמפרש :
ומים צלולין. שנשאבו ועמדו
 בכלי יום או יומיים להיות
 צלולין ושופין העליונים בנחת
 במסנת :
מזוג. שני חלקי מים ואחד יין :
אין בו משום גילוי. שאין נחש
 שותה הימנו :
אבלט. עובד כוכבים היה :
משכיה. אבלט :
לידיה. שלא יגע בו ויאסרנו :
הרי אמרו וכו'. ושמעין מהכא
 דאף בשתייה מותר :

תנו רבנן:

"**יין מבושל ואלונתית של גוים אסורין,
 אלונתית בברייתא - מותרת**".

ואיזו היא "אלונתית"?

כדתניא²⁴²:

"**גבי שבת: עושין אנומלין ואין עושין אלונתית,
 ואיזו היא "אנומלין"?
 ואיזו היא "אלונתית"?
 אנומלין - יין ודבש ופולפלין.
 אלונתית - יין וישן ומים צלולין ואפרסמון, דעבדי לבי מסותא**".

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו:

"יין מזוג - אין בו משום גילוי.
 יין מבושל - אין בו משום ניסוך."

איבעיא להו:

יין מבושל - יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי?

תא שמע:

העיד רבי יעקב בר אידי על יין מבושל - שאין בו משום גילוי.

רבי ינאי בר ישמעאל חליש על לגביה רבי ישמעאל בן זירוד ורבנן לשיילי ביה.

יתבי וקא מבעיא להו:

יין מבושל - יש בו משום גילוי או אין בו משום גילוי?

אמר להו רבי ישמעאל בן זירוד:

הכי אמר רבי שמעון בן לקיש משום גברא רבה, ומנו? רבי חייא:
 יין מבושל - אין בו משום גילוי.

אמרו ליה: נסמוך?

מחוי להו רבי ינאי בר ישמעאל: עלי ועל צוארי.

שמואל ואבלט הוו יתבי,

אייתו לקמיהו חמרא מבשלא,

משכיה לידיה,

אמר ליה שמואל:

הרי אמרו: יין מבושל - אין בו משום יין נסך.

אמתיה דרבי חייא איגלויי לה ההוא חמרא מבשלא,

אתיא לקמיה דרבי חייא,

אמר לה: הרי אמרו: יין מבושל אין בו משום גילוי.

שמעיה דרב אדא בר אבהה איגלי ליה חמרא מזוגא,

אמר ליה: הרי אמרו: יין מזוג - אין בו משום גילוי.

אמר רב פפא:

לא אמרן אלא: דמזיג טובא,

²⁴² תוקן ע"פ מסורת הש"ס. במהדרת וילנא: (כדתנין)

אבל מזיג ולא מזיג - שתי.

ומזיג ולא מזיג - מי שתי?

והא רבה בר רב הונא הוה קאזיל בארבא והוה נקיט חמרא בהדיה,
 וחזייה לההוא חיויא דצרי ואתי,
 אומר ליה לשמעיה: סמי עיניה דדין,
 שקיל קלי מיא שדא ביה, וסר לאחוריה!

אחייא - מסר נפשיה,
 אמזיגא - לא מסר נפשיה.

ואמזיגא לא מסר נפשיה?
 והא רבי ינאי הוה בי עכבורי,
 ואמרי ליה: בר הדיא הוה בי עכבורי,
 הווי יתבי והווי קא שתו חמרא מזיגא,
 פש להו חמרא בכובא וצרונהי בפרונקא,
 וחזיא לההוא חיויא דשקיל מיא ורמא בכובא עד דמלא בכובא,
 וסליק חמרא עלויה פרונקא ושתי!

אמרי: דמזיג איהו - שתי,
 דמזיג אחריני - לא שתי.

אמר רב אשי, ואיתימא רב משרשיא:
 פירוקא לסכנתא?!

אמר רבא:
 הלכתא:

יין מזוג - יש בו משום גילוי,
 ויש בו משום יין נסך.
 יין מבושל - אין בו משום גילוי,
 ואין בו משום יין נסך.

רש"י

מזיג ולא מזיג. שאין בו מים הרבה שותה הנחש:
דצרי ואתי. מבקע במים ובא כמו (פסחים דף מ.) (צריא דחיטי) ביקוע כמו דמצרי זיקי לקמן:
סמי עיניה דדין. הראה לו לנחש דבר שיקוץ ביין זה וישוב:
קלי מיא. מעט מים:
מסר נפשו. למות ובא ושותה לעין כל:
לא מסר נפשיה. ומיהו כי לא חזו ליה שתי:
בי עכבורי. מקום:
בכובא. בלע"ז קובא:
בפרונקא. כיסוי של בגד קשרו על פיהו:
פירוקא לסכנתא. לדבר שיש בו סכנה אתה בא לתרץ ולסתור ראיות שאנו מביאין ואנן נסמוך אהני שינויי דליתו אלא ודאי ליש הכי וליש הכי אסור:

38. ל, א

רפ"י

קיסטא. שם מדת יין שבעיר :
אימת. אדם הישן על הנחש ולא
 מסר נפשיה משום מיא ואיהו
 הוה ניים אנבייהו :
מבי ארמלתא. ישראל שתי
 ואעיג דלא בקיאי בהלכות
 גילוי :

שמעיה דרב חלקיה בר טובי איגליא ההוא קיסתא דמיא והוה ניים גבה,
 אַתָּא לְגַבְיֵיהּ דְּרַב חֲלָקְיָה בְּרַ טוֹבִי,
 אָמַר לֵיהּ הָרִי אָמְרוּ: אֵימַת יִשְׁן עֲלֵיהֶן.

וְהָנִי מִלִּי בִּימָא,
 אָבֵל בְּלִילְיָא - לָא.

וְלֹא הִיא,
 לָא שְׁנָא בִּימָא וְלֹא שְׁנָא בְּלִילְיָא,
 אֵימַת יִשְׁן עֲלֵיהֶן - לָא אָמְרִינָן.

רַב לֹא שְׁתֵּי מְבִי אַרְמָאָה,
 אָמַר: לָא זְהִירִי בְּגִילּוּי.

מְבִי אַרְמָלְתָא שְׁתֵּי,
 אָמַר: סִירְכָא דְגַבְרָא נְקִיטָא.

שְׁמוּאֵל לֹא שְׁתֵּי מִיָּא מְבִי אַרְמָלְתָא,
 אָמַר: לֵית לָהּ אֵימַתָּא דְגַבְרָא וְלֹא מִיכְסִיָּא מִיָּא,
 אָבֵל מְבִי אַרְמָאָה שְׁתֵּי - נְהִי דְאִגִּילּוּיָא לָא קְפָדִי, אֲמַנְקְרוּתָא מִיָּהָא קְפָדִי.

אִיכָא דְאָמְרִי:

רַב לֹא שְׁתֵּי מִיָּא מְבִי אַרְמָאָה,
 אָבֵל מְבִי אַרְמָלְתָא - שְׁתֵּי.

שְׁמוּאֵל לֹא שְׁתֵּי מִיָּא, לֹא מְבִי אַרְמָאָה,
 וְלֹא מְבִי אַרְמָלְתָא.

39. ל, א-ב

רש"י

סירכא. ומנהגא דגברא דגברא נקיטא
ואתיא:
אמנרותא. נקיון:
קפדי. ומכסין המים שלא תפול
בהן פסולת:
טיליא חריפא. מין יין חזק ואין
טעמו טוב ומתוק אלא כחומץ
ומתוך חזקו אין נחש שותהו:
דמצרי זיקי. מבקע נודות
מחזקו:
מר ירנקה. רע ומר:
חוליא מתוק. מחמת השמש
בתוך הענבים ושוב אינו הגון:
רב חמא מתני להו. להנך ג'
יינות שינוי שלהן לשבח:
חד חריף. מחמת פלפלין
וסממנים הנתונים בו:
אפסינתין. אולישני"א בלע"ז:
מי בארג. משקה משובח בארג
לשון פרס משובח כמו סוסיא
בארג בחלק וכולן אין נחש
שותה מהן:
קרינא. חליא מתוק:
ובמקומו. במדינתו:
חמר מדינה הוא. והנחשים
רגילין בו:
דאקריס. החמיץ ולא חומץ
הגון:
מכאן ואילך. נתקלקל הרבה
ואין בו משום גילוי:

אמר רבי יהושע בן לוי:
שלוש יינות הן,
ואין בהן משום גילוי, ואלו הן: חד,
מר,
מתוק.

"חד" - טיליא חריפא דמצרי זיקי.
"מר" - ירנקה,
"מתוק" - חוליא.

רב חמא מתני לעילויא:
"חד" - חמר ופלפלין.
"מר" - אפסינתין,
"מתוק" - מי בארג.

אמר רבי שמעון בן לקיש:
קרינא אין בו משום גילוי.

מאי "קרינא"?

אמר רבי אבהו:
חמרא חליא דאיתי מעסיא.

אמר רבא:
ובמקומו - יש בו משום גילוי.

מאי טעמא?

חמר מדינה הוא.

אמר רבא:
האי חמרא דאקריס,
עד תלתא יומי - יש בו משום גילוי,
ומשום יין נסך,
מכאן ואילך - אין בו משום גילוי,
ואין בו משום יין נסך.

לב

ונהרדעי אמרי: אפילו לבתר תלתא יומי חיישינן משום גילוי.

מאי טעמא?

זימנין מיקרי שתי.

40. ל, ב

רס"י

יין תוסס. יין חדש מגיתו עד שהוא מחמיץ להיות יין קרי ליה תוסס:
השחלים. קרשיין טרוף בכלי ושחוק ויין או מים נתונים בו:
חלא. חומץ:
מיגרי בהו. החומץ מתגרה ונלחם בחכן של נחשים ואין שותין בו ממנו:
כותח הבבלי. חזק הוא כחומץ כדמפרש באלו עוברין (פסחים דף מב.) דיהבו ביה עיפוש פת ונסיובי דחלבא משגי'א בלע"ז:
ניקורי. כמין מקום נשיכת הנחש:
טיף טיף. כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף:
טיף להדי טיף טיף. שמטפטף תדיר והטיפים רודפות זו את זו ותכופות והנחש שומע ובורח:
פי תאנה. כשתולשין אותה נעשה לה פה קצר במקום עוקצה:

תגנו רבנן:

"יין תוסס - אין בו משום גילוי."

וכמה תסיסתו?

ש'לשה ימים.

השחלים - אין בהם משום גילוי,

ובני גולה - נהגו בהן איסור.

ולא אמרן אלא: דלית בהו חלא,

אבל אית בהו חלא - מיגרי בהו.

בותר הבבלי - אין בו משום גילוי,

ובני גולה - נהגו בו איסור."

אמר רב מנשי:

אי אית ביה נקורי - חיישינן.

אמר רב חי'א בר אשי אמר שמואל:

מי טיף טיף - אין בו משום גילוי.

אמר רב אשי:

והוא דעביד טיף להדי טיף טיף.

אמר רב חי'א בר אשי אמר שמואל:

פי תאנה - אין בו משום גילוי.

כמאן?

כי האי תנא,

דתניא:

"רבי אליעזר אומר:

אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה - ואינו חושש,

משום שנאמר: "שמור פתאים ה'"²⁴³ (תהלים קטז, ו)."

41. ל, ב

רס"י

שוקע. לפי שחזק הוא וכבד ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי:
מפעפע. בינתיים:
זיהריה. ארס שלו:
לא ישתה עשירי. שהארס שוקע למטה וישהו וימות:
אבטיח. מלפפון מלון בלע"ז וגסה היא וכשפותחין אותה לאכול קצת ועומדת מגולה אוכל נחש ממנה והיא רכה והארס שוקע בה הלכך שמעינן מרב ספרא טובא ראשון לא ישתה שמא נחש זקן שתה שם וצף הארס למעלה אמצעיים שמא נחש בינוני היה ומפעפע שתו תשעה לא ישתה עשירי שמא בחור היה:

אמר רב ספרא משום רבי יהושע דרומא:
 וְשֵׁשׁ מִיְּנֵי אָרֶס הֵן: שֶׁל בַּחּוֹר - שׁוֹקֵעַ,
 שֶׁל בִּינוּנֵי - מְפַעֲפֵעַ,
 וְשֶׁל זָקָן - צָף.

למימרא: דכמה דקשיש כחוש חיליה,
 והתניא:

"שֵׁשׁ מִיְּנֵי אָרֶס הֵן: שֶׁל בַּחּוֹר - שׁוֹקֵעַ,
 שֶׁל בִּינוּנֵי - מְפַעֲפֵעַ,
 וְשֶׁל זָקָן - צָף."
 נחש, וְחִזְרִי!"

כח - אוסופי הוא דקא מוסוף,
 זיהריה - קלייש.

"שֶׁל בַּחּוֹר - שׁוֹקֵעַ" - למאי הלכתא?

דתניא:

"חֲבִית שְׁנַתְגָּלָה,
 אִף עַל פִּי שְׁשָׁתוּ מִמֶּנָּה תִשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ, לֹא יִשְׁתֶּה מִמֶּנָּה עֲשִׂירִי.
 מֵעֶשֶׂה הִיא שְׁשָׁתוּ מִמֶּנּוּ תִשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ, וְשִׁתָּה עֲשִׂירִי וּמֵת."

אמר רבי ירמיה:
 זהו שוקע.

וכן אבטיח שנתגלתה,
 אף על פי שאכלו ממנה תשעה בני אדם ולא מתו, לא יאכל ממנה עשירי.
 מעשה היה ואכלו ממנה תשעה ולא מתו ואכל עשירי ומת,

אמר רבי ירמיה²⁴⁴:
 זהו שוקע.

²⁴⁴ תיקון גירסה על פי הראשונים. בגירסת וילנא: אמר רבי.

42. ל, ב

רש"י

לא ישפכם. שמא יעבור אדם יחף ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו וכיון שנכנס מעט ונוקב בבשר שוב אין לו רפואה: ולא ירבץ. להשכיב את האפר ואבק שלא יעלה: סירטא. סדק שהארס מתעכב שם ואינו נופל מהר ונוקב הבשר: היינו ת"ק. דהא פנים יד ורגל יש שם פתחים וסדקים כמו בין אצבע לאצבע ובתוך הכף יש סדקים והאוזן והשפתים: רומני דאפי. פומיליא של פנים אשר אצל העין ואין שם סדק ולאחרים שרי: בשונרא. דלא מזיק ליה ארס דשונרא אכיל ליה לחיויא כדאמרינן בערבי פסחים (פסחים דף קיב:):

תנו רבנן:

"מים שנתגלו -

הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים,

ולא ירביץ בהן את הבית,

ולא יגבל בהן את השיט,

ולא ישקה מהן לא בהמתו,

ולא בהמת חבירו,

ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו.

אחרים אומרים:

מקום שיש סירטא - אסור,

אין סירטא - מותר."

אחרים היינו תנא קמא!

איכא בינייהו גב היד וגב הרגל ורומני דאפי.

אמר מר:

"לא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חבירו".

והתניא:

"אבל משקהו לבהמת עצמו!"

כי תניא ההיא לשונרא.

אי הכי, דחכריה נמי!

דחכריה כחיש.

דידיה נמי כחיש!

הדר בריא.

דחכריה נמי הדר בריא!

זימנין דבעי לזבונא מפסיד ליה מיניה.

43. ל, ב - לא, א

רש"י

יין נסך. שנתנסך לעבודת כוכבים:
טומאה חמורה. משא ואהל כמת איתקש תקרובת עבודת כוכבים למת:
סתם יינם אסור בהנאה. משום גזירת יין נסך:
ומטמא טומאת משקין. מטמא טומאת אוכלין ומשקין כתורת משקין טומאת שרץ שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין ושיעורן לקבל טומאה ברביעית הלוג ככל טומאת משקין:
והתנן המפקיד פירותיו אצל העובד כוכבים הרי הן כפירותיו. למעשרות ולשביעית דחשידי לחלופי וה"ל דלמא חלפיה והאי חמרא דעובד כוכבים הוא:
שייחד לו קרן זוית. ומסר לו מפתח או עשה חותם:
פרוד. מקום של בר קפרא הוא ונפטר בר קפרא:
שיפול העץ. ששכן שם תלמידי חכמים:
שם יהו ס"ד. שהוא עצמו ימצא שם והא שכיב ליה:
אלא שם [יהו פירותיו]. ימצאו פירות העץ שנשרו ממנו אף כאן הצריך לדברי חכמים ישאל את בני העיר ששומעין ולמדן ממנו ומלמדים אותן לאחרים:
מפתח או חותם ר"א מתיר. אף בשתייה:
וחכמים אוסרין. לעשות כן ואי עבד שרי בהנאה כדאמרינן לעיל:

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן משום **רבי יהודה בן בתירא:** שלשה יינות הן:

יין נסך - אסור בהנאה,

ומטמא טומאה חמורה בכזית.

לא, א סתם יינם - אסור בהנאה,

ומטמא טומאת משקין ברביעית.

המפקיד יינו אצל גוי - אסור בשתייה,

מוותר בהנאה.

והתנן:

"המפקיד פירותיו אצל גוי - הרי הן כפירותיו של גוי, לשביעית"

ולמעשר" (דמאי ג, ד)!

כגון שייחד לו קרן זוית.

אי הכי, בשתייה נמי לישתרי, דהא רבי יוחנן אקלע לפרוד,

אמר: כלום יש משנת בר קפרא?

תנא ליה רבי תנחום דמן פרוד:

"המפקיד יינו אצל גוי - מותר בשתייה!"

קרי עליה: **"מקום שיפול העץ שם יהו"**²⁴⁵ (קהלת יא, ג),

"שם יהו" סלקא דעתך?!

אלא שם יהו פירותיו!

אמר רבי זירא:

לא קשיא:

הא - רבי אליעזר,

הא - רבנן.

דתנאי:

"אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של גוי ומלאוהו יין, ומפתח או חותם ביד ישאל,

רבי אליעזר מתיר,

וחכמים אוסרין."

אמר רבי חייה ברבי חייה בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב:

ואמרי לה: אמר רב חסדא אמר זעירי:

ואמרי לה: אמר רב חסדא אמר לי אבא בר חמא הכי אמר זעירי:

הלכה פרבי אליעזר.

אמר רבי אלעזר:

הכל משתמר בחותם אחד,

חוצ מן היין,

שאין משתמר בחותם אחד.

ורבי יוחנן אמר:

אפילו יין משתמר בחותם אחד.

ולא פליגי:

הא - כרבי אליעזר,

הא - רבנן.

איכא דאמרי:

²⁴⁵ אם ומלאו העבים גשם על הארץ ודיקו ואם יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא

אמר רבי אלעזר:

הכל משתמר בחותם בתוך חותם, חוץ מן היין שאין משתמר בחותם בתוך חותם.

ורבי יוחנן אמר:

אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם.

ותרוייהו קרבנן:

מר סבר: כי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בחותם אחד, אבל בחותם בתוך חותם - שרו.

ומר סבר: אפילו חותם בתוך חותם אסרי.

היכי דמי חותם בתוך חותם?

אמר רבא:

אגנא דפומא דחביתא,

שריקא וחתמא - הוי חותם בתוך חותם,

ואי לא - לא.

דיקולא ומיהדק - הוי חותם בתוך חותם,

לא מיהדק - לא הוי חותם בתוך חותם.

נוד בדיסקיא חתמת פיו למטה - הוי חותם בתוך חותם,

פיו למעלה - לא הוי חותם בתוך חותם,

וכי כייף פומיה לגיו וצייר וחתים - הוי חותם בתוך חותם.

רש"י

ותרוייהו קרבנן. דאי כר"א בחותם אחד נמי שרי:

אגנא אפומא דחביתא. כפה

מזרק ע"פ החבית:

שריקא. טח בטיט ודיבק

סביבות פי המזרק לדופני

החבית:

דיקולא. כפה סל ע"פ חבית

והחבית מגופה דהיינו ב'

חותמות מגופת החבית שדבוקה

בחבית ונתייבשה וסל כפוי

עליה:

ומיהדק. נכנס בדוחק פי הסל

לבלוע את החבית הוי חותם

בתוך חותם ולא טרח לזיופי

כולי האי:

לא מיהדק. נוח ליטלו הוי כמאן

דליתיה:

נוד. של עור מלא יין וקשור

ומונח בתוך דיסקיא של עור:

פיו. של נוד:

למטה. בתוך דיסקיא:

הוי חותם בתוך חותם. דטרח

להפוך ולהתיר קשר הדיסקיא

וקשר הנוד ולחזור ולקשרה

כולי האי לא טרח:

ואי כייף פומיה. של נוד לגיו

וצייר וחותם כעין שקושרין

נדות שלנו של שמן שלאחר

שקושרים אותו מכניסין פי

הנוד כשהוא קשור בתוכו ועוד

קושרים אותה פעם אחרת אפי'

אין דיסקיא הוי חותם בתוך

חותם:

44. לא, א-ב

רש"י

עין נושי. מקום כותים :
בירת סריקא. עובדי כוכבים הן
 וסמוכין לעין כוש :
ברקתא. עיר של כותים :
כפר פרשאי. עובדי כוכבים :
 וזגדור. כותים :
חבית של יין ביד כותי. וכ"ש
 ביד עובד כוכבים צריך הכרת
 חותם ואע"פ דכותי אינו מנסך
 מיהו לא קפיד אמגע עובד
 כוכבים :
ושל ציר ומורייס ביד עובד
כוכבים. צריך הכרת חותם ציר
 אע"ג דלאו אורחא למירמי ביה
 חמרא דדמי היין יקרים משל
 ציר מיהו חיישינן דלמא מחליף
 ליה בציר של דגים טמאים
 ומורייס חיישי' אידי דדמי
 מורייס יקרים מדמי יין דלמא
 שקיל מורייס ומעייל חמרא
 ומערב ב' אבל כותי לא חשיד
 לאחלופי. ציר מזיעה וזיבות של
 דגים כשכובשין אותן במבש
 כדאמרינן במועד קטן (דף יא.)
 ונעשה חזק כחומץ ומטבל בו.
 מורייס מערבין בו קרבי דגים
 כדאמרינן לקמן בפרקין (דף
 לד :) דנפיש שומניה :
מכיר חותמו וסתמו. שלא זייף
 סתימתו :
בעיר. קפיד כותי דסבר השתא
 נגע עובד כוכבים בייני ולא זבני
 מייני :
לא בדרך אתו. וליחוש שמא נגע
 בהן בבואם בדרך :
בין הגיתות שנו. הך דקתני
 סתומות מותרות :
דכ"ע אפכי. מצויין בדרכים :

תנו רבנן:

"בראשונה היו אומרים:

יין של עין נושי - אסור,

מפני בירת סריקא,

ושל ברקתא - אסור,

מפני כפר פרשאי,

ושל זגדור - אסור,

מפני כפר שלים.

הדר לומר:

קביות פתוחות - אסורות,

סתומות - מותרות."

מעיקרא מאי סבור?

ולבסוף מאי סבור?

מעיקרא סבור: אין כותי מקפיד על מגע גוי, לא שְנָא פְתוּחוֹת וְלֹא שְנָא סְתוּמוֹת.
 ולבסוף סבור: כי לא קפיד אֶפְתּוּחוֹת, אֶסְתּוּמוֹת - מקפיד קפיד.

וסתומות מותרות!?

ורמיה:

לא, ב. "השולח חבית: של יין ביד כותי,

של ציר,

ושל מורייס ביד גוי,

אם מכיר חותמו וסתמו - מותר,

אם לאו - אסור!"

אמר רבי זירא,

לא קשיא:

כאן - בעיר,

כאן - בדרך.

מתקיף לה רבי ירמיה:

מידי הנך דעיר לא בדרך אתו!?

אלא אמר רבי ירמיה:

בין הגיתות שנינו,

בין דכולי עלמא אפכי, מיררת,

אמר: השתא אי חזי לי, מפסדו לי.

45. לא, ב

רפ"י

משום חתנות. שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עובד כוכבים ויתן עיניו בבתו :
דנזייתא. בעוד שהשכר בגיגית שהיא נעשית :
אנן נמי מגלינן. דקיי"ל דשיכרא לא שתי חיויא מיניה :
באתרא דמצלו מיא. במקום שרגילין להשהות המים בכלי עד שיהו צלולים ומים יש בהן משום גילוי :
ישן מותר. כל דבר גילוי שהשהו אותו עד שנתיישן מותר דאין מניחו ארס של נחש ליישן אם היה בתוכו :
החמיץ מותר. יין מגתו חדש שנתגלה עד שלא החמיץ והחמיץ מותר בידוע שלא שתה בו נחש דאילו שתה בו נחש לא היה מניחו להחמיץ :
למרגואן. ישראל חשודין היו ולא היו מקפידין על יינם של עובדי כוכבים :
משום שימצא. חשד יין נסך :
שימצא דשימצא. גזרה שיכרא אטו חמרא :
משום גילויא. ומיהו לכו"ע שרי שאינן חולין והאי זיהרא לא מלקי להו :
משום דאזל מרוא דכשותא. טעם מרירות של כשות וקלי ליה לזיהרא ואין בו כח להלקות אדם בריא :
ודלקי מלקי ליה. אדם שהוא חולה קודם לכן ושותהו מזיקו ומכביד חליו :
מלקי. מזיק :

אָתְמַר:

מְפַנֵּי מַה אָסְרוּ שְׂכָר שֶׁל גוֹיִם?

רַמִּי בַר חַמָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק:

מְשׁוּם חֲתָנוּת.

רַב נַחְמָן אָמַר:

מְשׁוּם גִּילוּי.

אָגִילוּי דְמַאי?

אֵילִימָא: גִּילוּי דְנִזְיִיתָא - אָנּוּ נְמִי מְגַלִּינָן!

וְאֵלָא דְחֲבִיתָא - אָנּוּ נְמִי מְגַלִּינָן!

לֹא צְרִיכָא, בְּאֲתָרָא דְמַצְלוּ מִיָּא.

אֵלָא מַעֲתָה, יֵשֵׁן תְּשַׁתְּרִי,

דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינְא²⁴⁶:

יֵשֵׁן - מוֹתֵר,

אֵין מְנִיחוּ לְיֵישָׁן,

הַחֲמִיץ - מוֹתֵר,

אֵין מְנִיחוּ לְהַחֲמִיץ!

גְּזִירָה יֵשֵׁן אֲטוּ חֲדָשׁ.

רַב פֶּפְא מְפִיקִין לִיהַ לְאֲבָבָא דְחֲנוּתָא, וְשִׁתִּי.

רַב אַחָאי מְיִיתוּ לִיהַ לְבֵיתִיהּ, וְשִׁתִּי.

וְתַרְוֵיהּוּ מְשׁוּם חֲתָנוּת,

רַב אַחָאי עֲבִיד הִרְחָקָה יְתִירְתָּא.

רַב שְׁמוּאֵל בַּר בִּיסְנָא אֵיקְלַע לְמַרְגּוּאָן,

אֵייתוּ לִיהַ חֲמָרָא, וְלֹא אֲשַׁתִּי,

אֵייתוּ לִיהַ שִׁיכְרָא וְלֹא אֲשַׁתִּי.

בְּשִׁלְמָא חֲמָרָא מְשׁוּם שִׁימְצָא - שִׁיכְרָא מְשׁוּם מַאי?

מְשׁוּם שִׁימְצָא דְשִׁימְצָא.

אָמַר רַב:

הַאי שִׁיכְרָא דְאֲרַמְאָה - שְׁרִי,

וְחִיָּא בְרִי - לֹא נִישְׁתִּי מִיְנִיהַ.

מַה נִּפְשָׁד? אֵי שְׁרִי - לְכוּלֵי עֲלָמָא שְׁרִי.

אֵי אָסִיר - לְכוּלֵי עֲלָמָא אָסִיר!

אֵלָא רַב סַבְר מְשׁוּם גִּילוּיָא,

וְאֵזִיל מְרוֹרָא דְכְשׁוּתָא וְקָלִי לִיהַ זִיְהִרְיָהּ, וְדִלְקֵי מְלָקִי לִיהַ טְפִי,

וְחִיָּא בְרִי הוּאֵיל וְלָקִי לֹא נִישְׁתִּי מִיְנִיהַ.

46. לא, ב

רפ"י

זוקאני. נפוחים :
 דורדיא. שמרים :
 ומאוצר. אם הביאו מן האוצר
 מכלי העשוי לקיום :
 מסרא סרי. מסריח כשמשהין
 אותו :

אמר שמואל:

כל השרצים יש להן ארס,
 של נחש - ממית,
 של שרצים - אינו ממית.

אמר ליה שמואל לחייא בר רב:

בר אריא, תא ואימא לך מילתא מעלייתא דהנה אמר רב אבון,
 הכי אמר אבון: הני ארמאי זוקאני דהוו שתו גילויא ולא מתו,
 אידי דאכלי שקצים ורמשים חביל גופיהו.

אמר רב יוסף:

האי חלא דשיכרא דארמאה - אסור,
 דמערכי ביה דורדיא יין נסך.

אמר רב אשי:

ומאוצר - שרי,
 כיון דמערכי ביה מסרא סרי.

ר"י

של אדריינוס קיסר. כשיוצא בגייסות מוליכן עמו: בתולה שלא נעבדה. והיה כל כחה קיים והוציאתו בין זה ונעשה חזק: גולפי. כלי חרס: חיוורי. חדשים דמייצי: ודרו בהדייהו. נושאים עמהן: תרו להו. שורין אותן במים: ראשון שלנו. יין משובח שלנו: אינו אלא כשלישי שלהן. כשהוא שרוי ג' פעמים במים היו המים השלישיים משובחין כיון שלנו: עיי ד"א. ישראל רוצה בקיומו של יין נסד ולא בשבילו אלא בשביל החרס ולסמיכה: הדרדורים. לגיין קטנים: רוקבאות. תרגומה של חמת רוקבא והן של עור: בן גודא: שטיחין. דשטיליש והא הכא גבי שטיחין דאינו רוצה בקיומו של יין וקתני אסור: ויטלנו. לשטיח מעל החמור: ויתפרנו בנודו. ויתן יינו של עובד כוכבים טעם ביינו של ישראל:

"וחרס הדרייני".

מאי "הדרייני"?

אמר רב יהודה אמר שמואל: חרס של הדריינוס קיסר.

פי אתא רב דימי אמר: קרקע בתולה היתה שלא עבדה אדם מעולם, עבדה ונטעה, ורמי ליה לחמרא בגולפי חיורי, ומייצי להו לחמרייהו, ומתברו להו בחספי ודרו בהדייהו, וכל היכא דמטו תרו להו, ושתו.

אמר רבי יהושע בן לוי: וראשון שלנו - כשלישי שלהן.

איבעיא להו: מהו לסמוך בהן פרעי המטה? רוצה בקיומו על ידי דבר אחר - שרי או אסור?

תא שמע: דרבי אלעזר ורבי יוחנן, חד - אסור, וחד - שרי.

והלכתא: כמאן דאסור²⁴⁷.

מיתיבי: "הדרדורין והרוקבאות של גוים, יין של ישראל בנוס בהן - אסור בשתייה, ומותר בהנאה.

העיד שמעון בן גודא לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל ששתה ממנו בעבו, ולא הודו לו.

נודות של גוים: רבן שמעון בן גמליאל אמר משום רבי יהושע בן קפוסאי: אסור לעשות מהן שטיחין לחמור". והא הכא דרוצה בקיומו על ידי דבר אחר, וקתני "אסור"!

וליתעמיה, קנקנים של גוים ליתסרו למיזבן, מאי שנא "נודות" ומאי שנא "קנקנים"??

אמר רבא: גזירה שפמא יבקע נודו ויטלנו ויתפרנו על גבי נודו.

ולמאן דאמר: "רוצה בקיומו על ידי דבר אחר - אסור" - מאי שנא קנקנים דשרו?

אמר לך: התיב ליתיה לאיסוריה בעיניה, הכא איתיה לאיסוריה בעיניה.

²⁴⁷ במהדורת וילנא פסקה זו בסוגרים מעוגלות. ויש בראשונים שגרסו ויש שלא גרסו

48. לב, א

כ"י

גודע לחוד וגודא לחוד. לזה לא
הודה ולזה הודה אחרי כן:

"ולא הודו לו".

ורמינהי:

"ויון הבא ברוקבאות של גוים - אסור בשתייה, ומוותר בהנאה,
העיד שמעון בן גודע לפני בנו של רבן גמליאל על רבן גמליאל:
ששטה ממנו בעבו,
והודו לו!"

מאי "לא הודו לו" דקאמר התם?

כל סייעתו,
אבל בנו מודי ליה.

איבעית אימא:
גודא - לחוד,
וגודע - לחוד.

49. לב, א-ב

רס"י

שקרע שלו כנגד הלב. שכן דרך
 עובד כוכבים להוציא דרך אותו
 קרע הלב של שור מחיים:
וקדור. קדור כנקב עגול:
יש עליו קורט דם. גלדי בלע"ז
 קרושטי"א:
אסור. בידוע שמחיים נקרע:
אין עליו קורט דם. אחר הפשטו
 אירע בו כך ולא לעבודת
 כוכבים:

"ועורות לבובין".

תנו רבנן:

"איהו עור לבוב?"

כל שקרוע כנגד הלב וקדור כמין ארובה,

יש עליו קורט דם - אסור.

אין עליו קורט דם - מותר.

לבב

אמר רב הונא:

לא שנו אלא שלא מלחו,

אבל מלחו - אסור.

אימא: מלחו העברתו.

50. לב, ב

רש"י

מכלל דפליגי. מיבעיא קבעי לה מיניה מי פליגי רבנן עליה אי לא:
 ומאי נפקא לך מינה. בין חלוקין בין לא חלוקין הלכה כמותו:
 א"ל גמרא גמור זמורתא תהא. בתמיה אביי תלמידו של רב יוסף וקא"ל אתה מלמדנו לומר הלכה כמותו ותהא כזמר בעלמא דאי אין חולקין הלכה למה לי:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר:
 בזמן שהקרקע שלו עגול - אסור,
 מושך - מותר".

אמר רב יוסף אומר רב יהודה אומר שמואל:
 הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

אמר ליה אביי:
 הלכה מפלל דפליגי?!

אמר ליה:
 מאי נפקא לך מינה?

אמר ליה:
 גמרא גמור, זמורתא תהא?!

51. לב, ב

רס"י

בשר הנכנס לעבודת כוכבים.
 שהעובד כוכבים רוצה להכניסו מותר בהנאה אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבו אותו:
לתרפות. לבקש טעותו למקום אחר:
מאן תנא. דבשר העובד כוכבים מותר בהנאה:
ר"א. בשחיטת חולין בהשוחט (דף לח:):
סתם מחשבת וכו'. וכי שחטה עבדה לעבודת כוכבים בשחיטתו ונאסרה דשחיטתה היא תקרובתה:
מה מת מטמא באהל כו'. ומינה מה מת אסור בהנאה כדגמרינן בסנהדרין (דף מז:): ותמת שם מרים שם שם מעגלה ערופה אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה: ה"ג אמר שמואל עובד כוכבים ההולך לתרפות בהליכה אסור דאזיל ומודי בחזרה מותר מאי דהוה הוה ישראל ההולך לתרפות בהליכה מותר דלמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור כיון דאביק בה הדר אזיל והתניא כו':

"בְּשָׂר הַנִּכְנָס לְעִבּוּדָה זָרָה - מוֹתֵר."

מאן תנא?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:
 דלא כרבי אליעזר²⁴⁸,

דאי כרבי אליעזר, האמר: סתם מחשבת גוי לעבודה זרה.

"וְהַיּוֹצֵא - אֶסּוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּזָבְחֵי מֵתִים."

מאי טעמא?

אי אפשר דליכא תקרובת עבודה זרה.

מוני?

רבי יהודה בן בתירא היא.

דתניא:

"רבי יהודה בן בתירא אומר:

מנין לתקרובת עבודה זרה שמטמא באהל?

שנאמר: "וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זָבְחֵי מֵתִים" (תהלים קו, כח),

מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודה זרה מטמאה באהל."

²⁴⁸ בדפוס וילנא – רבי אלעזר, לפי המקבילות, והראשונים ודפוסים ישנים הכוונה היא לרבי אליעזר

52. לב, ב - לג, א

רש"י

אביק. לשון עניבה היא בכל התלמוד:
 יריד. שוק של עבודת כוכבים מיהו עובד כוכבים כי אזיל לסחורה הוא דאזיל:
 עבודת כוכבים זבין. מכר צלמים בשוק:
 אם איתא דהוה ליה. להאי ישראל גלימא או חמרא:
 הכא. לדידן הוה מזבין ליה:
 קשורין. שחוזרין חבורה חבורה יחד ולא בד בבד:

"ההולכין לתרפות - אסורין לשאת ולתת עמיהם".

אמר שמואל:
 גוי ההולך לתרפות,
 בהליכה - אסור,
 דאזיל ומודי קמי עבודה זרה.
 בחזרה - מותר,
 מאי דהוה הוה.
 ישראל ההולך לתרפות,
 בהליכה - מותר,
 דלמא הדר ביה ולא אזיל,
 בחזרה - אסור,
 כיון דאביק בה, מהדר הדר אזיל. לגא

והתניא:
 "ישראל ההולך לתרפות,
 בין בהליכה בין בחזרה - אסור!"

אמר רב אשי:
 כי תניא הריא בישראל משומד,
 דודאי אזיל.

תנו רבנן:
 "גוי ההולך ליריד,
 בין בהליכה בין בחזרה - מותר.
 ישראל ההולך ליריד,
 בהליכה - מותר,
 בחזרה - אסור".

מאי שנא ישראל דבחוזה אסור? דאמרי: עבודה זרה זבין, דמי עבודה זרה איכא בהדיה.
 גוי נמי נימא: עבודה זרה זבין, דמי עבודה זרה איכא בהדיה!
 אלא גוי - אמרינן: גלימא זבין, חמרא זבין;
 ישראל נמי נימא: אימור גלימא זבין, חמרא זבין!

אי איתא דהוה ליה, הכא הוה מזבין ליה.

"והבאין - מותרין".

אמר רבי שמעון בן לקיש:
 לא שנו אלא שאין קשורין זה בזה,
 אבל קשורין זה בזה - אסורין,
 אימא דעתו לחזור.

53. לג, א

רס"ז

נודות. של עור קנקנים של חרס כל המשנה פירשתי למעלה :
גרודים. גרס בדל"ית כמו (איוב ב) להתגרד בו שאין בהן זפת והן חדשין מותרין דבכניסת יין זמן מועט לא בלע עור ונודות דוקא אבל כלי חרס בלע לאלתר :

ישנים ומזופפין. כלומר או ישנים או מזופפין אסורין ישנים איידי דכניס בהן יין נסך זמן מרובה בלע עור ומזופפין אפילו בחדא זימנא בלע זפת ליין :

עובד כוכבים ריבבן. ברי"ש כמו רבב כלומר התיך הזפת לתוכן :
ונתן לתוכן יין. כן דרכם בעוד שהזפת חס נותנין יין ליטול טעם מרירתו של זפת :

אגב טירדיה. דישראל זה שעסוק בנתינת יין לתקן הנוד :
מנסך. ליה עובד כוכבים :

ולאו אדעתיה. דישראל להביין :
כזורק מים לטיט. שאותו יין הולך לאבוד בזפת ובטל טעמו כמים הניתנין בטיט שכלין מאליהן כשמתייבש הטיט הרי הן כאילו לא היו אף יין זה כלה בליחלוחית הזפת וכשמתייבש הזפת כלה מאליו ושוב אינו פולט :

לבי מלחי. בכלי מלא מלח שהיין נבלע וכלה במלח :
הכא לא אזיל לאיבוד. שנתן טעם במלח לעולם ואינו מתייבש :

"נודות הגוים וקנקניהם [ויון של ישראל כנוס בהן - אסורין, ואיסורן איסור הנאה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין איסורן איסור הנאה]."

תנו רבנן:

"נודות הגוים,

גרודים, חדשים - מותרין,

ישנים, מזופפין - אסורין,

גוי ריבבן, ועיבדו, ונתנו לתוכן יין, וישראל עומד על גביו - אינו חושש".

וכי מאחר דגוי נותן לתוכן יין, כי "ישראל עומד על גביו" מאי הוי!

אמר רב פפא:

הכי קאמר: גוי ריבבן ועיבדו,

וישראל נותן לתוכן יין,

וישראל אחר עומד על גביו ואינו חושש.

ומאחר ד"ישראל נותן לתוכן יין", "ישראל אחר עומד על גביו" - למה לי?

דלמא אגב טירדיה, מנסך ולאו אדעתיה.

רב זביד אמר:

לעולם כדקאמרת מעיקרא,

והכא, בעידנא דקא שדי ליה נעשה כזורק מים לטיט.

אמר רב פפי:

שמע מינה מדרב זביד: האי גוי דשדא חמרא לבי מילחי דישאל - שרי.

מתקיף לה רב אשי:

מי דמי?

התם - קאזיל לאיבוד,

הכא - לא קאזיל לאיבוד.

54. לג, א

רס"י

מעַת לעַת. בכל גי' ימים מערן מעַת לעַת ונותן אחרים:
הני מילי דידין. כגון הני זיקי דרב יצחק שנבלע בהן יין כשר תחלה ולא בלעי מיין נסך כ"כ אבל דידהו שנבלע בהן יין נסך מתחלתן לא סגי בהכי:
נודות. הני זיקין של עור הן:
אבל קנקנים. של חרס הן ובלעי טובא לא סגי להו בהכי:

בר עדי טייעא אַנס הנהו זיקי מרב יצחק בר יוסף,
 רמא בהו חמרא ואהדינהו ניהליה,
 אתא שאיל בי מדרשא,
 אַמר ליה רבי ירמיה:
 קד הורה רבי אמי הלכה למעשה: ממלאן מים שלשה ימים, ומערן.

ואמר רבא:
 צריד לערן מעַת לעַת.

סבור מינה: הני מילי דידין, אַבל דידהו - לא.
 כי אתא רבין אַמר רבי שמעון בן לקיש:
 אַחד שלנו ואַחד שלהם.

סבר רב אַחא בריה דרבא קמיה דרב אשי למימר:
 הני מילי נודות,
 אַבל קנקנים - לא.

אַמר ליה רב אשי:
 לא שְנא נודות,
 ולא שְנא קנקנים.

55. לג, א-ב

רס"י

גרודים. שלא נזפפו מעולם קרי גרודים:
ישנים ומזופפין. או ישנים או מזופפין:
עובד כוכבים נותן כו'. כלומר נתן לתוכן עובד כוכבים יין ישראל נותן לתוכן שלשה ימים מים ומערך מעת לעת כדאמרין ומותרין:
עובד כוכבים נותן לתוכן יין ישראל נותן לתוכן ציר או מורייס. מיד אע"פ שלא מילאהו מים לפי שהציר ומורייס שורפין את היין הנבלע ומכלין אותו:
לכתחלה או דיעבד. אציר ומורייס קאי כל קנקנים מחרס נינהו:
קינסא. הכניס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתו:
והלכתא כמאן דאסר. ולא דמי להחזירן בכבשן דהתם כיון שהסיקן מבחוץ עד שנשרה זפתו כבר נתלבן החרס אבל הכא כיון שהכניס האור מיד זפתו נושר ומהכא שמעינן דהני חביות או קנקנים לפי שמכניסן לקיום לא סגי בהכשר בפנים בין לשרפן בין לתת לתוכן מים חמין מדאסיר בקינסא דהיינו באור עצמו כ"ש במה שהוחם ממנו אבל אם אפשר לשרפן מבחוץ שרי לפיכך צריך לערן מעת לעת או להשהותם עד שנים עשר חדש:

תנו רבנן:

"קנקנים של גוים, חדשים גרודים - מותרין, ישנים ומזופפין - אסורין.
 גוי נותן לתוכן יין, ישראל נותן לתוכן מים, גוי נותן לתוכן יין, ישראל נותן לתוכן ציר ומורייס, ואינו חושש".

איבעיא להו:

לכתחלה, או דיעבד? לגב,

תא שמע:

דתני רב זביד בר אשעיא:

"הלוקח קנקנים מן הגוים,

חדשים - נותן לתוכן יין,

ישנים - נותן לתוכן ציר ומורייס לכתחלה".

בעא מיניה רב יהודה נשיאה מרבי אמי:

החזירן לכבשן האש ונתלבנו מהו?

אמר ליה:

ציר - שורף,

אור - לא כל שכן?!

אתמר נמי:

אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

קנקנים של גוים שהחזירן לכבשן האש,

כיון שנשרה זפתו מהן - מותרין.

אמר רב אשי:

לא תימא: עד דנתרון,

אלא אפילו רפאי מירפא אף על גב דלא נתר.

קינסא - פליגי בה רב אחא ורבינא:

חד - אסר,

וחד - שרי.

והלכתא כמאן דאסר.

56. לג, ב

רפ"י

לא חש למילתא. למגזר שכרא
 אטו חמרא דשכרא מבטל ליה
 לטעמיה דחמרא:

איבעיא להו:
 מהו ליתן לתוכו שכר?

רב נחמן ורב יהודה אסרי.

ורבא שרי.

רבינא שרא ליה לרב חייא בריה דרב יצחק למירמא ביה שכרא,
 אזל רמא ביה חמרא,
 אפילו הכי לא חש לה למילתא,
 אמר: אקראי בעלמא הוא.

57. לג, ב

רש"י

דפוקסנא. של צפיעי בקר ונתן בהן יין נסך:
איסורא דלעולם. כלומר איבדתם על חנם:
אין להם טהרה. מין נסך הנבלע בהן משום דבליעי טובא:
מחפורת של צריף. קרקע שחופרין משם צריף ובלעי'ז אלום ובלשון אשכנז בייס"א:

רב יצחק בר ביסנא הוה ליה הנהו מאני דפוקוסנא, מלינהו מיא אנחינהו בשימשא, פקעו.

אמר ליה רבי אבא:

אסרתינהו עלך איסורא דלעולם.

אימור דאמור רבנן ממלינהו מיא, אנוחי בשימשא מי אמור?

אמר רבי יוסנא אמר רבי אמי:

כלי נתר - אין לו טהרה עולמית.

מאי "כלי נתר"?

אמר רבי יוסי בר אבין:

כלי מחפורת של צריף.

58. לג, ב

רפ"י

פרזק. שם האיש :
רופילא. שני למלך :
שחימי. מקרקע שחמתית
 רושיא בלעי"ז :
פתותא. כלי חרס :
דבי מיכסי. מקום קרקעיתו
 קשה :
כסי. כוסות של חרס ואין
 מכניסין לקיום אלא שותין
 בהם :
אי שתי בהו עובד כוכבים פעם
ראשון. דכולי עלמא אסור
 דאידי דרכיכי בלעי ואסירי עד
 שימלאם מים שלשה ימים
 וכדאמרן :

דבי פרזק רופילא, אַנס הני כובי מפומבדיתא,
 רמא בהו חמרא,
 אהדרנהו ניהליהו,
 אַתו שיילוהו לרב יהודה,
 אַמר: דבך שאין מכניסו לקיום הוא - משכשכן במים והן מותרין.

אמר רב עזרא:
 הני חצבי שחימי דארמאי,
 כיון דלא בלעי טובא - משכשכן במים ומותרין.

אמר רב פפי:
 הני פתוותא בי מיכסי,
 כיון דלא בלעי טובא - משכשכן במים ומותרין.

פסי:
רב אסי אסר,
ורב אשי שרי.

אי שתי בהו גוי פעם ראשון - כולי עלמא לא פליגי דאסור,
 כי פליגי בפעם שני.

איכא דאמרי:
 פעם ראשון ושני - כולי עלמא לא פליגי דאסור,
 כי פליגי בפעם שלישית.

והלכתא:
 פעם ראשון ושני - אסור,
 שלישי - מותר.

59. לג, ב - לד, א

רש"י

קוניא. כלי חרס מצופה באבר וקורין פולמיי"ד:
ירוקא אסור. דמשום דמצריך שיש בו קרקע מחפורת של צריך ובלעי טפי:
קרטופני. בקעים וסדקים:
דמצרפי ובלעי. שיש בהן צריך ובלעי טפי:
דמדייתי. מזיעין דפניהם מבחוץ מחמת בליעותן:
התורה העידה. דכתיב ישבר דאין לו טהרה אלא שבירה:
זה תשמישו בחמין. לענין חמץ נשתמשו כל ימות השנה חמין ובלעי טפי:

אמר רב זביד:

האי מאני דקוניא, חיורא ואופקמא - שרי, ירוקא - אסור, משום דמיצריך.
 ואי אית בהו קרטופני - כולוהו אסירי.

דרש מרימר:

קוניא:

בין אופקמא,

בין חיורא,

בין ירוקא - שרי.

מאי שנא מחמין בפסח,

דבעו מיניה מרימר: הני מאני דקוניא, מהו לאשתמושי בהו בפסחא?

ירוקא - לא תיבעי לה, דמצרפי ובלעי ואסירי,

כי תיבעי לה חיורי ואופמי - מאי?

כי אית בהו קרטופני - לא תיבעי לה,

דודאי בלעי ואסירי,

כי תיבעי לה דשיעי מאי?

לד, א אמר אלהו:

אנא חזינא להו דמדדייתי,

וכיון דמדדייתי ודאי בלעי ואסירי,

מאי טעמא?

התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופןו לעולם.

מאי שנא מיין נסד,

דדרש להו מרימר: כולוהו מאני דקוניא - שרי?

וכי תימא: חמץ דאורייתא,

יין נסד דרבנן - והא כל דתקוון רבנן כעין דאורייתא תקוון!

זה - תשמישו בחמין,

וזה - תשמישו בצוון.

60. לד, א

רפ"י

לשעות. כגון שקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה ומיהו לא טעם כלום מתחלה כל היום אבל לא לשם תענית נתכוין בראשונה:

לאחר שנים עשר חדש מותרין. מיד בלי תיקון ואם רצה להשתמש קודם לכן ממלאן במים כדאמרן:

משה. לא נשתמש בבגדי כהונה דכתיב ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך והוא היה זר אצלן ועל פי הדבור שימש ולא הוזכרו בגדים:

אימרא. שפה יש אומר שלא יחשדוהו ששם בה מתרומת המשכן ולא מילתא שהרי כבר נגמרה המלאכה ובשעת עבודה מהיכן שקיל:

רבי עקיבא איקלע לגיניק,

בעו מיניה: מתענין לשעות, או אין מתענין לשעות?
לא הוה בידיה.

קנקנים של גוים אסורין או מותרין?
לא הוה בידיה.

במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים?
לא הוה בידיה.

אתא שאל בי מדרשא,

אמר:

הלכתא: מתענין לשעות,

ואם השלים - מתפלל תפלת תענית.

והלכתא:

קנקנים של גוים - לאחר שנים עשר חדש מותרין.

במה שימש משה שבעת ימי המלואים?
בחלוק לבן.

רב כהנא מתני:

בחלוק לבן שאין בו אימרא.

61. לד, א-ב

כ"ט

דורדיא. שמרים:
אבטא. חמת מעור עב וקורין
 אותו בוטין:
דטייעי. הולכי דרכים נושאין
 אותו מלא יין למרחוק והוי
 כמכניסו לקיום ומשום הכי בעי
 שהייה י"ב חדש:
פורצני. פסולת של ענבים:

"החרצנים והגזים של גוים] - אסורין,
 ואיסורן איסור הנאה,
 דברי רבי מאיר.
 וחכמים אומרים:
 לחין - אסורין,
 יבשין - מותרין].

תנו רבנן:
 "החרצנים והגזים של גוים,
 לחין - אסורין,
 יבשים - מותרים".

הי נינהו "לחין" והי נינהו "יבשין"?

אמר רב יהודה אמר שמואל:
 לחין - כל שנים עשר חדש,
 יבשים - לאחר שנים עשר חדש.

אתמר:
 אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
 קשהו אסורין - אסורין אפילו בהנאה,
 קשהו מותרין - מותרין אפילו באכילה.

אמר רב זביד:
 האי דורדיא דחמרא דארמאי,
 בתר תריסר ירחי שתא - שרי.

אמר רב חביבא בריה דרבא:
 הני גולפי,
 בתר תריסר ירחי שתא - שרי.

אמר רב חביבא:
 הני אבטא דטייעי,
 בתר תריסר ירחי שתא - שרי.

אמר רב אחא בריה דרב איקא:
 הני פורצני דארמאי,
 בתר תריסר ירחי שתא - שרי.

אמר רב אחא בריה דרבא:
 הני גולפי שחמי ואוכמי,
 בתר תריסר ירחי שתא - שרי.

לד, ב

רַק"י

מורייס אומן. של עובד כוכבים אומן מותר מורייס לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קאסרינן ליה ואומן לא רמי ביה חמרא כדמפרש ואזיל איידי דנפיש שומניה פעם ראשון ושני מקלקל להו חמרא:

חילק. מין דגים טהורים וסולתנית שמן כדמפרש לקמן בפרקין ובקטנותו אין לו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן ואמרינן לקמן (דף לט.) חילק של עובדי כוכבים אסור אותו מין דגים קטנים ומוכר הרבה ביחד ומפני מה אסורה מפני שעירבונה עולה עמה דגים טמאים דומין לה ועולין עמה והאי חילק אומן כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבדילן הימנה משום דלא חשיב טעמא ומקלקלי ליה לסולתנית ומרע ליה לכולי ארביה:

פעם ראשון ושני. שכן דרכן נותנים מים ומלח על שומן הדגים ומוצצות שומנו וכשכלות חוזר ונותן אחרים:

נמילא דעכו. פור"ט בלע"ז מקום שהספינות עולות בו ביבשה:

קיסטא. שם המדה: **בלומא.** בזווא במדינתו של עובד כוכבים זה היין נמכר ביוקר והמורייס בזול אבל כאן היין בזול והמורייס ביוקר וחיישינן לערובי:

אידי דצור אתא. דרך שפת הים הסמוכה לצור אתא האי ארבא: **דשוי חמרא.** כלומר שהיין בזול שוי לשון זול כדאמרינן בעלמא (ב"מ דף נב.) עשיק לגבך ושוי לכריסך:

עקולי ופשווי איכא. מים שהולכין עקלתון ופשווי מי שלגין נפשרים על שפת המים ואין מושכי הספינה יכולין לבא באותו הדרך:

"המורייס [...] - אסורין, ואיסורן איסור הנאה, דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: אין איסורן איסור הנאה."

תנו רבנן:

"מורייס אומן - מותר.

רבי יהודה בן גמליאל אומר משום רבי חנינא בן גמליאל: אף חילק אומן - מותר."

תני אבימי פריה דרבי אבהו:

"מורייס אומן - מותר."

הוא תני לה, והוא אומר לה: פעם ראשון ושני - מותר, שלישי אסור.

מאי טעמא?

פעם ראשון ושני - דנפיש שומנייהו, לא צריד למירמי בהו חמרא, מכאן ואילך רמו בהו חמרא.

ההוא ארבא דמורייסא דאתי לנמילא דעכו, אותיב רבי אבא דמן עכו נטורי בהדה.

אמר ליה רבא:

עד האי דנא מאן נטרה?

אמר ליה: עד האי דנא למאן נחוש לה?

אי משום דמעריבי ביה חמרא - קיסתא דמורייס בלומא, קיסתא דחמרא בארבעה לומי.

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא:

דלמא איידי דצור אתו דשוי חמרא!

אמר ליה: התם עיקולי ופשווי איכא.

63. לד, ב

רש"י

מפני מה אסרו גבינת בית
אונייקי. לר"מ דאסר ליה
בהנאה:

שׁרוב עגלים כו'. מעמידין את
החלב בקיבתן:

ר"מ חייש למיעוט. בפ"ב
דיבמות (דף ק"ט). קטן וקטנה
לא חולצין ולא מייבמין קטן
שמה ימצא סריס קטנה שמה
תמצא איילונית:

אי אמרת רוב. עגלים נשחטין
לעבודת כוכבים איכא למיסר
גבינה משום חששא דמיעוט
קיבות האסורות בהנאה דרוב
עגלים הוה מיעוט לגבי שאר
בהמה שמעמידין בהן
בקיבותיהן:

השוחט את הבהמה לזרוק דמה
לעבודת כוכבים. שלא שחט
הבהמה לשם עבודת כוכבים
שיהא עובדה בשחיטה אלא
חשב בשחיטה ע"מ לזרוק:

ר' יוחנן אמר אסורה. קסבר
מחשבין מעבודה לעבודה
דילפינן חוץ מפנים לריש לקיש
לא ילפינן דפנים הוא דאמר
רחמנא השוחט ע"מ לזרוק את
הדם פיגול ואע"ג דלא זרק דהוי
מחשב מעבודה לעבודה מעבודה
זו על חבירתה אבל לענין עבודת
כוכבים לא:

תרמינך שעתך. ירום מזלך:
באומר בגמר זביחה הוא עובדה.
שחשב על השחיטה עצמה
לעבודת כוכבים ואמר בלבו
בזביחה זו עובדה לעבודת
כוכבים ובהא מודינא דמיתסר
דזביחה הויא עבודה חשובה
כזריקה ולהכי נקט גמר זביחה
דקסבר ריש לקיש (ב ק עב.
חולין כט:.) אינה לשחיטה אלא
לבסוף:

"וּגְבִינַת בֵּית אֹנֵיִקִי [שֶׁל גּוֹיִם - אֲסוּרִין,
וְאִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה,
דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
וְחֻכְמִים אֹמְרִים:
אִין אִיסוּרֵן אִיסוּר הַנְּאָה]."

אמר רבי שמעון בן לקיש:
מפני מה אסרו "גבינת אונייקי"?
מפני שרוב עגלים של אותה עיר, נשחטין לעבודה זרה.

מאי איריא "רוב עגלים"?
אפילו מיעוט נמי!
דהא רבי מאיר חייש למיעוטא!

אי אמרת רוב - איכא מיעוט!
אלא אי אמרת מיעוט כיון דאיכא רוב עגלים דאין נשחטין לעבודה זרה,
ואיכא נמי שאר בהמות דאין נשחטין לעבודה זרה,
הוה ליה מיעוטא דמיעוטא,
ומיעוטא דמיעוטא - לא חייש רבי מאיר.

אמר ליה רבי שמעון בן אלקיים לרבי שמעון בן לקיש:
כי נשחטין לעבודה זרה מאי הוי? והא אתה הוא דשרי!

דאתמר:
השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודה זרה,
להקטיר חלבה לעבודה זרה,
רבי יוחנן אמר: אסורה,
קסבר: מחשבין מעבודה לעבודה,
וילפינן חוץ מפנים.
ורבי שמעון בן לקיש אמר: מותרת!

אמר ליה: תרמינך שעתך באומר: בגמר זביחה הוא עובדה.

64. לד, ב - לה, א

רפ"י

מפני מה אסרו גבינת עובדי כוכבים. באכילה ולרבנן קבעי לה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקיייל חלב טמא אינו עומד כלומר אינה נקפת:

אחדבוי. שם חכם: שור הנסקל. אסור בהנאה הוא:

ניחא ליה בנפחיה. שיהא נראה שמן לכך חייל שם איסור עבודת כוכבים על הפרש:

לא ניחא ליה בנפחיה. הלכך לא חשיב פירשא למיחל עליו איסור:

מאומה. ואפיי פרש: מכלל דאיסורי הנאה. כי עולה וה"ה לשור הנסקל שרי פרשייהו:

"אמר רבי יהודה:

שאל רבי ישמעאל [את רבי יהושע בן ששון מהלכין בדרך,

אמר לו: מפני מה אסרו גבינות גוים?

אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה.

אמר לו: והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה,

אמר: בהן שדעתו יפה - שורפה חיה, ולא הודו לו,

אבל אמרו: אין נהנין ולא מועלין!

אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודה זרה.

אמר לו: אם כן, למה לא אסרוה בהנאה?]

אמר רב אחדבוי אמר רב:

המקדש בפרש שור הנסקל - מקודשת,

בפרש עגלי עבודה זרה - אינה מקודשת.

איבעית אימא: סברא,

ואיבעית אימא: קרא.

"איבעית אימא: סברא" -

גבי עגלי עבודה זרה ניחא ליה בנפחיה,

אבל גבי שור הנסקל לא ניחא ליה בנפחיה.

"איבעית אימא: קרא" -

כתיב הכא: ["לא ידבק בידך"²⁴⁹ (דברים יג, יח),

וכתיב התם: "סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו"²⁵⁰ (שמות כא, כח),

בשרו - אסור,

הא פרשו - מותרת.

אמר רבא:

תרוייהו תננהי,

מדקאמר ליה: "מפני שמעמידין בקיבת נבילה",

וקא מהדר ליה: "והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה",

מקלל: איסורי הנאה שרו פרשייהו.

ומדקאמר ליה: "מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודה זרה",

וקא מהדר ליה: "אם כן למה לא אסרוה בהנאה",

מקלל דעבודה זרה אסור פרשייהו.

ולקדר ליה: משום דליתיה לאיסורא בעיניה,

דקא מורי'ס לרבנן לא אסרוהו בהנאה,

מאי טעמא?

לאו משום דליתיה לאיסורא בעיניה.

אמרי: הכא פיון דאוקמיה קא מוקים, חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסוריה בעיניה.

²⁴⁹ ולא ידבק בידך מאומה מן התרם למען ושוב ה' מהרון אפיו ונתן לה דחמים ורחמיה וזהו כפאשר נשבע לאבותיך
²⁵⁰ וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי

65. לה, א-ב

רפ"י

דברי דודיך. דברי סופרים :
מיינה. עיקר תורה שבכתב :
חשוק שפתותיך. כדמתרגמינן
 וחשוקיהם וכבושיהן :
ואל תבהל להשיב. ואל תדקדק
 להקשות לו :
גזרה חדשה. מקרוב גזרו על
 הגבינה :
ואין מפקפקין בה. ואין מפרשין
 טעמה כדמפרש ואזיל מפקפקין
 לשון חטיטה בדבר סתום
 לפשפשו ובלע"ז פוריי"ד כמו
 (סוכה דף טו.) מפקפק ונטל
 אחת מבינתיים :
לא מגלו טעמא. למה גזרו עליו :
דלמא איכא. דלית ליה ההוא
 טעמא ולא בדיל מיינה ומזלזל
 בה אבל השתא דלא מגלו טעמא
 דמלתא בדלי מיינה כ"ע דסברי
 קמו רבנן במלתא דאתי מיינה
 חורבא ואנן הוא דלא בקיאינן
 בטעמא :
יבש מותר. כל גילוי שיבש מותר
 דארס של נחש אילו היה שם לא
 היה מניחו לביש :
ישן מותר וכו'. יין ושכר שנתגלו
 כשהם חדשים והמתין להם עד
 שנתיישנו מותר דאי היה בו
 ארס של נחש לא היה מניחו
 ליישן :
לפי שא"א לגבינה בלא צחצוחי
חלב. בין גומא של גבינה נשאר
 מן החלב וחלב שחלבו עובד
 כוכבים ואין ישראל רואהו
 אסור דלמא עריב ביה חלב
 טמא וחלב טמא אינו עומד ואם
 עירב טמא בטהור הטמא נשאר
 עם נסיובי דחלבא הטהור
 שקורין מישג"א וחלב טמא
 אסור מן התורה ובבכורות (דף
 ו:) ילפינן לה ויש לחוש
 שבגומות נשאר ממנו :
בעור קיבת נבלה. ועור לאו
 פירשא הוא ואסור :
ומי אמר שמואל. דעור קיבת
 נבלה דאסורה אבל קיבה עצמה
 דנבלה דהיינו חלב הקרוש
 הכנוס במעי הטלה שריא אלמא
 פירשא בעלמא הוא :
כאן קודם חזרה. אותה משנה
 דשחיתת חולין דקיבת עובד
 כוכבים נבלה ואסורה נשנית
 קודם שחזר בו ר' יהושע
 מדבריו שאמר לו לרי' ישמעאל
 מפני שמעמידין אותה בקיבת
 נבילה וסבר לאו פירשא היא :

"השיאו לדבר אחר".

מאי **"מי טובים דדיך מנין"** ²⁵¹ (שיר השירים א, ב) ?

כי אתא רב דימי אמר :
 אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא :
 רבונו של עולם, עריבים עלי דברי **"דודיך"** יותר מיינה של תורה.

מאי שנא האי קרא דשייליה?

אמר רבי שמעון בן פזי ואיתימא רבי שמעון בר אמי :
 מרישיה דקרא קאמר ליה: **"ישקני מנשיקות פיהו"** (שיר השירים א, ב),
 אמר ליה: ישמעאל אחי, חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב.

מאי טעמא?

אמר עולא ואיתימא רב שמואל בר אבא :
 גזרה חדשה היא,
 ואין מפקפקין בה.

מאי גזירתא?

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי :
 משום ניקור.

ולמא ליה: משום ניקור!

כדעולא,
 דאמר עולא:
 כי גזרי גזירתא במערבא, לא מגלו טעמא, עד תריסר ירחי שתא,
 דלמא איכא איניש דלא סבירא ליה ואתי לזלזולי בה.

מגדף בה רבי ירמיה:

אלא מעתה, יבשה תשתרי,
 ישן תשתרי!

דאמר רבי חנינא: יבש מותר, ישן מותר, אין מניחו ליישן!

אמר רבי חנינא:

לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב.

ושמואל אמר:

מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה.

הא קיבה גופא שריא.

ומי אמר שמואל הכי?!

והתנן:

"קיבת הגוי ושל נבילה - הרי זו אסורה" (חולין קטז.)

והוינן בה: אטו גוי לאו נבלה היא?

ואמר שמואל: חדא קתני: קיבת שחיתת גוי - נבלה ואסורה!

לא קשיא:

לה, ב - פאן - קודם חזרה

כאן - לאחר חזרה.
ומשנה לא זזה ממקומה.

רב מלביא משמיה דרב אדא בר אבהה אמר:
מפני שמחליקין פניה בשומן הזיר.

רב חסדא אמר:
מפני שמעמידין אותה בחומץ.

רב נחמן בר יצחק אמר:
מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה.

כמאן?

כי האי תנא,
דתנן²⁵²:

"רבי אליעזר אומר:
המעמיד בשרף הערלה אסור,
מפני שהוא פירי" (ערלה א, ז).

אפילו תימא רבי יהושע,
עד כאן לא פליג רבי יהושע עליה דרבי אליעזר אלא בקטפא דגוזא,
אבל בקטפא דפירא מודי.

והיינו דתנן:

"אמר רבי יהושע:
שמעתי בפירוש, שהמעמיד בשרף העליו ובשרף העיקרין - מותר,
בשרף הפגיון - אסור,
מפני שהוא פירי" (ערלה א, ז).

בין לרב חסדא, בין לרב נחמן בר יצחק, תתסר בהנאה!

קשיא.

רפ"י

וכאן לאחר חזרה. הך דשני
שמואל מפני שמעמידין אותה
בעור אבל קיבה עצמה שריא
לאחר חזרה שחזר בו ר' יהושע
מפני תשובתו של ר' ישמעאל:
ומשנה. הנשנית בשחיטת חולין
(דף קטז). קודם חזרה:
לא זזה ממקומה. לא עקרוה
לגמרי דהואיל ונשנית נשנית
אבל אין הלכה כמותה שהרי
חזר בו:
שמעמידין אותה בחומץ.
שהחומץ מעמיד חלב ולקמן
פריך לה א"כ ליתסר בהנאה:
בקטפא דגוזא. בשרף היוצא מן
העץ:
אבל בקטפא דפירי. בשרף
הפירי עצמו:

66. לה, ב

רש"י

מגולה ריחה נודף. והיינו דכתיב
 שמן תורק שמך כשמגלין אותה
 ומריקין שמנה כלומר כשאתה
 מלמד תורה לתלמידים אז יצא
 לך שם:
 מתגלין לו. מעצמן בלא טורח
 כשהוא מלמדן:

דרש רב נחמן בריה דרב חסדא:
 מאי דכתיב: "לְרִיחַ שְׂמֹנֶיךָ טוֹבִים"²⁵³ (שיר השירים א, ג),
 למה תלמיד חכם דומה?
 לצלוחית של פלייטין:
 מגולה - ריחה נודף,
 מכוסה - אין ריחה נודף.
 ולא עוד, אלא, דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו,
 שנאמר: "עלמות אהבוך" (שיר השירים א, ג),
 קרי ביה: "עלמות";
 ולא עוד, אלא שמלאך המות אהבו,
 שנאמר: "עלמות אהבוך",
 קרי ביה: "על מות".
 ולא עוד, אלא שנוחל שני עלמות,
 אחד - העולם הזה,
 ואחד - העולם הבא,
 שנאמר: "עלמות",
 קרי ביה: "עלמות".

67. לה, ב

רפ"י

משנה

ואלו דברים של גוים,

אסורין, ואין אסורין איסור הנאה: חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואה,

והפת,

והשמן שלהו.

רבי ובית דינו התירו השמן.

והשלקות,

וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ,

וטרית טרופה,

וציר שאין בה דגה, כלבית שוטטת בו.

והחילק.

וקורט של חלתית,

ומלח שלקונדית -

הרי אלו אסורין, ואין אסורין איסור הנאה.

גמרא

"חלב" - למאי ניהוש לה?

אי משום איחלופי - טהור חנור, טמא ירוק!

ואי משום איערובי - ניקום, דאמר מר: חלב טהור - עומד,

חלב טמא - אינו עומד!

אי דקא בעי לגבינה הכי נמי,

הקא במאי עסקינן: דקא בעי ליה לקמא.

ונשקול מיניה קלי וניקום!

פיון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי, ליכא למיקם עלה דמיילתא.

ואיבעית אימא:

אפילו תימא דקבעי לה לגבינה,

איכא דקאי ביני אטפי.

גמ'

ניקום. יעמידנו עיי קיבה לגבינה:

לכמכא. מאכל:

קלי. מעט:

נסיובי. מישגי"א:

ליכא למיקם עלה דמלתא.

שמא נתערב בו חלב טמא

וכשהעמידו עומד טהור שבו

והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך

אין זה נסיון להכשיר

הראשונים לאכול אבל לגבינה

סלקא דעתא השתא דמותר:

ואי בעית אימא. אפילו לגבינה

נמי אסור:

דאיכא. נסיובי דקיימי בגבינה:

ביני אטפי. בתוך הגומות

שבגבינה וחיישינן שמא מן

החלב טמא שלא עומד נשאר עם

הנסיובי בגומות:

מתני' ר' ובית דינו התירו את השמן.

לא גרסי' דהא לאו איהו שרייה

אלא ר' יהודה נשיאה בר בריה

שרייה כדאמר בגמ' מסתמך

ואזיל רבי יהודה נשיאה ור' יהודה

נשיאה דגמ' היינו רבי יהודה

נשיאה בנו של ר"ג בר' שהיה

בימי האמוראים וה"י אמרינן

בגמרא ר' יהודה הנשיא בנו של ר"ג

הורה כו' ואילו רבי בנו של רשב"ג

היה כדאמרין בהשוכר את הפועלים (ב"מ

פד:):

והשלקות. כל דבר שבישלו עובד

כוכבים ואפילו בכלי טהור

וכולהו משום חתנות:

וכבשין. לכבוש דגים וירק וראש

ורגלים של בהמה בחומץ:

וטרית. מין דגים קטנים

מלוחים:

טרופה. שנטרפו ונשתברו

הדגים ואין ניכרין הלכך חיישי

לטמאים:

וציר שאין בה דגה כלבית

שוטטת בו. שדרך כלבית ליגדל

מאליה בציר של דגים טהורים

ואם יש ציר דג טמא עמו לא

תגדל כלבית בו והיא עצמה

טמאה:

והחילק. מין דגים קטנים

טהורים והיא סולתנית ואין לה

סנפיר וקשקשת ועתידי לגדל

לאחר זמן סנפיר וקשקשת

וקיימא לן דמותרת ואמר

בגמרא מפני מה אסורה מפני

שעירבונה עולה עמה דגים

טמאים הדומים לה הלכך לא

שנא טרופה ול"ש אינה טרופה

איכא למיחש לאחד מאלף

ביניהם דדמו ליה ולא מינכרי

אבל טרית אין שקץ דומה לה

הלכך כי אינה טרופה שריא:

חלתית. מין פירי הוא שקורין

לז"א בלע"ז ומחתכין את

קרטיו בסכין ואסור משום

שמנוניתא דסכינא:

ומלח שלקונדית. מפרש בגמ'

(לקמן לט:):

רש"י

פורני. הוא תנור שהוא גדול ופיו מן הצד וכל תנור שבמשנה קטן הוא ומקום שפיתת ב' קדירות ופיו למעלה:
לאוסרה בשדה. דליכא למיחש לאימשוכי דאקראי בעלמא הוא:
מנכית. נושך:
אבי מצרי. בשדות אצל המצרים:

"והפת".

אמר רב פהנא אמר רבי יוחנן:
פת - לא הותרה בבית דין.

מקלל דאיכא מאן דשרי?

אין, דכי אתא רב דימי אמר:
פעם אחת יצא רבי לשדה והביא גוי לפניו פת פורני מאפה סאה,
אמר רבי: כמה נאה פת זו, מה ראו חכמים לאוסרה.

מה ראו חכמים?! משום חתנות!

אלא, מה ראו חכמים לאוסרה בשדה.

סבורין העם: התיר רבי הפת.
ולא היא, רבי לא התיר את הפת.

רב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה אמר:
לא כך היה מעשה,
אלא אמרו: פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים,
אמר רבי: אין כאן פלטר?
בסבורין העם לומר: פלטר גוי,
והוא לא אמר אלא פלטר ישראל.

אמר רבי חלבו:
אפילו למאן דאמר פלטר גוי,
לא אמרו אלא דליכא פלטר ישראל,
אבל במקום דאיכא פלטר ישראל - לא.

ורבי יוחנן אמר:
אפילו למאן דאמר: "פלטר גוי",
הני מיילי בשדה,
אבל בעיר - לא,
משום חתנות.

איבו הוה מנכית ואכיל פת אבי מצרי,
אמר להו רבא, ואיתימא: רב נחמן בר יצחק:
לא תשתעו בהדיה דאיבו דקאכיל לחמא דארמאי.

69. לה, ב - לו, ב**רפ"י**

זליפתן. פליטתן שפולטין ומזיעין שמנונית איסור שבלעו: **לודאי**. מזלזלי במידי דרבנן: **אם הם לא דרשו**. אם ר' יהודה הנשיא לא דרש את המקרא להבין שדניאל גזר עליו וסבר דבי דינא אחרינא גזר עליו משום זליפת כלים ושרייה: **אנן לא דרשינן**. בתמיה: **שמונה עשר דבר**. ב"ש ובי"ה יחד נמנו וגזרו עליהם בפ"ק דשבת (דף יג:) ולקמן פריך בנותיהן דאורייתא היא: **מאי אסדהותיה דרב**. דאמר דדניאל גזר עליו כיון דדריה לא קביל מיניה לאו גזרה היא: **בעיר**. משום חתנות:

"והשמו ש'להו'."

שמן:

רב אמר:

דניאל גזר עליו.

ושמואל אמר:

לו, א זליפתן של כלים טמאים - אוסרתן.

אטו כולי עלמא אוכלי טהרות ניהו?!

אלא, זליפתן של כלים אסורין אוסרתן.

אמר ליה שמואל לרב:

בשלקמא לדידי דאמינא: זליפתן של כלים אסורין אוסרתן,

היינו דכי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא ואמר:

דריש רבי שמלאי בנציבין: שמן, רבי יהודה ובית דינו נמנו עליו, והתירוהו,

קסבר: נותן טעם לפגם - מותר.

אלא לדידה, דאמרת דניאל גזר עליו,

דניאל גזר ואתא רבי יהודה הנשיא ומבטל ליה?!

והתנן:

"אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו,**אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין"** (עדויות א, ה)!

אמר ליה: שמלאי לודא קא אמרת?!

שאני לודאי דמזלזלו.

אמר ליה: אשלח ליה?

איכסיף.

אמר רב:

אם הם לא דרשו,

אנן לא דרשינן?!

והכתיב: **"וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפתג המלך ובין משתייו"**²⁵⁴ (דניאל א, ח)!

בשתי משתאות הפתוב מדבר,

אחד - משתה יין,

ואחד - משתה שמן.

רב סבר: על לבו שם, ולכל ישראל הורה.

ושמואל סבר: על לבו שם, ולכל ישראל לא הורה.

ושמן, דניאל גזר?

והאמר באלי אמר²⁵⁵ אבימי נותאה משמיה דרב:

פיתן ושמן, יינן ובנותיהן, כולן משמנה עשר דבר הן!

וכי תימא: אתא דניאל גזר ולא קיבל, ואתו תלמידי הלל ושמאי וגזר וקיבל -

אם כן מאי אסדהותיה דרב!

אלא, דניאל גזר עליו בעיר,

ואתו אינהו וגזר אפילו בשדה.

²⁵⁴ **וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפתג המלך ובין משתייו** ובקש משד הסריסים אשר לא יתגאל²⁵⁵ המילה אמר הוסף על פי המשך הגמרא

כ"ט

בכל יכול לבטל בית דין גזירת
 ב"ד חבירו. שגזר על דבר
 המותר ובלבד שיהא גדול ממנו:
 רבותינו. רבי יהודה הנשיא:
 לא פשט. עדיין לא החזיקו
 רובם באותה הגזירה לנהוג בו
 איסור:
 במארה אתם נארים. אתם
 מקבלין עליכם גזירה בארור
 ובקללה ונאסר עליכם ואח"כ
 אותי אתם קובעים גוזלים
 שאתם נהנים שוב מן הארורים:

ורבי יהודה הנשיא היכי מצוי למישרא תקנתא דתלמידי שמאי והלל?
 וקתנו:

"אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו,

אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין" (עדויות א, ה)!

ועוד, הא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כפל יכול לבטל בית דין דברי בית דין חבירו,

חוץ משמונה עשר דבר, שאפילו יבא אליהו ובית דינו אין שומעין לו!

אמר רב משךשיא:

מה טעם?

הואיל ופשט איסורו ברוב ישראל,

שמן - לא פשט איסורו ברוב ישראל,

דאמר רבי שמואל בר אבא אמר רבי יוחנן:

ישבו רבותינו ונדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל;

וסמכו רבותינו על דברי רבן שמעון בן גמליאל, ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק,

שהיו אומרים: אין גזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה.

דאמר רב אדא בר אהבה:

מאי קרא?

"במארה אתם נארים ואתי אתם קבעים הגוי פלו" (מלאכי ג, ט),

אי איכא גוי כולו - אין,

אי לא - לא.

ל,ב

70. לו, ב**רַש"י**

מעריסתן. מקטנותן שהן שוכבות בעריסה שקורין ברי"ץ:
משום יינן. שהיין בוער בו ומביאו לידי בנותיהן:
ובנותיהן אסורין משום דבר אחר. עבודת אלילים:
ועל דבר אחר שלא הוזכר כאן גזרו משום דבר אחר. ולא משום עבודת אלילים לקמן מפרש לה:
קנאים. בני אדם המקנאין קנאתו של מקום לנקום נקמותיו:
פוגעין בו. בשעת בעילה לפי שאינו במיתת ב"ד וכמעשה שהיה דזמרי וכזבי:

גופא:

"אמר באלי אמר אבימי נותאה משמיה דרב: פיתן ושמןו, יינן ובנותיהן - כולן משמונה עשר דבר הו".

"בנותיהן" - מאי היא?

אמר רב נחמן בר יצחק: גזרו על בנותיהן נידות מעריסותן.

וגניבא משמיה דרב אמר: כולן, משום עבודה זרה גזרו בהן.

דכי אתא רב אחא בר אדא אמר רבי יצחק: גזרו על פיתן משום שמןו.

מאי אולמיה שמן מפת?

אלא, על פיתן ושמןו משום יינן, ועל יינן משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום דבר אחר, ועל דבר אחר, משום דבר אחר.

"בנותיהן" - דאורייתא היא, דכתיב: "לא תתחתן בם"²⁵⁶ (דברים ז, ג)!

דאורייתא - שבעה גוים, אבל שאר אומות - לא, ואתו אינהו וגזור אפילו דשאר אומות.

ולרבי שמעון בן יוחי דאמר: "מי יסיר את בנה מאחרי"²⁵⁷ (דברים ז, ד), לרבות כל המסירות - מאי איכא למימר!

אלא, דאורייתא - אישות, דרך חתנות, ואתו אינהו וגזור אפילו דרך זנות.

זנות נמי בבית דינו של שם גזרו, דכתיב: "ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף"²⁵⁸ (בראשית לח, כד)!

אלא, דאורייתא - גוי הבא על בת ישראל, דמשכה בתריה, אבל ישראל הבא על הגויה - לא, ואתו אינהו וגזור - אפילו ישראל הבא על הגויה.

ישראל הבא על הגויה הלכה למשה מסיני היא, דאמר מר: "הבועל ארמית - קנאין פוגעין בו" (סנהדרין פא:)

אמר ליה: דאורייתא - בפרהסיא, וכמעשה שהיה, ואתו אינהו וגזור - אפילו בצניעא.

בצניעא נמי, בית דינו של חשמונאי גזרו!

²⁵⁶ ולא תתחתן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנה

²⁵⁷ מי יסיר את בנה מאחרי ועבדו אלהים אחרים וחרה אף יהוה בכם והשמידך מהר

²⁵⁸ ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר ונתת תמר פלתי וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף

רפ"י

נשג"א. גזרו עליהן משום נדה דרבנן ואע"ג דעובדת כוכבים אין דמה מטמאה מן התורה שהרי היא כבהמה חכמים גזרו עליה ומשום שפחה משום עובדת כוכבים כאילו מתחתן בה דרך אישות ומשום אשת איש דבעולת בעל יש להן לבני נח דכתיב והיא בעולת בעל וישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה אתי למיבעל נמי נדה ישראלית ואתי למינסב שפחה ועבר משום לא יהיה קדש ואתי למנסבה לעובדת כוכבי ועבר אלא תחתן ואתי למיבעל אשת איש ישראל: **משום נשג"ז.** נדה שפחה עובדת כוכבים זונה שאם כהן הוא יש כאן משום לאו דזונה ולא לאו ממש אלא גזירה משום זונה ישראלית שנבעלה לאסור לה: **דאורייתא.** דמייחדא בהדיה כו' לא גרסיי וה"ג כי גזור רבנן בית חשמונאי ביאה אבל ייחוד לא כו' ואתו אינהו תלמידי שמאי והלל: **באותה שעה.** מעשה אמנון ותמר והא דרב יהודה בסנהדרין בפי כ"ג:

דכי אתא רב דימי אמר: בית דין של חשמונאי גזרו²⁵⁹,
 ישראל הכא על הגויה - חייב משום נשג"א²⁶⁰
 כי אתא רבין אמר: משום נשג"ז²⁶¹!

כי גזרו בית דינו של חשמונאי - ביאה, אבל ייחוד - לא,
 ואתו אינהו גזור - אפילו ייחוד.

ייחוד נמי בית דינו של דוד גזרו!

דאמר רב יהודה:

באותה שעה, גזרו על ייחוד!

אמר: התם ייחוד דבת ישראל,
 אבל ייחוד דגויה - לא,
 ואתו אינהו גזרו אפילו אייחוד דגויה.

ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא!

דאמר רבי יוחנן משום **רבי שמעון בן יהוּדָה**:

רמז לייחוד מן התורה מנין?

שנאמר: **"כי יסיתך אחיך בן אמה"**²⁶² (דברים יג, ז),

וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית?!

אלא, בן מתייחד עם אמו,

ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה!

ייחוד דאורייתא - דאשת איש,

ואתא דוד וגזר אפילו אייחוד דפנויה,

ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל, גזור - אפילו אייחוד דגויה.

²⁵⁹ שורה זו במהדורת דפוס וילנא בסוגרים מרובעות

²⁶⁰ נידה, שפחה, גויה, אשת איש

²⁶¹ נידה, שפחה, גויה, זונה

²⁶² כי יסיתך אחיך בן אמה או בנה או בתה או אשת חיקך או רעה אשר כנפשה בסתר לאמור נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה

71. לו, ב - לז, א**רפ"י**

שיטמא בזיבה. אפי' לא ראה גזרו עליו להיות כזב:
צער גדול היה לי כו'. כלומר טורח גדול היה לי אצלו בשאלתה זו ששאלתיה ממנו כמה פעמים ולא היה בידו:
הואיל וראוי לביאה כו'. דטעמא דגזירת זיבה משום ביאה הואי כדאמרן שלא יהא תינוק של ישראל רגיל אצלו במשכב זכור הלכך לא גזרו עליה עד דחזי לביאה:
פשיטא. כיון דתינוק משעה שראוי ה"ה לתינוקת:
מהו דתימא. האי תינוק כשראוי לביאה הוא ערום לארגולי להמשיך ישראל אצלו: אבל תינוקת בת ג' אע"ג דבת ביאה היא אין בה ערמומית דלא ידעה לארגולי עד שתהא בת תשעה לא נגזר עליה קמ"ל:

"על פיתן ושמנון משום יינו, ועל יינו משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום דבר אחר. ועל דבר אחר, משום דבר אחר".

מאי "על דבר אחר משום דבר אחר"?

אמר רב נחמן בר יצחק:
 גזרו על תינוק גוי שיטמא בזיבה, שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור.

דאמר רבי יודא:
 צער גדול היה לי אצל רבי אסי,
 ורבי אסי אצל רבי יוחנן,
 ורבי יוחנן אצל רבי ינאי,
 ורבי ינאי אצל רבי נתן בן עמרם,
 ורבי נתן בן עמרם אצל רבי:
 תינוק גוי מאימתי מטמא בזיבה?
 ואמר לי: בן יומו,

וכשבאתי אצל רבי חייא, אמר לי: בן תשע שנים ויום אחד,
 וכשבאתי והרציתי דבריו²⁶³ לפני רבי, אמר לי: הנח דברי ואחוז דברי רבי חייא,
 דאמר: תינוק גוי אימתי מטמא בזיבה?
 בן תשע שנים ויום אחד,
 הואיל וראוי לביאה,
 מטמא נמי בזיבה.

לז,א

אמר רבינא:
 הלכך, הא תינוקת גויה בת שלש שנים ויום אחד,
 הואיל וראויה לביאה,
 מטמאה נמי בזיבה.

פשיטא!

מהו דתימא: האי ידע לארגולי,
 והא לא ידעה לארגולי,
 קא משמע לן.

72. לז, א

רפ"י

אייל קמצא. מין חגב הוא: **דכן.** שהוא טהור ומותר באכילה: **ועל משקה בית מטבחיא.** הדם והמים שהן בבית המטבחים שבעזרה: **דכן.** לא גזרו עליהם טומאת משקין ופולגתא היא לקמן רב אמר דכן ממש דסבר אין משקין מקבלין טומאה אלא מדרבנן ובהני לא גזרו ושמאל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן קסבר שמאל יש למשקין טומאה מן התורה להיטמא ולא מצו רבנן לדכינהו: **ועל זיקרב למיתא מסאב.** הנוגע במת טמא ולקמן פרץ הא דאורייתא היא ועוד הא חומרא היא ויוסף אסרא מיבעי ליה: **שרא תלת.** דהא לקמן מפרש דהאי על זיקרב למיתא מסאב קולא היא: **אינו גט.** דהא לא אמר שיהא גט אלא עד י"ב חודש והוא כבר מת ואין יכול לגרש וזקוקה ליבם אם אין לו בן אבל אי אמר מעכשיו יהא גט אם לא באתי עד י"ב חודש ומת בתוך כך הרי זה גט ואינה זקוקה ליבם: **כר' יוסי.** בבי"ב בפרק יש נוחלין (דף קלו.) הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דלהוי משמע גופא מהיום שלא אהא רשאי למכרם ופירא לאחר מיתה ואם לא כתב מהיום אלא לאחר מיתה לא אמר כלום ויירשו אחיו עמו או אם היה עליו בע"ח מאוחר לאחר מתנה זו בע"ח גובה את חובו רבי יוסי אמר אינו צריך דלהכי כתיב זמן בשטר לומר מעכשיו תהא מתנה מגופה של קרקע ופירות לאחר מיתה דאי לא בעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה למה כתב זמן בשטר וה"נ זמנו של גט מוכיח דה"ק ליה מעכשיו יהא גט אם לא באתי ותנאה בעלמא הוא וכי לא אתא איקיים תנאה: **רבי יהודה הנשיא.** בן בנו של רבי היה הורה שהיא מותרת לינשא: **כל שעתו.** כל ימיו נחלקו עליו: **לאלתר שריתוה.** כששמעו בו שמת: ה"ג לאלתר שריתוה דודאי לא אתי עוד: **אין ה"נ.** דאיכא למיבעי אמתניתין: **אלא.** להכי בעינן בעיין לה אקמייתא משום דהוית בההוא מניינא דרבי יהודה נשיאה דשרייה וידעת לאימת שרייה ומדרבי יהודה נשמע למתניי להיכא דאמר לה מעכשיו:

מיסתמיך ואזיל רבי יהודה נשיאה אכתפיה דרבי שמלאי שמעיה, אמר לו: שמלאי, לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השקמן. אמר לו: בימינו תתיר אף את הפת. אמר לו: אם כן, קרו לן "בית דינא שריא", דתנן: **"העיד רבי יוסי בן יעזר איש צרידה: על אייל קמצא - דכן, ועל משקה בית מטבחיא - דכן, ועל דיקרב למיתא - מסאב, וקרו ליה: "יוסף שריא" (עדויות ח, ד).**

אמר ליה: הנתם שרא תלת, ומר שרא חדא, ואי שרי מר חדא אחריתי, אכתי תרתין הוא דהויין!
אמר ליה: אנא שראי אחריתי.
מאי היא?

דתנן: **"זה גיטך אם לא באתי מבאן עד שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש - אינו גט** (גיטין עו:).
ותני עלה: **"ורבותינו התירוה לינשא, ואמרין: מאן "רבותינו"?"**

אמר רב יהודה אמר שמואל: בית דינא דשרו משחא, סברי לה כרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו.

ואמר רבי אבא בריה דרבי חייה בר אבא: רבי יהודה הנשיא הורה ולא הודו לו כל שעטו, ואמרי לה: כל סיעתו.

אמר ליה רבי אלעזר לההוא סבא: כי שריתוה לאלתר שריתוה, דלא אתי או דלמא: לאחר שנים עשר חודש, דהא איקיים ליה תנאיה?

ותיבעי לך אמתניתין, דתנן: **"הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מבאן עד שנים עשר חודש"** (גיטין עו:), ומת בתוך שנים עשר חודש - הוי גט, דהא איקיים ליה תנאי. ותיבעי לך: לאלתר הוי גיטא, דהא לא אתא, או דלמא: לאחר שנים עשר חודש, דהא איקיים ליה תנאיה!

אין הכי נמי, אלא משום דהוית בההוא מניינא.

רפ"י

הכל מודים. ואפילו רבי יוסי היכא דאמר לה בהאי ליטא הרי זה גיטך לכשתצא חמה מנרתיקה:

לכי נפקא לה קאמר לה. דליהוי גיטא ומקמי הכי לא ליהוי גיטא ואי מיית בליליא לאו גיטא הוא ואע"ג דאייר יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו וכמאן דכתיב ביה מהיום דמי ה"ל כמהיום ולאחר מיתה ותנן מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דמספקא האי לאחר מיתה אי תנאה הוי והכי משמע מהיום יהא גט אם אמות אי חזרה הוה דהדר ביה ממאי דאמר מהיום ולא דמי למתנה שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה דהתם הכי קאמר גופא מהיום קני ופירא לאחר מיתה אבל גט ליכא למימר הכי וכי האי גוונא מפרש לה ביש נוחלין (ב"ב קלו):

ע"מ שתצא חמה מנרתיקה. ודכוותה הכא על מנת שלא אבוא כל שנים עשר חודש: **מעכשיו קאמר.** דליהוי גיטא ע"מ שתתקיים תנאי זה וכי מקיים תנאי זה ונפקא חמה איגלאי מילתא למפרע דבשעת מסירה הוי גט ואע"ג דמיית בליליא ה"ל גט מחיים ודכוותיה מת בתוך י"ב חודש הרי נתקיים התנאי שלא בא וה"ל גט למפרע:

דאמר רב הונא כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. ע"מ ודאי תנאה משמע וה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שיתקיים תנאי זה וכל אימת דמתקיים תנאה ה"ל גט למפרע:

לא נחלקו אלא באם תצא. ומת בליליא דכוותיה התם באם לא באתי דאמרינן התם בפי מי שאחזו קורדיקוס (גיטין דף עב. עז.) אם שתי לשונות משמע משמע מעכשיו ומשמע לכשיתקיים אמר מהיום גלי דעתיה דמעכשיו לא אמר מהיום הוי משמע לכשיתקיים הלכך ר' יהודה הנשיא סבר לה כרבי יוסי דאמר דאף על גב דלא כתב מהיום זמנו של שטר מוכיח עליו כמאן דכתב מהיום דמי וה"ל כמהיום אם מתי דאמרינן במסכת גיטין (דף עב:) תנאה הוא וכי מיית הוי גיטא למפרע מחיים ורבנן לית להו דרבי יוסי וה"ל כאם מתי גרידא דאמרינן התם דלשון אם כי לא אמר מהיום משמע לכשאמות קאמר וה"י משמע ולכשתצא ולכשלא אבוא וה"ל גט לאחר מיתה:

אמר אביי:

הכל מודים: "לכשתצא חמה מנרתיקה" לכי נפקא קאמר לה, וכי מיית בליליא - גט לאחר מיתה הוא.

"על מנת שתצא חמה מנרתיקה" - מעכשיו קאמר לה,

וכי מיית בליליא - הא ודאי תנאה הוי, וגט מחיים הוא, כד רב הונא,

דאמר רב הונא: כל האומר: "על מנת" - כאומר "מעכשיו" דמי.

לא נחלקו אלא ב"אם תצא",

רבי יהודה הנשיא סבר לה: כרבי יוסי,

דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו, והוה ליה כ"מהיום אם מתי", כ"מעכשיו אם מתי".

ורבנן לית להו דרבי יוסי, והוה ליה: כ"זה גיטך אם מתי" גרידא.

רש"י

שושיבא. מין חגב וראשו ארוך :
וקמיפלגי. יוסי בן יועזר ורבנן
בראשו ארוך דסימני חגבים
טהורים נפקא לן מארבה סלעם
חרגול חגב ופליגי תנאי באלו
טריפות (חולין דף סו.) בראשו
ארוך איכא דדאין ליה בכלל
ופרט דאין בכלל אלא מה
שבפרט הני מיני שרי אבל מין
אחרניא לא וכל מינא דהני אין
ראשו ארוך ואיכא דדאין בכלל
ופרט וכלל ומרבי כל כעין הפרט
לא ראי ארבה כראי סלעם וכו'
הצד השווה שבהן שיש להן ד'
רגלים ד' כנפים ויש להן
קרטולין וכנפיו חופין את רובו
אף אני אביא כל שיש לו ד'
סימנים הללו :

סוסביל. אין ראשו ארוך אבל
אין כנפיו חופין את רובו לראות
לעינים אלא בצמצום ע"י
מדידה :

ה"ג בכנפיו חופין את רובו ע"י
הדחק קמיפלגי. ולא גרסינן
וקרטולין דהני קרטוליים לא
חפו מידי שהן ב' רגלים ארוכין
מן הארבעה ובהן הוא מדלג
והיינו כרעים ממעל לרגליו
לנתר וגו' :

רובא דמינכר. רוב הנראה
לעינים :

טומאת משקין דרבנן. ובמסכת
פסחים (דף טו.) פרכינן והכתיב
וכל משקה אשר ישתה וגו'
ומשני מאי יטמא הכשר :
לטמא אחרים. אבל טומאת
עצמן מדאורייתא רמיא עליהו
אם נטמא :

גופא:

"העיד יוסי בן יועזר איש צרידה:

על אייל קמצא - דבן,

ועל משקה בי מטבחיא - דבן,

ועל דיקרב למיתא - מסאב,

וקרו ליה "יוסף שרְיָא" (עדויות ח, ד).

מאי "אייל קמצא"?

רב פפא אָמר:

שושיבא.

ורב חייא בר אמי משמיה דעולא אָמר:
סוסביל.

רב פפא אָמר שושיבא,

וקמיפלגי בראשו אָרוך,

מר סבר: ראשו אָרוך - אָסור,

ומר סבר: ראשו אָרוך - מותר.

רב חייא בר אמי משמיה דעולא אָמר:
סוסביל,

לז, ב

בראשו אָרוך - כולי עלמא לא פליגי דאָסור,

והכא בכנפיו חופין את רובו על ידי הדחק קמיפלגי,

מר סבר: רובא כל דהו בעינן.

ומר סבר: רובא דמנכר בעינן.

"ועל משקה בי מטבחיא - דבן."

מאי "דבן"?

רב אָמר:

דבן ממש.

ושמואל אָמר:

דבן מלטמא אחרים,

אבל טומאת עצמן - יש בהן.

"רב אָמר: דבן ממש", קסבר: טומאת משקין דרבנן, וכי גזור רבנן טומאה במשקין דעלמא,
אבל במשקה בי מטבחיא - לא גזור רבנן.

"ושמואל אָמר: דבן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן",

קסבר: טומאת משקין דאורייתא,

לטמא אחרים - דרבנן,

וכי גזור רבנן במשקין דעלמא,

במשקין בי מטבחיא - לא גזור.

"ועל דיקרב למיתא - מסאב, וקרו ליה "יוסף שרְיָא"."

'יוסף אָסרא' - מיבעי ליה!

ועוד, דאורייתא היא!

דְּכַתְּיב: **"וְכַל אֲשֶׁר יַגַּע עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה בַחֲלָל חֶרֶב אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקֶּבֶר וְיִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים"** (במדבר יט, טז)!

רָשִׁי

וּאֲתוּ אֵינְהוּ גִזּוּר עַל דִּיקָרְב
בְּדִיקָרְב וּאֲתָא אֵיהּ. יוֹסֵף
וּאֲסֵהִיד עַל דִּיקָרְב לְמִיתָא
מִסָּבָב דְּהָא דְאוֹרֵייתָא הֵיא אַבְל
דִּיקָרְב בְּדִיקָרְב לֹא גִזְרִינְן עֲלֵיהּ
וְהֵינְנוּ יוֹסֵף שְׂרִיא:

וּאֲתָא אֵיהּ וְאוֹקְמִיה
אֲדְאוֹרֵייתָא. וְהִכִּי קָאֵמֵר עַל
דִּיקָרְב לְמִיתָא מִסָּבָב טוֹמָאֵת
שְׁבַעַת אַבְל דִּיקָרְב בְּדִיקָרְב לֹא
מִסָּבָב אֲלֵא טוֹמָאֵת עֵרֵב:

וְכַל אֲשֶׁר יַגַּע בּוֹ הַטְּמֵא יִטְמָא.
אוֹתוּ שְׁנַעַב בַּמֵּת קָרִי טְמֵא
וְקָאֵמֵר כֹּל מִי שִׁיגַע בּוֹ אוֹתוּ
טְמֵא יִטְמָא:

בְּחִיבּוּרִין. בְּשַׁעָה שְׁהִיה זֶה נוֹגַע
בַּמֵּת בֵּא חִבּוּרוֹ וְנוֹגַע בּוֹ:

שְׁלֹא בְּחִיבּוּרִין. לְאַחַר שְׁפִירֵשׁ
מִן הַמֵּת בֵּא חִבּוּרוֹ וְנוֹגַע בּוֹ:

כֹּל אֲשֶׁר יַגַּע בּוֹ הַטְּמֵא יִטְמָא.
מִשְׁמַע שְׁבַעַת יָמִים כִּסְתָם
טוֹמָאֵת מֵת:

בּוֹקֵי סְרִיקֵי. כְּדִים רִיקִים
כְּלוּמֵר דְּבָרִים שְׂאִינְן טַעֵם:

סַפְק טוֹמָאֵה בְּרַה"ר הַתִּיר
לְהַם. שְׂאִים נוֹהֲגִין בֵּה אִיסוּר
וְהִ"ק וְעַל דִּיקָרְב וְדָאִי לְמִיתָא
מִסָּבָב אַבְל מִסַּפְק לֹא:

הָא הַלְכָתָא גַּמִּירִי לֵה מְסוּטָה.
דְּטַהוּר דְּכֹל אִיסוּר סַפְק טוֹמָאֵה
מֵהַתָּם נִפְקָא דְאַפִּיק לֵה קְרֵא
בְּלִשׁוֹן טוֹמָאֵה וְנִסְתַּרְהָ וְהֵיא
נְטִמָּאָה מְגִיד לְךָ הַכְּתוּב שְׁעַל
הַסַּפְק אִיסוּר מִכָּאֵן אֲתָה דָן
לְשַׁרְץ לְטְמֵא מִסַּפְק:

וּמַה סוּטָה רַה"י. שְׁהֵרִי אִין
סְתִירָה בְּרַה"ר אִף טוֹמָאֵת סַפְק
בְּשַׁרְץ אֵינְהּ אֲלֵא בְּרַה"י בְּמִסְכַּת
סוּטָה (דף כח):

הַלְכָה. דְּבִסַּפְק טוֹמָאֵה בְּרַה"ר
טַהוּר:

וְאִין מוֹרִין. בְּרַבִּים כֵּן דְּלֹא
לִיזְלוּ בֵּה טַפִּי:

קוֹרוֹת נַעֲץ לְהֵן. לְסִימְנִין בִּין
רַה"ר וּבִין שְׂדוֹת שֶׁל בְּקַעָה שְׁהֵן
רַה"י לְטוֹמָאֵה שְׁבַעַל הַשְּׂדֵה
מִקְפִּיד בְּדְרִיסַת הַרְגֵל וְעוּד
דְּאִמְרִינְן בְּהַשׁוֹתְפִין (ב"ב יב.) ד'י
אֲמוֹת הַסְּמוּכוֹת לְרַה"ר כְּגוֹן
מִקוּם פְּנוּי הַסְּמוּךְ לְרַה"ר וְהוּא
אֲרוּךְ הַרְבֵּה לְדִי אֲמוֹת
הַרְאִשׁוֹנוֹת רַה"ר לְטוֹמָאֵה
וּבְאוֹתָן מִקוּמוֹת נַעֲץ לְהֵן
קוֹרוֹת:

כִּי אֲתוּ לְקַמֵּיה דְּרַבִּי יִנְאִי. מִי
שְׂאִירַע בּוֹ סַפְק טוֹמָאֵה בְּרַה"ר:

דְּאוֹרֵייתָא - דִּיקָרְב טְמֵא,

דִּיקָרְב בְּדִיקָרְב - טַהוּר,

וְאוֹתוּ אֵינְהוּ וְגִזּוּר אֲפִילוּ דִּיקָרְב בְּדִיקָרְב,

וְאֲתָא אֵיהּ וְאוֹקְמֵה אֲדְאוֹרֵייתָא.

דִּיקָרְב בְּדִיקָרְב נְמִי דְאוֹרֵייתָא הוּא!

דְּכַתְּיב: **"וְכַל אֲשֶׁר יַגַּע בּוֹ הַטְּמֵא יִטְמָא"**²⁶⁵ (במדבר יט, כב)!

אֲמַרוּהֵן רַבְנֵן קַמֵּיה דְּרַבָּא מְשַׁמֵּיה דְּמֵר זוֹטְרָא בְּרִיה דְּרַב נַחֲמָן דְּאָמֵר מְשַׁמֵּיה דְּרַב נַחֲמָן:

דְּאוֹרֵייתָא דִּיקָרְב בְּדִיקָרְב,

בְּחִיבּוּרִין - טוֹמָאֵת שְׁבַעָה,

שְׁלֹא בְּחִיבּוּרִין - טוֹמָאֵת עֵרֵב;

וְאוֹתוּ אֵינְהוּ וְגִזּוּר אֲפִילוּ שְׁלֹא בְּחִיבּוּרִין טוֹמָאֵת שְׁבַעָה,

וְאֲתָא אֵיהּ וְאוֹקְמֵה אֲדְאוֹרֵייתָא.

דְּאוֹרֵייתָא מָאִי הֵיא?

דְּכַתְּיב: **"הַנֹּגַע בַּמֵּת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטְמֵא שְׁבַעַת יָמִים"** (במדבר יט, יא),

וְכַתְּיב: **"וְכַל אֲשֶׁר יַגַּע בּוֹ הַטְּמֵא יִטְמָא"** (במדבר יט, כב),

וְכַתְּיב: **"וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תְּטַמָּא עַד הָעֶרֶב"** (במדבר יט, כב).

הָא כִּיצַד?

כָּאֵן - בְּחִיבּוּרִין,

כָּאֵן - שְׁלֹא בְּחִיבּוּרִין.

אָמֵר לְהוּ רַבָּא:

לָאוּ אֲמִינָא לְכוּ לֹא תַתְּלוּ בֵּיה בּוֹקֵי סְרִיקֵי בְּרַב נַחֲמָן!

הִכִּי אָמֵר רַב נַחֲמָן:

סַפְק טוֹמָאֵה בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים - הַתִּיר לְהֵן.

וְהָא הַלְכָתָא מְסוּטָה גְּמַרִּינְן לְהֵן,

מַה סוּטָה רִשׁוֹת הַיְחִיד,

אִף טוֹמָאֵה רִשׁוֹת הַיְחִיד!

הָא אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן:

הַלְכָה, וְאִין מוֹרִין כֵּן,

וְאֲתָא אֵיהּ וְאוֹרֵי לֵיה אֹרֵי.

תְּנִיָא נְמִי הַכִּי:

"דְּבִי יְהוּדָה אוֹמֵר:

קוֹרוֹת נַעֲץ לְהֵם, וְאָמֵר:

עַד כָּאֵן - רִשׁוֹת הַרְבִּים,

עַד כָּאֵן - רִשׁוֹת הַיְחִיד."

כִּי אֲתוּ לְקַמֵּיה דְּרַבִּי יִנְאִי,

אָמֵר לְהוּ: הָא מֵאִי בְּשִׁיקְעָתָא דְּבִנְהָרָא,

זִילוּ טְבוּלוּ.

²⁶⁴ **"וְכַל אֲשֶׁר יַגַּע עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה בַחֲלָל חֶרֶב אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקֶּבֶר אוֹ בַעֲצָם אָדָם אוֹ בַקֶּבֶר וְיִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים"**

²⁶⁵ **"וְכַל אֲשֶׁר יַגַּע בּוֹ הַטְּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תְּטַמָּא עַד הָעֶרֶב"**

74. לז, ב - לח, א

רש"י

מנהגי מילי. דבישולי עובדי
 כוכבים אסירי:
 קליות. יבשו בתנור:
 מדרבנן. שלא יהא ישראל רגיל
 אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו
 דבר טמא:

[ואלו דברים של גוים,

אסורין, ואין איסורו איסור הנאה: ...] והשלקות".

מנהגי מילי?

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

אמר קרא: "אכל בכסף תשברני ואכלתי, ומים בכסף תתן לי ושתיתי"²⁶⁶ (דברים ב, כח).
 כמים, מה מים שלא נשתנו,
 אף אוכל שלא נשתנה.

אלא מעתה, חטין ועשאון קליות - הכי נמי דאסורין?

וכי תימא הכי נמי,

והתניא:

"חטין ועשאון קליות מותרין!"

אלא: כמים, מה מים שלא נשתנו מבריתן,
 אף אוכל שלא נשתנה מבריתו.

אלא מעתה, חטין וטחנן, הכי נמי דאסורין?

וכי תימא: הכי נמי,

והתניא:

"חטין ועשאון קליות,

הקמחים והסלתות שלהן - מותרין!"

אלא: כמים - מה מים שלא נשתנו מבריתן על ידי האור, אף אוכל שלא נשתנה מבריתו על ידי האור.

מידי אור כתיב!?

לח, א אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

75. לח, א

כ"י

דגים קטנים וארזי ודייסי. אין נאכלין חיין ואין עולין על שולחן מלכים ללישנא קמא יש בהן משום בישולי עובדי כוכבים ללישנא בתרא שרו: **ארזי**. ברלי"ץ: **מלוחין**. נאכלין כמות שהן מחמת מלחן: **כסא דהרסנא**. טיגן במוריסי שומן דגים עם קמח: **הרסנא עיקר**. ואותו מוריסי נאכל כמות שהוא חי ושרי: **קמ"ל קימחא עיקר**. ויש בו משום בישולי עובדי כוכבים שהקמח אינו נאכל חי:

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב:

כל הנאכל כמות שהוא חי - אין בו משום בישולי גוים.

בסורא מתנו הכי.

בפומבדיתא מתנו הכי:

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב:

כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת - אין בו משום בישולי גוים.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

דגים קטנים,

וארזי,

ודייסי.

אמר רב אסי אמר רב:

דגים קטנים מלוחים - אין בהן משום בישולי גוים.

אמר רב יוסף:

אם צלאן גוי - סומך ישאל עליהם משום עירובי תבשילין.

ואי עבדינהו גוי כסא דהרסנא - אסור.

פשיטא!

מהו דתימא: הרסנא עיקר,

קא משמע לן: קימחא עיקר.

רש"י

כל החגבים שבאגם. שנחרכו ונתבשלו מחמת האור חגב אינו טעון שחיטה:
אפי' מריש אוניה. שהאוזן רכה ונצלית בחריכתה אפי' הכי שרי הואיל ועובד כוכבים לא לבשל נתכוין:
דשדא סיכתא. קובליי"א בלע"ז ליבשה בתנור:
וקבר בה ישראל קרא מעיקרא. והטמין ישראל בתנור דלעת חיה קודם שהוסק התנור והעובד כוכבים הסיקו ונתבשלה הדלעת:
שפיר דמי. הואיל והעובד כוכבים לא לבשל נתכוין:
פשיטא. היינו דרי' יוחנן:
מהו דתימא. האי עובד כוכבים לבשולא להאי סיכתא איכוון והא לשם בישול הסיקו:
קמ"ל. דאין בישול בכלים:
אלא לשרורי מאניה איכוון. להקשות את היתד ואין דעתו לבישול:
לשרורי. לשון שריר וקים חזק:

אמר רב פרוניא אמר רב:

גוי שהצית את האור באגם - כל החגבים שבאגם אסורין.

היכי דמי?

אילימא דלא ידע הי טהור, והי טמא - מאי איריא גוי? אפילו ישראל נמי!

אלא משום בישולי גוים - כי האי גוונא מי אסיר?!

והאמר רב חנן בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן:

האי גוי דחריף רישא - שרי למיכל מיניה, אפילו מריש אוניה,

אלמא לעבורי שער קמיכוין,

הכא נמי לגלויי אגמא קא מיכוין!

לעולם דלא ידע הי טהור והי טמא,

ומעשה שהיה, בגוי היה.

גופא:

"אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

האי גוי דחריף רישא - שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה."

אמר רבינא:

הלכה, האי גוי דשדא סיכתא לאתונא, וקבר בה ישראל קרא מעיקרא שפיר דמי.

פשיטא!

מהו דתימא: לבישולי מנא קא מיכוין,

קא משמע לן: לשרורי מנא קא מיכוין.

77. לח, א-ב

רס"י

בן דרוסאי. לסטים היה ואוכל כל דבר המבושל קצת:
בסילתא. בסל אבל הכא דמנחא אגומרי בלאו היסק דעובד כוכבים הוה מבשל לה לזמן מרובה:
שפיתת קדירה. קרי כשנותנין אותה על האור:
מגיסה. מהפכת בכף:
דשגר עובד כוכבים. הסיק בתנור:
חתיית. גחלת מחממת ומוציאה חום הגחלים:

אמר רב יהודה אמר שמואל:

הניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא גוי והפך בו - מותר.

הכי דמי?

אלימא דאי לא הפך ביה הוה בשיל - פשיטא!

אלא לאו דאי לא הפך - לא הוה בשיל, אמאי מותר? בשולי של גוים ניהו!

לא צריכא, דאי לא הפך הוה בשיל בתרתי שעי, והשתא קא בשיל בחדא שעטא, מהו דתימא: קרובי בישולא מילתא היא, קא משמע לן.

והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

כל שהוא כמאכל בן דרוסאי - אין בו משום בישולי גוים,

הא אינו כמאכל בן דרוסאי - יש בו משום בישולי גוים!

התם - כגון דאותביה בסילתא, ושקליה גוי ואותביה בתנורא.

תניא נמי הכי:

"מניח ישראל בשר על גבי גחלים,

ובא גוי והפך בו עד שיבא ישראל מבית הנסות או מבית המדרש - ואינו חושש.

שופתת אשה קדירה על גבי בידה,

ובאת גויה^א ומגיסה עד שתבא מבית המדרש או מבית הנסות - ואינה חוששת".

לח, ב

איבעיא להו:

הניח גוי והפך ישראל, מהו?

אמר רב נחמן בר יצחק:

קל וחומר,

גמרו ביד גוי - מותר,

גמרו ביד ישראל - לא כל שכן?!

איתמר נמי:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

בין שהניח גוי והפך ישראל,

בין שהניח ישראל והפך גוי - מותר,

ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד גוי.

אמר רבינא:

הלכתא:

הא ריפתא דשגר גוי, ואפה ישראל,

אי נמי, שגר ישראל ואפה גוי,

אי נמי, שגר גוי ואפה גוי, ואתא ישראל וחתה בה חתויי - שפיר דמי.

רש"י

דג מליח. שמלחו העובד כוכבים
ובמליחתו הוא נאכל בלא
בישול:
חזקיה שרי. דלאו הוא בישול:
ור' יוחנן אסר. דזהו בישולו:
ביצה צלויה. שצלאה עובד
כוכבים:
בר קפרא שרי. הואיל ובליע
אוכל דידיה ולא נגע עובד
כוכבים באוכלא:
אשקיה. אשקיהו לרב זביד:
נגוטא דחלא. הנך דבי ריש
גלותא דלא הוו מעלו משום
דאחמיר עליהו:

דג מליח,
חזקיה שרי,
ורבי יוחנן אסר.

ביצה צלויה,
בר קפרא שרי,
ורבי יוחנן אסר.

כי אתא רב דימי אמר:

אחד דג מליח,
ואחד ביצה צלויה - חזקיה ובר קפרא שרו,
ורבי יוחנן אסר.

רבי חייא פרוואה איקלע לבי ריש גלותא,
אמר ליה: ביצה צלויה מאי?

אמר להו:

חזקיה ובר קפרא שרו,
ורבי יוחנן אסר,
ואין דבריו של אחד במקום שנים.

אמר להו רב זביד:

לא תציתו ליה,
הכי אמר אביי:
הלכתא כוותיה דרבי יוחנן.

אשקיהו נגוטא דחלא ונח נפשיה.

79. לח, ב

רפ"י

הקפריסין. שומר לפרי הן ממין צלף ודרך לאכלן חיין ויש ששולקין אותן ואם בישלן עובד כוכבים מותרין:
והקפלוטות. כרתי נאכלין כמות שהן חיין:
והמטליא. לקמן מפרש:
והחמין. מים חמין דהא אין משתנין מברייתם עיי האור:
וקליות. נמי לא נשתנו:
שיעתא ביזרא דכרפסא. זרע של כרפס:
שבילתא. פנגריי"א והוא תלתן:
ותרו להו. שורין אותן במים:
דמקבל. שצומחין:
גרגישתא. ארזיל"א:
ומדבקין. הנך ביזרא:
מבינתא דרישיהו. שיער ראשו וקמ"ל ברייתא דאי נמי תרו להו בחמימי שרי:
מילין. דברי כזב הן דלא מלבלי בחדא שעתא:
במילין. על ידי דברי לחש של כשפים הן עושין:

תנו רבנן:

"הקפריסין,**והקפלוטות,****והמטליא,****והחמין,****והקליות שלהן - מותרין,****ביצה צלויה - אסורה.****שמן:****רבי יהודה הנשיא ובית דינו נמנו עליו - והתירוהו".**

תניא:

"היא המטליא,**היא פשליא,****היא שיעתא".**

מאי "שיעתא"?

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

הא ארבעין שנין דנפיק האי עובדא ממצרין,

ורבה בר בר חנה דידיה אמר: האי שתין שנין דנפיק האי עובדא ממצרין,

ולא פליגי,

מר בשניה,

ומר בשניה.

מיתו ביזרא דכרפסא,

וביזרא דכיתנא,

וביזרא דשבילתא,

ותרו להו בהדי הדדי בפשורי,

ושבקו ליה עד דמקבל,

ומייתי חצבי חדתי ומלו להו מיא,

ותרו בהו גרגישתא ומדבקין ביה,

ועילין לבי בני, אדנפקו מלבלי, ואכלי מינייהו,

וקירי מבינתא דרישיהו עד טופרא דכרעיהו.

אמר רב אשי:

אמר לי רבי חנינא:

מילין.

ואמרי לה: במילין.

80. לח, ב

כ"י

הכוספן. פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן: **כל שאין צפור דרור כו'**. שפיה קצר דבהא ודאי לא איבשל דבר טמא דניחוש לגיעולי עובדי כוכבים:

ודלמא אדמויי אדמוה. נתחזה לאברים והכניסוה ונתבשלה בו ועכשיו פלט הטעם בחמין הללו: **אלא כל שאין ראש צפור דרור כו'**. ואין לך חתיכת איסור קטנה מזו:

נותן טעם לפגם. פלוגתא היא בפי בתרא (לקמן סז): וכל גיעולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם שהרי נתבשל האיסור אתמול וכבר הופג טעמו ונפסל בלינה חוץ מקדירה בת יומא דנותן טעם לשבח הוא ואסור:

תגנו רבנן:

"הכוספן של גוים, שהוחמו חמין, ב'יורה גדולה - אסור, ב'יורה קטנה - מותר".

ואיזו היא "יורה קטנה"?

אמר רבי ינאי:

כל שאין צפור דרור יכול ליכנס בתוכה.

ודלמא אדמויי אדמוה ועייליה!

אלא כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס בתוכה.

והתניא:

"אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה - מותר!"

לא קשיא:

הא - כמאן דאמר: נותן טעם לפגם אסור, הא כמאן דאמר: נותן טעם לפגם מותר.

81. לח, ב

רש"י

איערובי. שמא נתערב בו יין:
 סרי. מסריח:
 אהיני. תמרים:
 חוליי לא תיבעי לך. מתוקים
 ודאי שרו דאי משום בישולי
 עובדי כוכבים הרי נאכלין חיין:
 מריין. אינן נאכלין ובישולן
 ממתקן:
 מציעאי. נאכלין חיין עיי
 הדחק:

אמר רב ששת:

האי מישחא שלי קא דארמאי - אסור.

אמר רב ספרא:

למאי ניהוש לה?

אי משום איערובי - מיסרא סרי!

אי משום בישולי גוים - נאכל הוא כמו שהוא חי!

אי משום גיעולי גוים - נותן טעם לפגם הוא, ומותר!

בעו מיניה מרבי אסי:

הני אהיני שלי קי דארמאי - מאי?

חוליי - לא תיבעי לך, דודאי שרו,

מרירי - לא תיבעי לך, דודאי אסירי.

כי תיבעי לך - מציעאי - מאי?

אמר להו:

מאי תיבעי לכו?

דרבי אסר,

ומנו?

לוי.

82. לח, ב

רפ"י

שתי תאה. תבשיל העשוי מקמח של קליות שייבשן בתנור ויש שעושין אותו מקמח עדשים ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן שם חומץ:

בחיטי או שערי. אין דרך לתת שם חומץ:

טלופחי. עדשים:

ואית דאמרי בטלופחי ומיא כ"ע לא פליגי דאסור. דמיחלף בטלופחי וחלא:

וספות. כלים להשתמש כמו שומרי הסף (אסתר ב): תרי זימני כתיב קלי בקרא והיינו תרי מיני שתיאה:

שתי תאה:

רב שרי,

אבנה דשמואל ולוי אסרי.

בחיטי ושערי - כולי עלמא לא פליגי דשרי.
בטלפחי דחלא - כולי עלמא לא פליגי דאסיר,
כי פליגי בטלפחי דמיא,
מר סבר: גזרינן הא אטו הא,
ומר סבר: לא גזרינן.

ואיכא דאמרי:

בטלפחי דמיא כולי עלמא לא פליגי דאסיר,
כי פליגי בחיטי ושערי,
מר סבר: גזרינן הא אטו הא,
ומר סבר: לא גזרינן.

אמר רב:

תרי מיני שתי תאה שדר ברזילי הגלעדי לדוד,

דכתיב: "משקב וספות וקלי יוצר חטים ושערים וקמח וקלי ופול ועדשים וקלי" (שמואל ב' יז, כח).

והשתאה הוא דקא מפקי צני צני לשוקי נהר דעא,
ולית דחייש להא דאבנה דשמואל ולוי.

83. לח, ב - לט, א

רש"י

ומאי שנא ממורייס. דרובא
דעלמא שדו ביה חמרא והוי
בידוע:

התם חמרא לעבורי זוהמא.
דדגים והוי כמאן דאזיל
לאיבוד:

התם ידיע ממשו. שהרי
מטבילין בו והרוטב נאכל והיין
נאכל עמו:

הכא לא ידיע ממשו. שאין
אוכלין הרוטב אלא הירק ולא
הכניסו הירק לתוכו אלא
להתקיים:

["ואלו דברים של גוים,

אסורין, ואין איסורן איסור הנאה: ...] וכבשיו שדרבן לתת בתוכן יין [וחומץ"].

אמר חזקיה:

לא שנו אלא שדרבן,

אבל בידוע - אסור אפילו בהנאה.

ומאי שנא ממורייס, דשרו רבנן בהנאה?

התם - לעבורי זוהמא,

הכא - למתוקי טעמא.

ורבי יוחנן אמר:

אפילו בידוע נמי מותר.

ומאי שנא ממורייס לרבי מאיר דאסיר בהנאה?

לט, א התם - ידיע ממשו,

הכא - לא ידיע ממשו.

84. לט, א

"ואלו דברים של גוים, אסורין, ואין איסורן איסור הנאה: [...]
וטרית טרופה, וציר שאין בה דגה, בלבית שוטטת בו, והחילק".

מאי "חילק"?

אמר רב נחמן בר אבא אמר רב:

זו סולתנית,

ומפני מה אסורה?

מפני שערבונה עולה עמה.

תנו רבנן:

"אין לו עכשיו, ועתיד לגדל לאחר זמן,

בגון הסולתנית והעפיץ - הרי זה מותר.

יש לו עכשיו ועתיד להשיר בשעה שעולה מן הים,

בגון אקונס ואפונס, נטספטייס ואנספטייס ואוטנס - מותר".

אכריו רבי אבהו בקיסרי:

קירבי דגים ועוברן - ניקחין מכל אדם,

חזקתן אינן באים אלא מפלוסא ואספמיא.

כי הא דאמר אביי:

האי צחנתא דבב נהרא שריא.

מאי טעמא?

אילימא משום דרדיפי מיא,

והאי דג טמא כיון דלית ליה חוט השדרה,

בדוכתא דרדיפי מיא לא מצי קאי.

והא קא תזינ דקאי!

אלא משום דמליחי מיא,

והאי דג טמא כיון דלית ליה קלפי, בדוכתא דמליחי מיא לא מצי קאי.

והא קחזינ דקאי!

אלא, משום דלא מרבה טינא - דג טמא.

אמר רבינא:

האידינא דקא שפכי ביה נהר גוזא ונהר גמדא - אסירי.

אמר אביי:

האי חמרא דימא - שרי,

תורא דימא - אסיר,

וסימניד: טמא טהור, טהור טמא.

אמר רב אשי:

שפר נונא - שרי,

קדש נונא - אסיר,

כ"י

הרי זה מותר... גרסינן:

קירבי דגים. שומנן:

עוברן. הן ביצים של דגים:

מפלוסא ואספמיא. ואין דגים

טמאים מצויין שם:

צחנתא. חילק:

דבב נהרא. דבב שם הנהר:

דרדיפי. בכח מקלחין דבדבי"ש

בלעי"ז:

דלא מרבה טינא דג טמא.

קרקעית של אותו הנהר אין

מגדל דגים טמאים:

חמרא דימא ותורא דימא.

דקי"ל במסכת חולין (דף קכז).

כל שיש בים יש ביבשה חוץ מן

החולדה:

טמא. ביבשה טהור בים:

קדש לה'. סתם קדש אסור:

קדש נונא. שם דגים שבים:

וְסִימְנֵיהֶם: "קִדְשׁ לַיהוָה"²⁶⁷ (שמות טז, כג).

רַשִׁי

חיפושא. דג טמא:
חפייה בדיקולא. כיסהו בסל
 ופירכס בתוכו ונשרו קליפין
 ונראו בדפניהם קשקשים
 דקים:
לצלופחא. דג ושמו אנגילי"א:
להדי יומא. נגד השמש:
צימחי. קשקשים דקים:
משיכלי חיורי. מתוך שהן
 לבנות נראין בהן קשקשים שהן
 שחורין:
שמעיה להווא. דהוה קרי
 להווא מינא:
באטי. והוא שם דג טמא:

איכא דאמרי:
 קבר נונא - אסור,
 וסימניה: קברי גוים.

רבי עקיבא איקלע לגינזק,
 אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לחיפושא,
 חפייה בדיקולא, חזא ביה קלפי ושרייה.

רב אשי איקלע לטמדוריא, אייתו לקמיה ההוא נונא דהוה דמי לצלופחא,
 נקטיה להדי יומא,
 חזא דהוה ביה צימחי ושרייה.

רב אשי איקלע להווא אתרא,
 אייתו לקמיה נונא דהוה דמי לשפרנונא,
 חפייה במשיכלי חיורי,
 חזא ביה קלפי ושרייה.

רבה בר בר חנה איקלע לאקרא דאגמא,
 קריבו ליה צחנתא,
 שמעיה להווא גברא דהוה קרי ליה באטי,
 אמר: מדקא קרי ליה באטי, שמע מינה: דבר טמא אית ביה,
 לא אכל מיניה.
 לצפרא עיון בה, אשכח ביה דבר טמא,
 קרי אנפשיה: "לא יאנה לצדיק כל און"²⁶⁸ (משלי יב, כא).

²⁶⁷ ויאמר אליהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת קדש ליהוה מחר את אשר תאמנו אמו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדר הניחו לכם

למשמרת עד הבקר

²⁶⁸ לא יאנה לצדיק כל און ורשעים מלאו דע

רפ"י

מחליא ליה. ממתקו:
מאינשי ביתיה. אשתו ודרך
הרמאים למכור קלא אילן בשם
תכלת:
נפלת ליד. נפלת לידי כלומר
עכשיו אתה צריך לי:
צריכין לקבל דברי חברות.
מתחלה קודם שיהו נאמנין. לכל
דברי חברות שיאכלו בטהרה
ושיעשרו פירות וכיוצא בהן:
מוכס. סתמא גולן:
קשרי מוכס. חותמות לנותני
המכס כדי שלא יתבעום חבריו
ומשרתיו פעם אחרת:

["ואלו דברים של גוים,

אסורין, ואין איסורו איסור הנאה: ...] והקורט של חילתית".

מאי טעמא?

משום דמפסקי ליה בסנינא.

אף על גב דאמר מר: "נותן טעם לפגם - מותר",
אגב חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמננניתא,
והנה ליה כנותן טעם לשבח ואסור.

עבדיה דרבי לוי הנה קא מוזבין חילתיתא,
כי נח נפשיה דרבי לוי אתו לקמיה דרבי יוחנן,
אמרו ליה: מהו למיזבן מיניה?

אמר להו:

עבדו של חבר - הרי הוא כחבר.

רב הונא בר מניומי זבן תכילתא מאנשי דביתיה דרב עמרם חסידא.

אתא לקמיה דרב יוסף, לא הנה בידיה,

פגע ביה חנן חיטא,

אמר ליה: יוסף עניא מנא ליה? בדידי הנה עוכדא, דזבני תכילתא מאנשי דביתיה דרבנא אחוה דרבי חיטא בר אבא,

ואתאי לקמיה דרב מתנא, לא הנה בידיה, אתאי לקמיה דרב יהודה מהגרוניא, אמר לי: נפלת ליד,

הכי אמר שמואל:

אשת חבר - הרי היא כחבר.

²⁶⁹דתנו רבנן:

"אשת חבר - הרי היא כחבר,

עבדו של חבר - הרי הוא כחבר,

חבר שמת אשתו ובניו ובני ביתו - הרי הן בחזקתו עד שיחשדו.

וכן חצר שמוכרין בה תכלת, הרי היא בחזקתו עד שתיפסל".

תנו רבנן:

"אשת עם הארץ שנשאת לחבר,

וכן בתו של עם הארץ שנשאת לחבר,

וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר - בולן צריכין לקבל דברי חברות.

אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ,

וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ,

וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ - אינן צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

אף הן צריכין לקבל דברי חברות לכתחלה.

וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר:

מעשה באשה אחת שנשאת לחבר,

והיתה קושרת לו תפילין על ידו,

נשאת למוכס, והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו".

86. לט, א-ב

רס"י

חב"ת. סימן הוא חלב בשר יין תכלת:
אסורין בחותם אחד. לשגר ביד עובד כוכבים דכיון דבשר ותכלת דמיהן יקרים טרח ומזייף להחליפם ועל היין לנסכו ואחלב פריך לקמן:
חילתית. להחליף זה בזה פורתא הוא דמהני ולא טרח ומזייף פת למאי ניחוש לה. כלל לא גרסינן [הכא אלא במלתיה דשמואל גרסינן] לה (והכיל) [הכא] גרסינן מאי שנא גבינה כו':
חתיכות דג. דמיהן יקרים ומזייף:
שמואל כו'. שמואל לא פליג אדרב אלא קסבר לא צריך לאתנוחי סימנא למיתני אחתיכות דג לאיסור ועל הפת להתיר כדמפרש ואזיל:
ושמואל. אמר לך חתיכות דג היינו בשר וכיון דבשר אשמועינן הרי דגים בכלל:
ופת למאי ניחוש לה. דניתב לה סימנא להתיר ולמיתני חמפ"ג:
אי משום איחלופי כו'. מאי איכא למיחש:
כי הדדי. שמא יש עמו הדומה לו. פשיטא לן כיון דאיכא חותם לא טרח ומזייף במידי דלית ליה רווחא:
ה"ג **ושמואל חתיכות דג** היינו בשר ותרי גווני בשר לא אמרינן פת למאי ניחוש לה כו':
אין לוקחין ימ"ח מח"ג כו'. שחנוונים שבסוריא חשידי דלא קפדי אלפני עור לא תתן מכשול ומזבני לישראל דברים שלקחו מן העובד כוכבים מיהו אינהו גופייהו לא אכלי איסורא הלכך. אם נתארח אצלו מותר לאכול עמו:
שיגר לו. במתנה:

אמר רב:

חב"ת - אסור בחותם אחד.

חמפ"ג - מותר בחותם אחד.

לט, ב

חלב, בשר, יין, תכלת - אסורין בחותם אחד.
חילתית, מורייס, פת, גבינה - מותרין בחותם אחד.

"פת" - למאי ניחוש לה?

אי משום איחלופי קריא בחמ"מא - מידע ידיע,
דחיתי בדשערי - נמי מידע ידיע,
אי כי הדדי, כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף.

ורב, מאי שנא גבינה דלא טרח ומזייף,

חלב נמי לא טרח ומזייף!

אמר רב כהנא:

אפיק חלב, ועייל חתיכות דג שאין בה סימן.

היינו בשר!

תרי גווני בשר.

ושמואל אומר:

ב"ת - אסור בחותם אחד,

מח"ג - מותר בחותם אחד.

בשר, יין, תכלת - אסורין בחותם אחד.

מורייס, חילתית, גבינה - מותרין בחותם אחד.

לשמואל, חתיכות דג שאין בה סימן היינו בשר,
"תרי גווני בשר" - לא אמרינן.

תנו רבנן:

"אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא,

לא יין,

ולא מורייס,

ולא חלב,

ולא מלח סלקונדרית,

ולא חילתית,

ולא גבינה,

אלא מן המומחה.

וכולן אם נתארח אצל בעל הבית - מותר."

מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי,

דאמר רבי יהושע בן לוי:

שגר לו בעל הבית לביתו - מותר.

מאי טעמא?

בעל הבית לא שביק היתירא ואכל איסורא,
וכי משגר ליה, ממאי דאכיל משדר ליה.

רש"י

סלקונדרי רומין. נחתומין שברומי:
אוכלין אותה. ואסור משום שמערבין בה קירבי דגים טמאים וּחְתִּיכוֹת גדולות עושין ממנה:
זקן אחד. עובד כוכבים היה:

"וּמַלַּח סֶלְקוֹנְדְרִית".

מאי "מַלַּח סֶלְקוֹנְדְרִית"?

אומר רב יהודה אמר שמואל:
 מלח שקל סלקונדרי רומי אוכלין אותה.

תנו רבנן:

"מַלַּח סֶלְקוֹנְדְרִית,

שחורה - אסורה,

לבנה - מותרת,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

לבנה - אסורה,

שחורה - מותרת.

רבי יהודה בן גמליאל משום רבי חנינא בן גמליאל אומר:

זו זו אסורה."

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

לדברי האומר: "לבנה - אסורה" - קירבי דגים לבנים טמאים מעורבין בה.

לדברי האומר: "שחורה - אסורה" - קירבי דגים שחורים טמאים מעורבין בה.

לדברי האומר: "זו זו אסורה" - זה זה מעורבין בה.

אמר רבי אבהו משום **רבי חנינא בן גמליאל**:

זקן אחד היה בשכונתנו,

שהיה מחליק פניה בשומן חזיר.

88. לט, ב

רס"י

למעוטי בידוע. גבי כבשין
 שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ
 ואם בידוע שנתן יין שם. אסורין
 אפילו בהנאה:
 למעוטי מורייס. דאסור אפי'
 בהנאה והך סתמי ר"מ היא:

[וְאֵלוֹ דְּבָרִים שֶׁל גּוֹיִם,
 אֲסוּרִין, וְאֵין אִיסוּרָן אִיסוּר הַנְּאָה: ...].
 הָרִי אֵלוֹ אֲסוּרִים, [וְאֵין אִיסוּרָן אִיסוּר הַנְּאָה].

למעוטי מאי?

להזקיה - למעוטי בידוע.

לרבי יוחנן - למעוטי מורייס, וגבינת בית אונקייקי.

וסתמא כרבי מאיר.

89. לט, ב

רפ"י

מתני' והדבדבניות. אשכולות של ענבים: שאינה טרופה. שניכרין חתיכות דגים: עלה של חילתית. דהא לא מפסקו לה בסכינא: וזיתי גלוסקאות המגולגלין. זיתים הכנוסין בכלי עגול ומתחממין ונעצרין מאיליהן כעין גלוסקא. מגולגלין כמו מגולגלת שנתחממו ונרפו מחמת שמנן ובלע"ז מול"יש ובגמ' (דף מ:) פריך פשיטא למאי נחוש לה: שלחין אסורין. אזיתים קמהדר ובגמרא (דף מ:) מפרש לה: מן הסלולה. הנמכרין בסל לפני החנוני אסורין בגמרא מפרש מפני שמזלף עליהן יין: מן ההפתק. מקום כינוסן של חגבים מלוחין: מותרין. דאין מזלף עליהן עד שנותנו לפניו למכור: וכן לתרומה. מפרש בגמ':

גמ' יושב ישראל. ואפילו אין רואהו: איערובי. שמא עירב בו יין: הבוצר לגת. לדרכן בגת ולעשות מהן יין: הוכשר. לענין טומאה במשקה הנזלף הואיל ולכך הן עומדין ניחא ליה במאי דנפיק מיניהו. ודבדבניות עצמן הן לאכילה:

משנה

ואלו מותרין באכילה: חלב שחלבו גוי וישאל רואהו. והדבש,

והדבדבניות אף על פי שמנטפין, אין בהן משום הכשר משקה. וכבשיו שאין דרכן לתת לתוכן יין וחומץ, וטרית שאינה טרופה, וציר שיש בה דגה, ועלה של חילתית, וזיתי גלוסקאות המגולגלין.

דבי יוסי אומר:

השלחין - אסורין.

החגבים הבאים מן הסלולה - אסורין.

מן ההפתק - מותרין.

וכן לתרומה.

גמרא

תנינא להא דתנו רבנן:

"יושב ישראל בצד עדרו של גוי, וגוי חולב לו ומביא לו, ואינו חושש".

היכי דמי?

אי דליקא דבר טמא בעדרו - פשיטא!

ואי דאיקא דבר טמא בעדרו - אמאי?

לעולם, דאיקא דבר טמא,

וכי קאי חזי ליה,

וכי יתיב לא חזי ליה,

מהו דתימא: כיון דיתביב לא חזי ליה, נחוש דלקא מייתי ומערב ביה, קא משמע לן: כיון דכי קאי חזי ליה, אירתותי מירתת ולא מערב ביה.

"והדבש".

"דבש" - למאי נחוש לה?

אי משום איערובי - מיסרא סרי.

אי משום בישולי גוים - נאכל כמו שהוא חי.

אי משום גיעולי גוים - נותן טעם לפגם הוא, ומותר.

"והדבדבניות אף על פי שמנטפות אין בהן משום הכשר משקה".

ורמינהי:

"הבוצר לגת,

שמאי אומר: הוכשר,

הלל אומר: לא הוכשר,

ואודי ליה הלל לשמאי!"

התם - קא בעי ליה למשקה,

הכא - לא קא בעי ליה למשקה.

90. לט, ב - מ, א

רש"י

כל שראש ושדרה ניכרין. של כל דג ודג שהדגים ניכרין בראשן בין טמא לטהור שהטמאים. ראשיהן חדים ואין להן חוט השדרה:

כילבית. גדילה מאיליה בציר דגים טהורים ואם יש שם ציר דגים טמא אין כילבית גדילה בו:

שוטטות. לשון שטין על המים: **חביות פתוחות.** לא סגי בחדא דאיכא למימר מעלמא נפל ביה: **ובדגים כל שיש בהן סנפיר וקשקשת.** משנה היא באלו טרפות (חולין דף נט.) אלמא אין סימן לדגים בדבר אחר וקשיא לתרוייהו: **אבל בגופן.** לאכול גופן של דגים של טרית:

מריש הוה מטבילנא בציר. בחד סימן או בראש או בשדרה דהוה ס"ד דכי פליגי רב הונא ורב נחמן בגופן פליגי אבל בצירן אפילו רב הונא מודה:

בצירן נמי לא טבילנא. דסבירא לי כרב הונא:

כשחתיכות שוות. כשמחברין אותן יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד:

"ואלו מותרין באכילה: ...] וטרית שאינה טרופה".

תנו רבנן:

"איזו היא טרית שאינה טרופה?

כל שראש ושדרה ניכר.

ואיזו ציר שיש בה דגה?

כל שכילבית אחת, או שתי כילביות שוטטות בו".

מא

השתא "כילבית אחת" אמרת שרי, "שתי כילביות" מבועיא?!

לא קשיא:

כאן - בפתוחות,

כאן - בסתומות.

איתמר:

רב הונא אמר:

עד שתהא ראש ושדרה ניכר.

רב נחמן אמר:

או ראש או שדרה.

מתלב רב עוקבא בר חמא:

"ובדגים, כל שיש לו סנפיר וקשקשת"!

אמר אביי:

כי תניא ההיא באראה ופלמודא, דדמו רישיהו לטמאים.

אמר רב יהודה משמיה דעולא:

מחלוקת לטבל בצירן,

אבל בגופן - דברי הכל אסור,

עד שיהא ראש ושדרה ניכר.

אמר רבי זירא:

מריש הוה מטבילנא בצירן,

כיון דשמענא להא דאמר רב יהודה משמיה דעולא:

מחלוקת לטבל בצירן,

אבל בגופן - דברי הכל אסור עד שיהא ראש ושדרה ניכר,

בצירן נמי לא מטבילנא.

אמר רב פפא:

הלכתא: עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחת ואחת.

מיתבי:

"חתיכות שיש בהן סימן,

בין בכולן בין במקצתן,

ואפילו באחד ממאה שבהן - כולן מותרות.

ומעשה בגוי אחד שהביא גרב של חתיכות ונמצא סימן באחת מהן,

והתיר רבן שמעון בן גמליאל את הגרב כולו!"

תרגמה רב פפא:

כשחתיכות שוות.

אי הכי, מאי למימרא!

מהו דתימא: ניהוש דלמא אתרמי,
קא משמע לן.

רש"י

ומי איכא דשרי כה"ג באתרא
דשכיחי קלפי. די"ל שמא דגים
טהורין וטמאין יש וקשקשים
מן הטהורין באו:
ואנא לא מיסר אסרינא. לאכול
גופן משום קליפי דמישכחי
בארבא ורב אשי קאמר לה:
דקאמר לי רב פפא. דשרנהו רב
הונא:
עריבה. ספינה קטנה:
כולן מותרות. דכי היכי דהואי
בהך הואי נמי בכולהו ואזלו
לעלמא:
מתלתא קראי. מגי חכמים
גדולים שהם כדיי לסמוך
עליהם כעל המקרא:

ההוא ארבא דצחנתא דאתי לסיכרא,
נפק רב הונא בר חיננא ונחזא ביה קלפי ושרייה.

אמר ליה רבא:
ומי איכא דשרי כהאי גוונא באתרא דשכיחי קלפי!

נפק שיפורי דרבא ואסר,
שיפורי דרב הונא בר חיננא ושרי.

אמר רבי ירמיה מדפתי:
לדידי אמר לי רב פפי:
כי שרא רב הונא בר חיננא בצירן,
אבל בגופן - לא.

אמר רב אשי:
לדידי אמר לי רב פפא:
כי שרא רב הונא בר חיננא אפילו בגופן.
ואנא לא מיסר אסרינא,
דקאמר לי רב פפא, ולא מישרא שרינא, דהא אמר (לי) רב יהודה משמיה דעולא:
מחלוקת - לטבל בצירן,
אבל בגופן - דברי הפל עד שיהא ראש ושרדה ניכר של כל אחד ואחד.

יתבי רב חיננא בר אידי קמיה דרב אדא בר אהבה ויתבי וקאמר:
גוי שהביא עריבה מלאה חביות, ונמצאת פילבית באחת מהן,
פתוחות - כולן מותרות,
סתומות - היא מותרת, וכולן אסורות.

אמר ליה:
מנא לך הא?

מתלתא קראי שמיע לי: מרב,
ושמואל,
ורבי יוחנן.

91. ת, א**רָשׁ"י**

אמר רב פרוניא אמר רב:
קירבי דגים ועוברין - אין נקחין אלא מן המומחה.

רמי ליה עולא לרבי דוסתאי מן בירי:
מדקאמר רב: "קירבי דגים ועוברין אין נקחין אלא מן המומחה",
מכלל דדג טמא אית ליה עובר,
ורמינהי:
"דג טמא - משריץ,
דג טהור - מטיל ביצים!"

סמי מכאן עוברין.

אמר ליה רבי זירא:
לא תיסמי,
תרוייהו מטילי ביצים ניהו,
אלא זה - משריץ מבחון,
וזה - משריץ מבפנים.

למה לי "מומחה"?
לבדוק בסימניו!

דתניא:
"כסימני ביצים - כך סימני דגים,
"סימני דגים" סלקא דעתך?
סימני דגים סנפיר וקשקשת כתיב בהו!

אלא: כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים,

ואלו הן סימני ביצים:
כל שבודרת ועגולגלת,
ראשה אחד כד וראשה אחד חד - טהורה,
שני ראשיה חדיו,
שני ראשיה כדיו - טמאה,
חלמון מבחון, וחלמון מבפנים - טמאה,
חלמון מבחון וחלמון מבפנים - טהור,
חלמון וחלמון מעורבין זה בזה זו - היא ביצת השרץ."

אמר רבא:
כשנימוחו.

ולרב דוסתאי דמן בירי דאמר: סמי מכאן עוברין,
והתניא:
"כסימני ביצים כך סימני עוברי דגים!"

לאו תרוצי מתרצת לה:
כך סימני קירבי דגים.

והיכי משפחת בסימני קירבי דגים שיהא כד וחד?
משפחת לה בשילפוחא.

דמן בירי. מקום:
עוברין. ביצים שלהן:
משריץ. דג עצמו במעי אמו:
זה משריץ מבחון. דג טהור
לאחר שהוטלה ביצתו משרצת
ועומדת מאליה בחול אבל דג
טמא משריץ מבפנים במעי האם
לאחר שנגמרין ביציו במעיו:
סימני ביצים. של עוף טהור:
שכודרת. משוכה שרחבה
בראשה אחד והולכת ומקצרת
ונמשכת:
ועגולגלת. עגולה מצדיה
ומגלגלת דאין צדיה רחבים:
ראשה אחד כד. רחב פלטר"א
בלע"ז כלומר עשוי ככד שרחב
מתחתיו בית מושבו:
חלמון. אלבוס"ל:
חלמון. מויה"ל:
ביצת השרץ. צב והלטאה
מטילי ביצים הן צב הוא
כוכורי"ל בלע"ז הדומה לצפרדע
ונפקא מיניה דאם ריקמה
וניקבה מטמא במגע בשחיטת
חולין (דף קכו):
והתניא כסימני ביצים וכו'.
אלמא יש לדגים עוברין:
והיכא משפחת לה בסימני
קירבי דגים כד וחד. ובבני
מעיים עשויין כזה ענין:
בשילפוחא. משיא"ה של דג
שמליאה רוח:

מב

92. מ, ב

רש"י

אין שם מומחה מאי. כשנימוחו העוברין קבעי לה:
אני מלחתיים. הדגים וראיתי שדגים טהורין הן ומהן הוצאתי קרביים הללו:
אלו דגים. שיראה לו הדגים עצמן אבל באני מלחתיים לא מהימן דשמא לא בקי בהן:
דיילא. שמש רגיל להיות שכיר לעושה סעודה לתקן תבשילין:

]"אמר רב ברוּנָא אָמר רב: קירבי דגים ועוברין - אין נקחין אֵלָא מן המומחה"].

אם אין שם מומחה - מאי?

אמר רב יהודה:
 כיון דאמר: "אני מלחתיים" - מותרין.

רב נחמן אמר:
 עד שיאמר: "אלו דגים ואלו קירביהן".

אורי ליה רב יהודה לאדא דיילא:
 כיון דאמר "אני מלחתיים" - מותרין.

93. ת, ב

רש"י

לקרטין שבו. הדבוקין בעליו או שנשרו בכלי דלמא אייתי קרטין אחריני דאיפסיק בסכינא ועריב בהני:
אישתרוקי אישתרוקי. ומן העלין לכלי עצמן אישתרוקי נשמטו:
דרפי טובא. מגולגלין ביותר ובלע"ז מול"ש וגרעינתם נשמטת דכיון דרפי כולי האי חמרא רמא בהו:
שלחין. שמשלחין גרעינין מעצמו:

"ועלה של חילתית".

פשיטא!

לא נצרכא אלא לקרטין שבו, מהו דתימא: ניהוש דלמא מיייתי ומערב ביה, קא משמע לן: דהא אישתרוקי היא דאישתרוק ואתא בהדה.

"ודיתי גלוסקאות המגולגלין".

פשיטא!

לא נצרכא אף על גב דרפי טובא.

מהו דתימא: חמרא רמא בהו, קא משמע לן: הני מחמת מישחא הוא דרפו.

"ורבי יוסי אומר: שלחין אסורין".

היכי דמי "שלחין"?

אמר רבי יוסי בר חנינא: כל שאוחזו בידו וגרעינתו נשמטת.

94. מ, ב

רש"י

קפריסין. קפלוטות מבושלין
 וכבושין במכבש ומתקיימין
 ואין בהן משום בשולי עובדי
 כוכבים דנאכלים חיין ולא
 משום גיעול דטעם הגיעול פוגמו
 ולא משביחו:
 מן ההפתק. מקום כינוסן שהן
 עצורין שם זה על זה ובלע"ז
 פיל"ח:
 קטלוא. שוק:

"החגבין הבאין מן הסלולה - אסורין,
 מן ההפתק - מותרין".

תנו רבנן:

"החגבין, והקפריסין, והקפלוטות,
 הבאין: מן האוצר,

ומן ההפתק,

ומן הספינה - מותרין.

הנמכרין בקטלוא לפני חנוני - אסורין,

מפני שמזלף יין עליהן.

וכן יין תפוחים של גוים,

הבאין: מן האוצר,

ומן ההפתק,

ומן הסלולה - מותרין,

הנמכר בקטלוא - אסור,

מפני שמערבין בו יין".

תנו רבנן:

"פעם אחת חש רבי במעיו,

אמר: כלום יש איש שיודע,

יין תפוחים של גוים - אסור או מותר?

אמר לפניו רבי ישמעאל בן רבי יוסי:

פעם אחת חש אבא במעיו,

והביאו לו יין תפוחים של גוים של שבעים שנה, ושתה ונתרפא.

אמר לו: כל כך היה בידך, ואתה מצערני?

בדקו ומצאו גוי אחד שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של שבעים שנה,

ושתה ונתרפא,

אמר: ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים".

רש"י

תרומה. אין דמיה יקרים
 שאינה ראויה אלא לכהנים:
ומפסדו מינאי. יפקירו את כל
 האוצר:

"וכן לתרומה".**מאי "וכן לתרומה"?****אמר רב ששת:**

וכן לכהן החשוד למכור תרומה לשם חולין,
 לפניו הוא דאסור,
 אבל הבא מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה - מותר,
 אידתותי מירתת,
 סבר: שמעי ביה רבנן ומפסדו ליה מינאי.

הדרן עלך אין מעמידין